

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

”Erilainen tuska, mutta yhtä iso tuska tapahtuneesta”

Parisuhdeväkivallan sovittelu sovittelusopimusten ja sovittelijoiden
näkökulmasta Pohjois-Suomen Sovittelutoimistossa

Pirjo Lauronen

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Yhteisö- ja perusturvatyö
Sosionomi (AMK)

KEMI 2012

TIIVISTELMÄ

Tekijä(t):	Pirjo Lauronen
Opinnäytetyön nimi:	”Erilainen tuska, mutta yhtä iso tuska tapahtuneesta” Parisuhdeväkivallan sovittelu sovittelusopimusten ja sovittelijoiden näkökulmasta Pohjois-Suomen Sovittelutoimistossa
Sivuja (+liitteitä):	86 (+ 2)
Opinnäytetyön kuvaus:	Opinnäytetyössäni tutkin mitä parisuhdeväkivallan sovittelu ja lähisuhdeväkivaltasovittelijan koulutus ovat sovitteluissa tehtyjen sovittelusopimusten sisältöjen (erillistapaamiset, moraalitunteet, jatkotoimenpiteet) sekä sovittelijoiden näkemysten kautta.
Teoreettinen ja käsitteellinen esittely:	Teoriaosuudessa määrittelen parisuhdeväkivallan käsitteen sekä pahoinpitelyn rikosoikeudellisesta näkökulmasta. Esittelen sovittelua yleisesti, sen yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia tavoitteita, sovittelijan tehtäviä sekä lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessia. Lisäksi käsittelen sovittelun teoreettista taustaa restoratiivista oikeutta.
Metodologinen esittely:	Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen, kuvaileva ja vertaileva. Aineistoni koostuu parisuhdeväkivaltasovittelun asiakirjoista (sovittelusopimukset ja sovittelutietokanta) ja kahden lähisuhdeväkivaltasovitteluun koulutetun sovittelijan teemahaastatteluista. Olen analysoinut aineistoni teorialähtöisellä sisällönanalyysillä viitekehyksenä restoratiivisen oikeuden ideaalimalli.
Keskeiset tutkimustulokset:	Erillistapaamisiin tunnutaan panostavan etenkin, jos parisuhdetta halutaan jatkaa. Epäilty pyytää anteeksi pahoinpitelyä parisuhteen tilasta riippumatta, katumisen osoitus on vähäisempää. Uhri osoittaa anteeksiantoa suhteellisen yleisesti. Seurantatapaamisia kaivataan. Terapiaan tai hoitoon ohjaamiseen tarvitaan välineitä. Lähisuhdeväkivallan koulutus on riittävä, mutta sisältöihin tulee panostaa. Parisuhdeväkivallan sovittelua sovitellaan yhtä paljon osittain ammattilaisten voimin sovittelija - sovitteluohjaaja - työparina kuin sovittelija - työparina.
Johtopäätökset:	Parisuhdeväkivalta soveltuu soviteltavaksi sekä sovittelusopimusten että sovittelijoiden näkemysten valossa. Sovittelutoimistoissa suhtaudutaan parisuhdeväkivallan sovitteluun vakavasti. Sovittelusopimusten sisältöjä olisi hyvä yhtenäistää ja lähisuhdeväkivaltasovittelun koulutusta kehittää. Parisuhteiden moniongelmaisuuksien tunnistamiseen ja hoitoon ohjaamiseen tarvitaan koulutusta.
Asiasanat:	Sovittelu, lähisuhdeväkivaltasovittelu, sovittelija, sovittelusopimus, restoratiivinen oikeus, parisuhdeväkivalta, parisuhdeväkivaltasovittelu, pahoinpitely

ABSTRACT

Author :	Pirjo Lauronen
Title:	"Enormous pain of what has happened although it is a different kind of pain" Mediation in a couple relationship violence from the point of view of mediation contracts and mediators in North-Finland Mediation Office
Pages (+ attachments):	86 (+ 2)
<p>Thesis description: In my bachelor's thesis I clarify what mediation in couple relationship violence is. I study it through what has been said in mediation contracts (individual meetings, moral emotions, measures for the future) and by asking what mediators think about mediation in a couple relationship violence and about education.</p> <p>Theoretical and conceptual framework: In the theoretical part of the thesis I define what mediation in couple relationship violence and assault in the criminal law is. I discuss what mediation is, what its individual and social aims are. In addition I present the mediator's tasks and the process of victim-offender mediation for intimate partner violence. Mediation's theoretical background is examined through restorative justice.</p> <p>Methodological summary: The method of my thesis is qualitative. I describe and compare my data which consists of the documents of mediation in couple relationship violence (contracts and mediation database) and the interviews of two mediators who have the schooling for the victim-offender mediation for intimate partner violence. I have analyzed the data by applying theoretical content analysis. The framework of the analysis is mediation's ideal model in the view of the restorative justice.</p> <p>Main results: Individual meetings are important especially if the couple wants to continue the relationship. The offender asks for forgiveness in any case but does not perform an act of contrition so often. The victim forgives quite often. Follow-up meetings are needed. The mediators need help in counselling the clients to therapy or care. The schooling of the victim-offender mediation for intimate partner violence is sufficient but it is important to develop the contents. Mediation in couple relationship violence is mediated as much by a mediator-pair as by mediator-mediation counselor-pair.</p> <p>Conclusions: Mediation is suitable for couple relationship violence both by the mediators' opinions and by mediation documents. Mediation in couple relationship violence is taken seriously in the mediation office. It is important to unify the contents of mediation contracts and develop schooling for victim-offender mediation for intimate partner violence. Education is needed for recognizing many problems inside the couple relationship and referral to therapy or care.</p>	
<p>Key words: Mediation, victim-offender-mediation for intimate partner violence, mediator, mediation contract, restorative justice, violence in a couple relationship, mediation in a couple relationship violence, assault</p>	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1. JOHDANTO	5
2. PARISUHDEVÄKIVALTA JA PAHOINPITELY	7
2.1 Lähisuhdeväkivalta, perheväkivalta ja väkivalta parisuhteessa	7
2.2 Pahoinpitelyn määrittelyä rikosoikeudellisesta näkökulmasta ja rikoksen tutkinta	9
3. RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU	13
3.1 Mitä on rikos- ja riita-asioiden sovittelu?	14
3.2 Vapaaehtoisten sovittelijoiden tehtävät ja vastuu	17
3.3 Sovittelun yksilölliset ja yhteiskunnalliset tavoitteet sekä restoratiivinen menettely	19
4. LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELU	23
4.1 Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi	23
4.2 Lähisuhdeväkivaltasovittelijan koulutus	26
4.3 Näkökulmia sovittelumenettelyn soveltuvuudesta lähisuhdeväkivallan sovitteluun	28
5. OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA METODOLOGINEN OSUUS.....	32
5.1 Miksi opinnäytetyö parisuhdeväkivallan sovittelusta?	32
5.2 Kirjallisuuskatsaus aiemmin tehtyihin tutkimuksiin	34
5.3 Aineiston hankinta ja analyysimenetelmä.....	37
5.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	41
5.5 Aineistosta rajatut keskeytyneet tai kielteiset päätökset	43
6. PARISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELU SOPIMUSTEN JA SOVITTELIJOIDEN NÄKEMYSTEN VALOSSA	45
6.1 Sovittelusopimukset parisuhteen tilan ja pahoinpitelyn vakavuuden mukaan.....	45
6.2 Erillistapaamisten merkitys parisuhdeväkivaltasovitteluissa	46
6.3 Moraalitunteet sovittelussa.....	50
6.4 Jatkoitoimenpiteet parisuhdeväkivallan sovittelussa	59
6.5 Sovittelijan näkemys lähisuhdeväkivaltakoulutuksesta ja parisuhdeväkivallan sovittelusta	63
7. YHTEENVETO JA POHDINTA	71
LÄHTEET.....	81
LIITTEET 1 - 2	

1. JOHDANTO

Riitaan ja sovintoon tarvitaan aina vähintään kaksi osapuolta. Joskus riita voi kasvaa sellaisiin mittasuhteisiin, että sen sopimiseen tarvitaan ulkopuolinen sovittelija. Toisinaan riita johtaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen, usein tahattomasti, etenkin parisuhteissa. Mitä läheisemmästä suhteesta ja vakavammasta riidasta on kysymys, sitä syvemmin se satuttaa, molempia osapuolia. Kysyessäni vapaaehtoiselta sovittelijalta, ketä varten hänen mielestään sovitellaan, vastasi hän näin: ”Elikkä yhtä hyvin epäillyn, kun uhrinkin hyväksi, kun kuitenkin heillä molemmilla on vähän erilainen tuska, mutta yhtä iso tuska tapahtuneesta...” (Sovittelija 1). Valitsin osan tuosta lauseesta opinnäytetyöni pääotsikoksi, koska se kiteyttää myös oman ajatukseni parisuhdeväkivallan sovittelun sisimmästä tarkoituksesta. Sovittelun tarkoitus on auttaa molempia parisuhteen osapuolia selviämään tapahtuneesta. Pahoinpitelyssä kaikki ovat häviäjiä, kultamitalia ei siinä lajissa jaeta kummallekaan osapuolelle. Sovittelun tarkoituksena on auttaa sovitteluun osallistuvia tapahtuneen jälkeisen elämän voittajiksi, joko yksin tai yhdessä.

Suomessa rikossovittelun tavoitteena on pyrkimys lisätä sovittelun osapuolten mahdollisuuksia vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn sekä kannustaa ja tukea rikoksentekeijää sopeutumaan yhteiskuntaan leimaamatta tätä (Iivari 2008, 23). Sovittelun yhteiskunnallista merkitystä voidaan tarkastella sen rikosoikeudellisten ja kriminaali- sekä sosiaalipoliittisten tavoitteiden kautta (Iivari 2010a, 58 - 59). Sovittelun taustalla on käsitys restoratiivisesta eli korjaavasta oikeudesta, jossa korostetaan yhteistyötä ja yhteiseen ymmärrykseen perustuvaa ongelmanratkaisua. Rikoksen osapuolten on yhdessä mahdollista tunnistaa ja osoittaa vahingot, tarpeet ja velvollisuudet sekä korjata ne niin hyvin kuin mahdollista. (Brunila 2010, 34.)

Opinnäytetyöni aiheena on parisuhdeväkivallan sovittelu. Olen ollut reilun vuoden vapaaehtoisena sovittelijana Pohjois-Suomen Sovittelutoimiston Koillismaan alueella. Olen miettinyt olisiko minusta lähisuhdeväkivallan sovittelijaksi. Sovittelumenettelyn sekä lähisuhdeväkivaltasovitteluun koulutettujen vapaaehtoisten sovittelijoiden soveltuvuutta lähisuhdeväkivaltatapausten hoitamiseen on puitu raa’alla kädellä viranomais tahojen ja kansalaisten mietinnöissä ja keskusteluissa.

Aiemmin tehdyt tutkimukset antavat viitettä siitä, että lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutusta tulisi kehittää (Mielityinen 1999; Elonheimo 2004; Iivari 2010b). Tutkimuksista on käynyt ilmi kuitenkin, että lähisuhdeväkivaltasovitteluun osallistuneilla asiakkailla oli positiivisia kokemuksia sovittelusta (Iivari 2010b) ja asianosaiset pitivät sovittelua miellyttävänä menettelynä (Mielityinen 1999). Sovittelun onnistuminen ei ole kiinni väkivallan vakavuudesta tai siitä kuinka kauan väkivaltaa on parisuhteessa esiintynyt (Pelikan 2000). Toisaalta vaikka sovitteluissa keskustelu on todellisempaa kuin rikosoikeudessa (Takala 1998), niissä tehdyt sovittelusopimukset eivät kerro osapuolten suhteesta tai tilanteesta mitään (Sambou & Uotila 2010), sovittelussa ei keskitytä rikokseen ja moraaliin vaan sopimuksiin sisältöinä lähinnä rahalliset korvaukset (Elonheimo 2004).

Pohjois-Suomen Sovittelutoimisto on opinnäytetyöni toimeksiantaja. Sopimusta tehdessä opinnäytetyöni aihe oli yleisesti pahoinpitelytapauksen sovitteluun liittyvä. Opinnäytetyöprosessin edetessä olen rajannut aiheeni parisuhdeväkivallan sovittelua koskevaksi. Opinnäytetyössäni selvitän mitä parisuhdeväkivallan sovittelu on sovittelusopimusten ja sovittelijoiden näkemysten valossa Pohjois-Suomen Sovittelutoimiston alueella. Haluan tietää, minkälaisia sovittelusopimuksia parisuhdeväkivaltatapauksen sovitteluissa tehdään. Tärkeää on myös tietää, mitä lähisuhdeväkivaltasovitteluun koulutettu sovittelija ajattelee parisuhdeväkivallan sovittelusta sekä käymästään lähisuhdeväkivaltasovittelijan koulutuksesta. Opinnäytetyöni tulosten avulla koulutusta ja sovittelusopimusten sisältöjä voidaan kehittää vastaamaan parisuhdeväkivallan sovittelulle asetettuun haasteeseen.

Opinnäytetyöni alkaa teoreettisella osuudella. Luvussa kaksi käyn läpi parisuhdeväkivaltaa ja pahoinpitelyä. Tämän lisäksi perehdyn rikos- ja riita-asioiden sovitteluun. Oman lukunsa on saanut myös lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi, lähisuhdeväkivallan sovittelijan koulutus sekä näkökulmat sovittelun soveltuvuudesta lähisuhdeväkivallan selvittelyyn. Luvussa viisi keskityn opinnäytetyöni taustaan, aineistonhankintaan ja käyttämiini analysointimenetelmiin. Mukana on kirjallisuuskatsaus aiemmin tehdyistä tutkimuksista. Empiirisessä osuudessa esittelen opinnäytetyöni tuloksia sovittelusopimusten sisältöjen (moraalitunteet, erillistapaamiset, jatkotoimenpiteet) sekä sovittelijoiden näkemysten pohjalta vertailemalla niitä aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksiin. Viimeisessä luvussa kokoan vielä yhteen opinnäytetyöni tulokset sekä pohdin opinnäytetyöprosessiani kokonaisuutena.

2. PARISUHDEVÄKIVALTA JA PAHOINPITELY

2.1 Lähisuhdeväkivalta, perheväkivalta ja väkivalta parisuhteessa

Maailman terveysjärjestö WHO:n määritelmän mukaan lähisuhdeväkivalta sisältää perhe- ja parisuhdeväkivallan ollen perheenjäsenten ja lähisuhteessa elävien ihmisten välistä ja yleensä kodeissa tapahtuvaa. Lähisuhdeväkivalta voi sisältää sekä fyysistä, psyykkistä että seksuaalista väkivaltaa. Fyysisen väkivallan esimerkkejä ovat potkiminen, läpsiminen, lyöminen, tukistaminen, kuristaminen sekä ampuma- tai teräaseen käyttö. Väkivallalla uhkaaminen, jatkuva vähättely, nöyryyttäminen ja pelottelu ovat psyykkistä väkivaltaa. Seksuaalista väkivaltaa ovat esimerkiksi raiskaus, sukupuoliyhteyden tai seksuaalisen kanssakäymisen eri muotoihin pakottaminen sekä insesti. Väkivaltaiseen käyttäytymiseen voi liittyä taloudellista hyväksikäyttöä; kiristämistä, rahan käytön kontrollointia, mutta myös toisenlaista kontrollointia kuten eristämistä perheestä ja ystävistä. (Rikoksentorjuntaneuvosto, väkivallan vähentäminen.)

Perheväkivalta, kotiväkivalta ja lähisuhdeväkivalta liittyvät kaikki läheisiin ihmissuhteisiin. Perheväkivalta ja kotiväkivalta sisältävät perheen sisällä tapahtuvan väkivallan, siis puolisoon tai/ja lapsiin kohdistuvan väkivallan. Nämä määritelmät jättävät ulkopuolelle eri talouksissa asuvien seurustelevien parien tai aikuisten lasten vanhoihin vanhempiinsa kohdistaman väkivallan. Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa on kyse lähisuhdeväkivallasta. (Kjällman 2004, 44.) Sosiaali- ja terveysministeriön (2008) mukaan lähisuhde- ja perheväkivalta on piiloteltua, kotona tapahtuvaa, jota ei ole helppo tunnistaa tai keinoja puuttua siihen ovat vähäiset. Se ei vahingoita pelkästään väkivallan teon uhria, vaan koskettaa myös erityisesti perheessä elävien lasten terveyttä ja kehitystä.

Parisuhdeväkivallan kuten muidenkin väkivaltakäsitteiden määrittelemisen riippuu usein määrittelijästä tai esimerkiksi tutkimuksen näkökulmasta. Takala ja Mielityinen (2001, 288 - 289) määrittelevät parisuhdeväkivallan väkivallaksi, jonka tekijä ja uhri ovat joko nykyisiä tai entisiä avo- tai aviopuolisoita tai seurustelevat keskenään. Niemi-Kiesiläinen (2004, 24) viittaa rekisteröityyn parisuhteeseen. Väkivaltaa parisuhteessa voidaan tarkastella aikeina, tekoina, rikoksina sekä niiden seuraamuksina, mutta myös

kokemuksina, tilastoina, valtasuhteen kautta määriteltynä tai sukupuolittuneena ilmiönä (Flinck 2006, 18). Väkivallan määrittelemisen väkivallaksi on kulttuurisesti ja historiallisesti rakentunutta (Piispa 2004, 39). Parisuhdeväkivallassa on kulttuurisia, rodullisia, yksilöllisiä ja sukupuolisia eroja. Se on tarkoituksellista, eri tavoin tapahtuvaa puolison tahdon, toiveiden ja tarpeiden hallintaa, joka loukkaa itsemääräämisoikeutta sekä yhteisiä sitoumuksia. (Flinck 2006, 29.)

Parisuhdeväkivallasta on olemassa monia erilaisia teoreettisia selityksiä. Esimerkiksi konfliktiteoria (parisuhdeväkivalta on perheen sisäisen kommunikaation ongelma), perhesysteeminen teoria (sairas patologinen vuorovaikutus, jossa väkivaltaan sopeudutaan) tai feministiset teorit siitä miten yhteiskunnan epätasa-arvoisuus saa aikaan naisiin kohdistuvan väkivallan. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 51, 54, 59.) Mikään teoria ei pysty kuitenkaan täysin selittämään parisuhdeväkivaltaan johtavia syitä. Niemi-Kiesiläinen on ottanut omassa tutkimuksessaan keskiön vuorovaikutuksen ja vallankäytön, joiden diskurssien (keskustelu) kautta hän paneutuu parisuhdeväkivallan ilmiöön. Vuorovaikutusdiskurssissa parisuhdeväkivalta on osoitus vuorovaikutussuhteen häiriintymisestä. Väkivalta on molemminpuolista, myös ei-väkivaltaista henkistä väkivaltaa. Ei-väkivaltaa käyttävä osapuoli nähdään monesti väkivaltaan provosoijana. Fyysinen väkivalta voi olla vähäistä, sen vakavuutta, sekä tekijä että uhri voivat vähätellä ja jopa puolustella. Väkivaltaa käsitellään sukupuolineutraalisti. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 67.) Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten haastattelussa tuli esille, että lähes kaikki haastatellut naiset olivat miettineet mahdollista omaa osuuttaan puolison väkivaltaiseen käytökseen (Husso 2003, 47). Vallankäyttödiskurssissa keskitytään väkivaltaan rikoksena. Väkivaltaan turvautuminen on epäoikeudenmukaista toisen osapuolen kontrollointia ja hallintaa. Väkivalta nähdään vakavana, toistuvana ilmiönä. Vallankäyttödiskurssissa nainen nähdään taloudellisesti ja sosiaalisesti puolisoistaan riippuvaisena. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 68.)

Rikosuhripäivystykseen tehtyjen yhteydenottojen viimeisimmästä tilastosta ilmenee, että vuosina 2007 - 2011 yleisin rikoskokemukseen liittyvä yhteydenotto koski pari- ja lähisuhdeväkivaltaa. Näiden yhteydenottojen määrä on ollut myös noususuhdanteista. Vuonna 2007 pari- ja lähisuhdeväkivaltaa koskevien yhteydenottojen määrä on ollut 19,76 %, vuonna 2008 20,08 %, vuonna 2009 20,20 %, vuonna 2010 22,26 % ja vuonna 2011 21,8 % kaikista rikosuhripäivystykseen tehdyistä yhteydenotoista. Vuoden 2011 tukisuhdeasiakkaiden rikoskokemuksista eniten, yhteensä 36,1 % sisälsi perhe- ja

parisuhdeväkivaltaa, mikä on 5,93 % enemmän kuin edellisvuonna. Tukisuhdeasiakkaiden rikoskokemuksista myös lapsiin ja naisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on kasvanut lähes seitsemällä prosentilla vuoden 2010 19,72 %:sta vuoden 2011 26,4 %:n. (Rikosuhripäivystys, tilastot 2012.)

Perheväkivaltaa koskevan tilaston (1997 - 2005) mukaan vuonna 2005 poliisin tietoon tuli yhteensä 4109 perheväkivaltatapausta, joista yli puolet (2423) oli avio- tai avopuolison tekemää parisuhdeväkivaltaa. Näissä parisuhteessa tapahtuneissa väkivaltatapauksissa uhrina oli 2153 naista ja 270 miestä. Jos tilastoa tarkastellaan naisuhrien iän mukaan, niin suurin ryhmä, 635 uhria, oli ikäryhmässä 30 - 39 vuotta. Tilaston mukaan parisuhdeväkivalta on lisääntynyt tämän yhdeksän vuoden aikana. Vuonna 1997 määrä oli 1719 tapausta, mutta jo vuoteen 2002 mennessä määrä on noussut 2023 tapaukseen. (Tilastokeskus 2006.) Tässä tilastossa ovat näkyvillä siis poliisin tietoon tulleet parisuhdeväkivaltatapaukset erittelemättä pahoinpitelyn vakavuutta. Tilaston ulkopuolelle jäävät kaikki ne tapaukset, jotka jäävät parin tai perheen sisäiseen tietoon.

Vaikka perheväkivaltaa tilastoidaan, niin silti suurin osa perheen sisällä tehdyistä väkivallan teoista jää ilmoittamatta poliisille (Flinck 2006, 20). Parisuhdeväkivaltaan on vaikea puuttua ongelman tiedostamisen takia. Esimerkiksi naiset eivät tee rikosilmoitusta muun muassa syyllisyyden tai häpeän tunteiden takia. Lisäksi he saattavat pelätä kosta tai väkivallan pahenemista. Parisuhteen ulkopuolisten, viranomaisten ja läheistenkin ihmisten on vaikea puuttua asiaan asenteiden takia. Väkivalta voi tuntua yksityisasialta ja siksi siihen ei mielellään sotkeennuta. (Husso 2003, 18.)

2.2 Pahoinpitelyn määrittelyä rikosoikeudellisesta näkökulmasta ja rikoksen tutkinta

Rikoslaisissa (1889) ei määritellä erikseen väkivaltaa vaan se kuuluu henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin lain 21 luvun mukaisesti. Olen jättänyt tapon, surman, murhan, kuolemantuottamuksen, törkeän kuolemantuottamuksen jne. käsittelemättä, koska sellaisia rikoksia ei lähetetä sovittelumenettelyyn. Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset jaetaan rangaistusperusteisesti kolmeen kategoriaan; lievä pahoinpitely, pahoinpitely sekä törkeä pahoinpitely.

Jos pahoinpitely, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava *lievästä pahoinpitelystä* sakkoon (Rikoslaki 1889, luku 21, § 7).

Niin sanottu tavallinen pahoinpitely ja sen korvaaminen määritellään laissa seuraavalla tavalla.

Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava *pahoinpitelystä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava. (Rikoslaki 1889, luku 21, § 5.)

Törkeästä pahoinpitelystä laissa todetaan seuraavaa

Jos pahoinpitelyssä

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
 - 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai
 - 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä
- ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä pahoinpitelystä* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Yritys on rangaistava. (Rikoslaki 1889, luku 21, § 5.)

Rikoslaki vuodelta 1889 on uudistunut viimeksi lievän pahoinpitelyn ja pahoinpitelyn osalta vuonna 1995 ja törkeän pahoinpitelyn osalta vuonna 2001. Niemi-Kiesiläinen (2004, 85) toteaa, että pahoinpitelyn määritelmä on kaksiosainen, johon sisältyy fyysisen väkivallan tekeminen sekä kivun aiheuttaminen ilman väkivaltaa. Hänen mukaansa määritelmä ei sisällä käsitystä, että fyysinen väkivalta aiheuttaisi vaikutuksia tai seurauksia, siis kipua. Henkisen pahoinpitelyn osalta syy-yhteyden osoittaminen kiusaamisen ja terveyden vahingoittamisen välillä on vaikeaa niin parisuhdeväkivallassa kuin muissa pahoinpitelyissä (Niemi-Kiesiläinen 2004, 86). Törkeän pahoinpitelyn määrittelyyn vuoden 2001 muutos aiheutti sen, että väkivaltaa ei voida pitää törkeänä pelkästään kokonaisuutena arvostellen vaan se edellyttää lisäksi aina yksilöidyn seurauksen, tekotavan tai tekovälineen. Lisäksi nykyisin kokonaisuutta arvioidessa huomioon otetaan vain teko, kun aiemmin on huomioitu myös rikokseen johtaneet seikat kokonaisuudessaan. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 87 - 88.) Rikoslain osalta lievän

pahoinpitelyn määrittäminen lieväksi vähäisten vammojen takia aiheuttaa Niemi-Kiesiläisen (2004, 93) mukaan sen, että myös pahoinpitely voidaan kokonaisarvioinnin perusteella määritellä väljästi lieväksi pahoinpitelyksi.

Rikoksena perheväkivallan tilastointi on Suomessa aloitettu vuonna 1996. Parisuhdeväkivaltatapauksia ei tilastoida erikseen, vaan ne sisältyvät perheväkivallan rikostilastoihin. (Flinck 2006, 20.) Pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely ovat tulleet virallisen syytteen alaisiksi vuonna 1995 (Husso 2003, 17). Vuoden 2011 alusta myös lievä pahoinpitely katsotaan virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi, mikäli se kohdistuu alaikäiseen, tekijälle läheiseen henkilöön tai henkilöön, joka suorittaa työtehtäviään. Tekijälle läheiseksi henkilöksi katsotaan avio- tai avopuoliso ja entinen puoliso, mikäli suhde on läheinen. Lievästä pahoinpitelystä rankaiseminen ei enää edellytä sitä, että uhri vaatii tekijälle rangaistusta. (Oikeusministeriö 2010.)

Kokonaisuutena pahoinpitelyjen määrä on lisääntynyt. Vuonna 2011 pahoinpitelyrikoksia on tehty maassamme enemmän kuin muina 2000-luvun vuosina. Viime vuonna poliisin tietoon on tullut yhteensä 40 000 pahoinpitelyä, kun esimerkiksi vuoden 2010 vastaava luku oli 33 000. Törkeät pahoinpitelyt ovat lisääntyneet neljällä prosentilla edellisestä vuodesta. (Tilastokeskus 2012.) Viime vuoden pahoinpitelytilastossa näkyvät virallisen syytteen alaisiksi muuttuneet lievät pahoinpitelyt, mikä näkyy pahoinpitelyrikoksien kokonaismäärässä.

Kaikki väkivaltarikokset, myös lievä pahoinpitely, ovat olleet virallisen syytteen alaisia rikoksia 1.1.2011 alkaen. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisi voi tutkia ja syyttää syyttää niistä, vaikka asianomistaja ei vaadi rangaistusta. Asianomistajarikosta poliisi voi lähteä tutkimaan vain niissä tapauksissa, kun asianomistaja on ilmoittanut vaativansa tekijälle rangaistusta. (Poliisi.) Parisuhdeväkivallan tutkinta jakaantuu kahteen osaan; hälytyskäynnin yhteydessä tehtävään rikospaikkatutkintaan ja myöhemmin asianosaisille tehtävään kuulusteluun, joka tehdään yleensä poliisiasemalla. Rikospaikalla kuulustellaan lyhyesti asianosaiset sekä mahdolliset todistajat. Silloin myös kerätään todisteet tapahtumasta, esimerkiksi vammoja koskeva näyttö. Rikospaikalla käynnistä kirjataan joko erillinen pöytäkirja, esitutkintapöytäkirjan yhteenveto tai havainnot kirjataan rikosilmoitukseen. Asianosaisien kuulustelun tarkoituksena on rikoksen selvittäminen. Asianosaisia ovat asianomistaja (uhri), epäilty (tekijä) sekä todistajat. Asianomistajan kertomus on merkittävä näyttö. Mielellään jo

hälytystilanteessa olisi hyvä kuulustella asianomistajaa ja epäiltyä erikseen, jotta uhri voi puhua vapaasti. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 211 - 217.)

Epäiltyä pidetään syyttömänä (syyttömyysoletus) niin kauan kunnes toisin todistetaan. Epäilty ei ole velvollinen myötävaikuttamaan syyllisyytensä selvittämiseen ja siten hän ei ole myöskään velvollinen vastaamaan kysymyksiin tai pysymään totuudessa. Parisuhdeväkivaltatapauksissa epäilty usein kieltää vakavammat teot, mutta tunnustaa lievemmän pahoinpitelyn kuten tönimisen tai kiinnipitämisen. Tavatonta ei ole myöskään, että epäilty pyrkii vierittämään teon jonkun toisen niskoille. Parisuhdeväkivaltarikoksen selvittämisen kannalta on hankalaa, että virallinen kuulustelu tapahtuu usein vasta noin kahden viikon kuluttua tapahtuneesta. Monesti uhri ilmoittaa siinä vaiheessa, ettei hänellä ole vaatimuksia tai halua syytettä nostettavaksi. Poliisi hoitaa kuulustelupöytäkirjan kirjoittamisen joko suoraan kuulustelussa tai sen jälkeen. Kuulustelupöytäkirjan sisältö on poliisiin kirjoittama suorasanaisten selvitys siitä mitä on tapahtunut. Kuulusteltavan on saatava lukea pöytäkirja ennen allekirjoitustaan. Kuulusteltavalla on oikeus vaatia haluamansa muutos merkittäväksi kuulustelupöytäkirjaan. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 218 - 220.)

3. RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU

Rikosten sovittelu on lähtenyt liikkeelle Yhdysvalloista ja Kanadasta 1970 - luvulla (Iivari 2008, 9). Ymmärtääksemme rikos- ja riita-asioiden sovittelun merkityksen rikosprosessin täydentävänä tai vaihtoehtoisena menettelynä on aiheellista ensin tarkastella sovittelutoiminnan aiempaa historiallista taustaa ja niitä lähtökohtia, joissa varhainen sovittelutoiminta lähti liikkeelle. Sovittelutoiminnan taustalla on ajatus epämuodollisesta eli informaalisesta oikeudesta. Sovittelun varhaisvaiheiden malleissa voidaan nähdä heimoyhteisöllisiä riidanratkaisukäytäntöjä. Esimerkiksi 1800 - luvun lopulla ja 1900 - luvun alussa Yhdysvalloissa yhdyskuntasovittelu antoi välineen kulttuurien ja rotujen itsepuolustukseen. Vaihtoehtomenetelmien käyttäminen rikosten selvittämisessä perustui tyytymättömyyteen lakia kohtaan ja kritiikkinä rikkaiden oikeudellista etuoikeutta kohtaan. Sovittelua käytettiin kuitenkin lähinnä lievien ja yksinkertaisten rikosten selvittelyyn.

Väkivalta lisääntyi Yhdysvaltain kaupunkien köyhillä asuinalueilla 1960 - luvulla. Valtaväestön riita-asioiden käsittelyissä nousi käytäntöön epävirallinen yhdyskuntasovittelu, sillä tuomioistuinten katsottiin etäännyneen tavallisesta kansasta. (Iivari 2010a, 46 - 48.) 1970 - luvun Yhdysvalloissa ja Euroopassa nähtiin laillisuuden joutuneen kriisiin mikä edesauttoi modernin sovittelun esiintuloa. Formaalin oikeuden kompastuskiviksi mainittiin lisäksi uhrin ja rikoksentekijän osallistumattomuus rikosprosessissa, oikeuden laadun heikkeneminen ja epäsosiaalisuus. Lisäksi rangaistusteoreettiseen ennaltaehkäisyyn ja sen mahdollisuuksiin estää rikollisuutta suhtauduttiin kriittisesti. (Iivari 2010a, 48 - 52.)

Suomessa sovittelutoiminta on alkanut Vantaalla vuonna 1983 Suomen Akatemian kokeilu- ja tutkimustoimintana. Tämän jälkeen sovittelutoiminta käynnistyi myös muissa suuremmissa kaupungeissa. (Iivari 2008, 9.) Sovittelutoiminta on käynnistynyt Espoossa vuonna 1986, Tampereella vuonna 1987, Turussa, Helsingissä ja Kajaanissa vuonna 1988. Oulussa sovittelu on alkanut 1.11.1988 kaksivuotisena kokeiluna Oulun kaupungin ja Oulun Setlementti ry:n välillä. Aluksi toiminta suunnattiin 10 - 17 - vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin. Setlementti ry. vastasi käytännön toteutuksesta. Oulussa alettiin kouluttaa sovittelijoita vuonna 1988 varsinaisen sovittelutoiminnan käynnistyessä vuoden 1989 alussa. (Järvinen 1993, 35 - 46.) Tänä päivänä entisen Oulun läänin alueella lakisääteistä rikos- ja riita-asioiden sovittelua toteuttaa Oulun

Seudun Setlementti ry Pohjois-Suomen aluehallintoviraston (AVI) 1.6.2006 kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti. Käytännön sovittelutoiminnan hoitaa Oulun Seudun Setlementin alainen Pohjois-Suomen Sovittelutoimisto, jonka toimialueena ovat vuoden 2010 alusta olleet Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnat, yhteensä 43 kuntaa. (Toimintakertomus 2010.)

Suomalaisen sovittelun kohtalaisen pitkästä historiasta huolimatta Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005) annettiin vasta 9.12.2005 ja laki astui voimaan 1.1.2006. Laki takaa sen, että sovittelupalvelujen tulee olla kaikkien kansalaisten saatavilla. (Iivari 2008, 11.) ”Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.” Lisäksi ”Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.” (Perustuslaki 1999, § 14, 22.) Brunila (2010, 41) on sitä mieltä, että sovittelu toteuttaa perustuslain henkeä antaen mahdollisuuden vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Tähän perustuen sovittelun tulisi hänen mukaansa olla osa rikosoikeudenkäyntimenettelyä, joko sitä edeltävä tai sen jälkeinen menettely.

Suomessa sovittelut mahdollistuvat vapaaehtoisten sovittelijoiden toimesta. Vapaaehtoinen sovittelija halutaan nähdä vertaisena kansalaisena, joka rohkaisee osapuolia käsittelemään rikoksia ja riitoja itse. (Takala & Mielityinen 2001, 287.) Tässä tulee mielestäni hyvin esille sovittelutoiminnan alkutaipaleen yhteisöllinen (heimolaisuus) näkökulma. Kansalaiset selvittävät yhdessä riidat ja ongelmat.

3.1 Mitä on rikos- ja riita-asioiden sovittelu?

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (2005, § 1) määrittelee sovittelun olevan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäilty ja rikoksen uhri (asianomistaja) voivat puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti. Sovittelussa käsitellään rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä kärsimyksiä ja aineellisia haittoja sekä pyritään omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi. Yleisenä edellytyksenä on, että siihen osallistuvat (myös alaikäiset) ilmaisevat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti suostumuksensa sovitteluun osallistumisesta. Lisäksi osapuolten on kyettävä ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkitys. Osapuolille on selvitettävä heidän oikeutensa ja

asemansa sovittelussa sekä kerrottava, että suostumuksen voi perua milloin tahansa sovittelun aikana. Alaikäisen osallistuminen sovitteluun edellyttää lisäksi sitä, että huoltaja tai muu virallinen edustaja on antanut suostumuksensa osallistumiseen. (Laki rikosasioiden 2005, § 2.)

Sovittelussa voidaan käsitellä sellaisia rikoksia, joiden voidaan katsoa soveltuvan sovitteltavaksi. Huomioon on otettava rikoksen tekotapa ja laatu, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Alaikäiseen kohdistuvaa rikosta ei saa ottaa sovitteltavaksi mikäli rikoksen uhrilla on ikäänsä tai rikoksen laatuun liittyen erityinen suojelun tarve. Riita-asioita voidaan sovittaa, jos sen käsitteleminen sovittelussa on tarkoituksenmukaista. (Laki rikosasioiden 2005, § 3.)

Vuonna 2010 sovittelukäsittelyyn tuoduista tapauksista vain kolme prosenttia oli riita-asioita. Sovittelukäsittelyyn tulleista rikoksista vuonna 2010 väkivaltarikoksia oli 38 %, vahingontekoja 17 %, varkauksia 13 % ja lähisuhdeväkivaltarikoksia 9 %. Muita rikoksia (kunnianloukkaus, kotirauhan rikkominen, laitton uhkaus ja muut) oli yhteensä 22 % tuoduista tapauksista. (Flinck, Säkkinen & Kuoppala 2011, 2.) Väkivaltarikosten/pahoinpitelytapausten määrä sovittelutoiminnan alussa vuonna 1990 on ollut 27 % kaikista sovitteluun tulleista rikoksista, vuonna 1995 määrä on ollut 32 % ja vuosina 1996 - 1997 määrä on noussut 38 %. (Mielityinen 1999, 36.) Tässä tilastossa lähisuhdeväkivaltatapauksia ei ole tilastoitu erikseen.

Sovittelutoiminnan yleisestä johtamisesta, ohjauksesta ja valvonnasta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Toiminnan kehittämistä ja seuraamista varten sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii tähän tehtävään valittu rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta. Järjestämisvastuu sovittelutoiminnasta on aluehallintovirastolla siten, että palvelu on saatavilla toimialueen kaikissa osissa asianmukaisesti toteutettuna. (Laki rikosasioiden 2005, § 5 - 7.) Käytännön sovittelutoiminnan järjestää sovittelutoimisto, jonka sovitteluohjaajan ohjauksessa ja valvonnassa koulutetut sovittelijat hoitavat yksittäisiä sovitteluja. Sovittelutoiminnasta vastaa sovittelutoiminnan vastuhenkilö. Sekä sovitteluohjaaja että sovittelutoiminnan vastuhenkilö toimivat tarvittaessa myös sovittelijoina. (Laki rikosasioiden 2005, § 4.)

Sovittelu on rikosprosessille vaihtoehtoinen tai täydentävä menettely, joka voi korvata oikeudenkäynnin kokonaan tai osin. Lisäksi sovittelu voi lieventää rangaistusta tai johtaa seuraamusluonteiseen toimenpiteistä luopumiseen. Sovittelun tarkoituksena ei ole selvittää onko joku rikkonut lakia vaan näkökulma on osapuolten välisissä inhimillisissä suhteissa sekä niissä tapahtuneissa oikeudenloukkauksissa ja korjaamisessa. Sovittelussa kuitenkin huomioidaan oikeuslaitoksen odotukset ja päämääränä on vaikuttaa rikollisuutta hillitsevästi ja vähentävästi yleistä sovinnollisuutta lisäten. Tavoitteena on myös, etenkin nuorten rikostentekijöiden kohdalla, kasvattaa vastuuntuntoa. (Iivari 2008, 19.)

Rikosprosessin vaihtoehtoisena menetelmänä sovittelu korostaa omaehtoisen osallistumisen periaatteiden ja osapuolten tarpeiden voimistamista. Tällöin korostuu myös sovittelun institutionaalisuus, jolloin ajatuksena on luoda sovittelulle edellytykset toimia itsenäisenä oikeuden tai sosiaalihuollon osajärjestelmänä. Tuomioistuimilla ei olisi enää valtaa sovittelun tulokseen paitsi välttämättömissä tapauksissa. (Iivari 2001, 473.) Iivarin (2010b, 5) tutkimuksen tuloksissa on todettu, että poliisi- ja syyttäväviranomaisten mukaan lähisuhdeväkivaltasovitteluihin lähettäjien piiriä tulisi laajentaa koskemaan sovittelutoimiston johtajia (sovittelutoiminnan vastuhenkilö) sekä kuntien sosiaalityöntekijöitä. Nämä voisivat itsenäisemmin ratkaista, minkälaisia lähisuhdeväkivaltatapauksia otetaan sovitteluun.

Sovittelun rikosprosessia täydentävästä roolista voidaan puhua silloin, kun rikostapauksen oikeudellinen käsittely jatkuu sovittelusta huolimatta ja sovittelu mainitaan ”tehdyksi” (Iivari 2001, 473). Toisaalta Flinckin ja Iivarin (2004, 3) tutkimus osoittaa, että sovittelussa olleiden tapausten tuomioistuin käsittelyissä sovittelua ei noteerattu millään tavalla puolesta tapauksista. Lopuissa tapauksista sovittelu mainittiin rangaistusta lieventävänä tai rangaistuksen tuomitsematta jättämisen perusteena. Maksniemen (2009) tutkimus puolestaan osoittaa, että sovittelu vaikutti joka neljanteen tuomioistuimen päätökseen. Tutkimusaineiston perusteella sovittelusta on ollut suurimmassa osassa tapauksista hyötyä epäillylle joko niin, että rikosoikeudellinen rangaistus lieveni tai parhaimmassa tapauksessa epäilty on välttynyt rangaistukselta kokonaan.

Sovitteluun ohjautuu laadullisesti ja määrällisesti merkittäviä perinteisiä rikoslajeja. Tästä näkökulmasta katsottuna sovittelun merkitys rikosoikeusjärjestelmää korvaavana

menettelynä tulee esille hyvin. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 157.) Sovittelua tulisi korostaa tukemis- ja motivoimisluonteisena prosessina. Sovittelu ei saisi automaattisesti sulkea pois muita asiankäsittelykeinoja. (Takala & Mielityinen 2001, 321.)

3.2 Vapaaehtoisten sovittelijoiden tehtävät ja vastuu

Sovittelija järjestää sovittelutapaamiset osapuolten kanssa, sovittelee kaikkia osapuolia kunnioittaen ja puolueettomasti sekä auttaa osapuolia löytämään keskenään tyydyttävä ratkaisu uhrille aiheutuneiden psyykkisten ja aineellisten haittojen hyvittämiseksi. Lisäksi sovittelija antaa osapuolille tietoa saatavilla olevasta oikeusavusta ja muista palveluista, laatii sovittelussa syntyneestä sopimuksesta asiakirjan, varmentaa sen allekirjoituksellaan sekä toimittaa selostuksen sovittelun kulusta sovittelutoimistoon sovittelun päätyttyä. (Laki rikosasioiden 2005, § 17.) Sovittelijan toimintaan liitetään seuraavanlaisia periaatteita: sovittelija mahdollistaa osapuolten välisen vuorovaikutuksellisen keskustelun puolueettomasti ja tasapuolisesti. Sovittelija ei ole tuomari, terapeutti tai asianajaja vaan hän pyrkii ohjaamaan sovittelua ratkaisuun, jonka molemmat osapuolet voivat hyväksyä. Sovittelu on luottamuksellista ja siten sovittelija on vaitiolovelvollinen osapuolten asioista. (Iivari 2008, 26, 28.)

Vaitiolovelvollisuuteen ja sovitteluun liittyvien asiakirjojen hallussapitoon sovelletaan sovittelijan kuten sovittelutoimiston henkilökunnan osalta niitä säännöksiä, jotka laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621) säätelee. Laissa todetaan, että viranomaisen palveluksessa oleva ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutenkaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Tässä kohdassa on kuitenkin hyvä mainita, että laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (2005, § 16) toteaa, että sovittelun päätyttyä sovittelutoimiston on toimitettava poliisi- tai syyttäväviranomaiselle salassapitoa koskevien säännösten estämättä tieto sovittelun kulusta ja lopputuloksesta. Tässä lainkohdassa ei määritellä, että kyseisen viranomaisen tulisi olla sovittelualoitteen lähettänyt taho. Lakivaliokunta on todennut kyseistä lakia koskevassa mietinnössään perusteluiksi sen, että sovittelualoite voi tulla muultakin taholta kun poliisilta tai syyttäjältä. Mikäli tietoa ei toimitettaisi viranomaistaholle, sovittelun tulos jäisi roikkumaan ilmaan. Siksi on tärkeää, että tieto sovittelun kulusta ja loppuratkaisusta

toimitetaan aina poliisi- tai syyttäväviranomaiselle oli lähettävä taho mikä tahansa. (Iivari 2010b, 18 - 19.)

Sovittelu on vapaaehtoista toimintaa. Sovittelijan työ on vastuullista, yhteisöstä lähtevää ja yhteiskunnallisesti tärkeää ei-ammattimaista viranomaistyötä. Sovittelijat toimivat yleensä tehtävässään sovittelupareina. Tällä taataan työskentelyn tasapuolisuus ja puolueettomuus. Kokeneempi sovittelija on hyvä työpari uusien sovittelijoiden sovittelukokemusten lisäämiseksi. (Iivari 2008, 26 - 28.) Sovittelija ei ole virka- tai työsuhteessa. Silti lakivaliokunta on todennut mietinnössään että hoitaessaan sovitteluja myös sovittelija toimii julkisen vallan käyttäjänä rikoslain (19.12.1889/39) 40 luvun 11 pykälän mukaisesti. Siksi häneen kuin myös sovittelutoiminnan vastaavaan henkilöön ja sovitteluohjaajaan sovelletaan rikoslakiin sisältyviä virkamiehiä koskevia virkarikossäännöksiä. (Iivari 2008, 19.) Lisäksi on hyvä huomioida, että toimiakseen tehtävässä sovittelijan ei tarvitse osata koko oikeusjärjestelmää, vaan oikeusturvaan ja sovittelun eettisiin perusteisiin liittyvät asiat (Iivari 2008, 29). Erityisesti on huomioitava, että sovittelijaa koskevat hallintolain (6.6.2003/434) jääviyssäännökset. Sovittelija on estynyt sovittelemasta, jos hän tai hänen läheisensä on asianosaisena tapauksessa. Läheisiksi voidaan katsoa kuuluvan puolison, lasten sekä lastenlasten tai isovanhempien lisäksi sisaruksia, näiden puolisoita tai sovittelijan entistä puolisoa. Lisäksi jääviysperusteena voi olla esimerkiksi sovittelijan oma halu jäädä itsensä, jos vaarana on oman puolueettomuuden kyseenalaisuus vaikka tuttavalla ollessa osapuolena. (Iivari 2008, 27.)

Sovitteluistunnoissa sovittelijalla on eräänlainen puheenjohtajan rooli. Tarkoitus on, että sovittelussa keskustellaan käsiteltävästä asiasta. Sovittelijan tehtävänä on huolehtia, että epäselvät asiat selkiytyvät ja täsmentyvät. Hänen on hyvä aika ajoin kerrata sanotut asiat ja tarkistaa ovatko osapuolet ymmärtäneet asian samoin. Sovittelussa voidaan käsitellä hyvinkin vaikeita asioita, tunteet saattavat kuumentua. Sovittelijan on hyvä olla rauhallinen, siten hän rauhoittaa parhaiten myös sovittelutilannetta ja luo sille turvalliset puitteet. Kuunteleminen ja hiljaa oleminen on parempi vaihtoehto kuin esittää omia mielipiteitään. Sovittelijoiden on hyvä sopia etukäteen työnjaosta, ts. kumpi esimerkiksi johtaa keskustelua ja kumpi toimii asioiden kirjaajana. Sovittelussa on pyrittävä sellaiseen sovintoon, joka perustuu vapaaehtoisuuteen sekä oikeaan tietoon. Sovittelija ei saa edistää epätasa-arvoista sovitteluratkaisua. Epävarmoissa tilanteissa on parempi keskeyttää sovittelu tai olla yhteydessä alan asiantuntijoihin. (Iivari 2008, 44 - 45.)

3.3 Sovittelun yksilölliset ja yhteiskunnalliset tavoitteet sekä restoratiivinen menettely

Suomessa rikossovittelun tavoitteena on pyrkimys lisätä sovittelun osapuolten mahdollisuuksia vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn sekä kannustaa ja tukea rikoksentekijää sopeutumaan yhteiskuntaan leimaamatta tätä. Rikosoikeusjärjestelmä asettaa sovittelulle vaatimukset mm. siitä, että sovittelu on vapaaehtoista, takaa osapuolten oikeusturvan ja sovinto perustuu oikeaan tietoon. Nämä ovat myös sovittelutoiminnan peruseriaatteita. (Iivari 2008, 23.) Sovittelu ei ole rikosoikeuden korvaaja, mutta sovittelu voi olla kaikkien rikosten osalta perusteena esitutkinnan rajoittamiselle, syyttämättä jättämiselle, rangaistuksen tuomitsematta jättämiselle, rangaistuksen lieventämiselle, rangaistusasteikon lieventämiselle sekä rangaistuslajin vaihtamiselle. Sovinnon merkityksen asian käsittelylle tekee tapauskohtaisesti kuitenkin aina syyttäjä ja tuomioistuin. (Iivari 2008, 24.)

Sovittelun piireissä on arvioitu rangaistusten merkitystä yleisestävistä ja erityisestävistä näkökulmasta. Yleisestävällä vaikutuksella voidaan tarkoittaa rangaistusten vaikutusta yleiseen moraali- ja arvokäsitykseen sekä tekojen moitittavuuteen. Yhteiskunnallinen rauhan säilyttäminen ja oikeuseriaatteiden kunnioittaminen ovat avainasemassa. Erityisestävyys puolestaan koskee tekijää itseään; rangaistus itsessään varoittaa, parantaa ja tekee tekijästä vaarattoman. Myös tekijän yksilöllinen oikaiseminen ja kuntoutus nähdään ei-rankaiseviksi erityisestäviksi vaikuttimiksi. Oikeuseriaatteiden kunnioittamisessa tulisi kiinnittää huomiota myös rikoksen osapuoliin. Riittääkö rikoksen hyvittämisestä tekijälle rangaistuksen kärsiminen tai vahingonkorvausten suorittaminen? Tarvitsisiko hänen tuntea myös vastuuta teostaan? Tulisiko hänelle antaa mahdollisuus siihen, jotta hän voisi kytkeytyä takaisin sosiaalisiin verkostoihin? Riittääkö rikoksen uhrille se, että hän on oikeutettu vahingonkorvauksiin? Sovittelun näkökulmasta erityisestävyys nähdään rikoksentekijöiden oikeutena yksilölliseen kohteluun huomioiden hänen yksilölliset tarpeensa sekä kuntoutuminen. Sovittelun yleisestävä merkitys olisi siinä, että kansalaisten mielessä syntyisi ja vahvistuisi ajatus siitä, että sovittelulla pyritään sosiaaliseen rauhaan ja rikottujen normien arvojen palauttamiseen. Lisäksi sovittelutoiminnassa rikos- ja riita-asioita selvitetään vuorovaikutuksessa niin, että rikoksen uhri saa hyvityksen. (Iivari 2010a, 51 - 55.)

Sovittelun yhteiskunnallista merkitystä voidaan tarkastella sen rikosoikeudellisten ja kriminaali- sekä sosiaalipoliittisten tavoitteiden kautta. Rikosten sovittelu

vähentää turhia oikeudenkäyntejä esimerkiksi tietyissä lievissä sekä nuorten tekemissä rikoksissa. Tätä kautta myös toimenpiteistäluopumissäännöksiä (ilmoittamatta, syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen) voitaisiin kehittää lainsäädännön puitteissa. Sovittelulla voidaan nähdä olevan nuorisorikollisuuden uusintarikollisuutta ehkäisevä, leimaamista vähentävä ja rangaistusten kasaantumista vähentävä vaikutus. Myöskään kustannusten säästämisen ja rikoksissa kärsineiden konkreettisen hyvittämisen merkitystä ei voida vähätellä. Kansalaisyhteiskunnallisesti ajatellen keskeistä sovittelussa on sen mahdollisuudet vaikuttaa osapuolten omatoimiseen osallistumiseen itseään koskevissa ratkaisuissa ottaen huomioon kunkin yksilölliset tarpeet, olosuhteet ja tuen tarve. Ajatuksena on sosiaalisten epäkohtien ehkäiseminen sekä korjaaminen. Sovittelun sosiaalisen osallistamisen näkökulmasta katsottuna se lähentyy sosiaalityötä. Sovittelun sosiaalityön tavoitteita ovat rikosvaikeuksiin joutuneiden, etenkin nuorten ja lasten, auttaminen ja tukeminen sekä vastuun ottamiseen kannustaminen ja yhteisten ongelmien ratkaiseminen. (Iivari 2010a, 58 - 59.)

Sovittelun keskeisenä lähtökohtana on vuorovaikutus, osapuolten välinen kommunikointi ja avoin keskustelu. Sovittelussa korostetaan osapuolten kohtaamista, vastuun ottamista henkilökohtaisesti sekä ristiriitaisen tilanteen selvittämistä. Ajatuksena on se, että yhteisessä vuorovaikutuksellisessa tapaamisessa osapuolet voivat kertoa oman käsityksensä tapahtuneesta ja yrittää ymmärtää toisensa näkökulmaa. Rikoksen uhri voi purkaa omaa mielipahaansa sekä esittää tekijälle kysymyksiä asiaan liittyen. Tekijä puolestaan voi osoittaa aitoa katumusta ja ottaa täyden vastuun teostaan, kun hän kuulee, minkälainen näkemys uhrilla on tapahtuneesta. Sovittelun tarkoitus ei ole leimata, syyllistää tai pelotella ketään, mutta ei myöskään vähätellä uhrin kokemuksia asiasta. Sovittelun tavoitteena on saada osapuolet keskinäiseen sovintoon ja saada heidät ymmärtämään toisiaan ja tapahtunutta hieman paremmin. (Iivari 2008, 20 - 21.)

Sovittelun vuorovaikutuksellisen menetelmän taustalla on ajatus restoratiivisesta eli korjaavasta oikeudesta. Restoratiivisen oikeuden määritelmän mukaan kaikki, joita rikos on koskettanut kokoontuvat ulkopuolisen sovittelijan kanssa keskustelemaan tapahtuneesta, sen seurauksista ja siitä, mitä tapahtuman jälkeen pitäisi tehdä (Elonheimo 2010, 27). Rikoksen ja rangaistuksen lakiin keskittyvästä näkökulmasta poiketen restoratiivisessa menetelmässä lähtökohtana on yksityisten ihmisen ja konkreettisten ihmissuhteiden loukkaaminen. Siten myös seuraamusten tulee sisältää

uhrin hyvittämiseen, rikoksentekijän ja uhrin palauttamiseen yhteiskunnan toimiviksi jäseniksi sekä yhteisöjen ja yhteiskunnan arvojen vahvistamiseen liittyviä elementtejä. (Iivari 2010a, 60 - 61.) Restoratiivinen oikeus korostaa yhteistyötä ja yhteiseen ymmärrykseen perustuvaa ongelmanratkaisua. Rikoksen osapuolten on yhdessä mahdollista tunnistaa ja osoittaa vahingot, tarpeet ja velvollisuudet sekä korjata ne niin hyvin kuin mahdollista. (Brunila 2010, 34.)

Restoratiivisesti toteutetussa sovittelussa pyritään palauttamaan asiat oikeudenmukaiseen tilaan luopumalla kustosta ja rankaisemisesta sekä kiinnittämällä huomio tulevaisuuteen. Restoratiivisuuteen sisältyy häpeän hyväksyminen, oman syyllisyyden myöntäminen sekä teosta vastuun ottaminen, anteeksipyyntö ja -anto. (Brunila 2010, 40 - 41.) Tärkeimpiä restoratiivisia arvoja ja menettelyn piirteitä ovat Elonheimon (2004, 181 - 183) mukaan lyhyesti lueteltuna seuraavat: osapuolet ovat tärkeitä ja aktiivisia, vahingot korjataan kokonaisvaltaisesti, vastuunotto teoista, sovitteluprosessi on tärkeä, ei niinkään lopputulos, avoin keskustelu, kunnioittaminen, tunteiden käsitteleminen, moraalinen oppiminen, yhteisöllisyys, taustalla oleva perusongelman löytäminen/ratkaiseminen sekä luovat ratkaisut.

Restoratiiviseen menettelyyn sisältyy ajatus, että tekijän rankaisemista tärkeämpää on sitouttaa hänet prosessiin ja sopimukseen sekä tyydyttää uhrin tarpeet. Tekojen korjaaminen on kokonaisvaltaista; osapuolten tulisi myös voida kohdata toisensa ilman vihaa, pelkoa tai häpeää. Aineellisen korvaamisen lisäksi tekijä saa katua, ottaa vastuun teoistaan ja pyytää sekä saada anteeksi. Kun tekijä kohtaa uhrin ja kuulee tämän tarinan on omaa tekoa vaikeampi vähätellä. Tekijän teko hylätään, ei tekijää. Sovittelussa luodaan turvallinen paikka vapaalle ja avoimelle vuoropuhelulle. Osapuolet voivat kertoa toisilleen miltä on tuntunut. Keskustelu on luottamuksellista ja kunnioittavaa, tavoitteena ei ole loukata tai vahingoittaa toista osapuolta. Restoratiivisessa menettelyssä on myös mahdollista ottaa sovitteluun mukaan läheisiä ihmisiä, jotka tarjoavat tukea sovittelun aikana. Ajatuksena on myös ohjata tarvittaessa asianosaiset soveltuvien terveys- ja sosiaalipalvelujen ääreen. Restoratiivinen oikeus mahdollistaa luovuuden käytön sovittelussa. (Elonheimo 2004, 181 - 183.)

Restoratiivisen oikeuden mukaan asiakkaan tarpeet ovat etusijalla, rikosoikeusjärjestelmään liittyvät rankaisemisen tarpeet vasta toisella sijalla. Lakivaliokunnan mukaan vakavampien tai törkeimpien rikosten osalta sovittelua pitäisi

harkita tarkasti, koska pidemmällä tähtäimellä niistä voisi olla haittaa rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden kannalta. Vakavissa rikoksissa laki seisoo siis järjestelmän takana, ei ihmisten tarpeiden. Näkemys siitä, että sovittelun lopputulos tulee toimittaa aina poliisi- tai syyttäjäviranomaiselle, vaikka tapaus tulisi muuta kautta sovitteluun, on ristiriidassa restoratiivisen oikeuden luottamuksellisuuden kanssa. (Iivari 2010b, 103 - 104.)

4. LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELU

4.1 Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi

Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi lähtee liikkeelle sovittelualoitteesta, joka tulee sovittelutoimistoon joko poliisilta tai syyttäjältä (Flinck & Elonheimo 2010, 121). Lähisuhdeväkivaltaa koskevat rikokset voivat tulla sovitteluun vain poliisi- ja syyttäväviranomaiselta. Muiden rikosten osalta aloitteentekijänä voi olla myös rikoksen osapuoli, muu viranomainen tai alaikäisen lapsen huoltaja. Mikäli poliisi- tai syyttäväviranomainen arvioi tapauksen soveltuvan sovitteluun, on hänen tehtävänsä tiedottaa rikoksen osapuolille sovittelumahdollisuudesta ja ohjata heidät sovitteluun. (Iivari 2008, 36.) Saatuaan viranomaiselta tiedon sovitteluun tulevasta tapauksesta sovittelutoimisto on yhteydessä rikoksen osapuoliin ja tekee päätöksen sovitteluun ottamisesta (Iivari 2008, 38). Sovitteluohjaaja selvittää jutun soveltuvuuden sovitteluun ja tarkistaa ovatko osapuolet olleet aiemmin sovittelussa, ilmeneekö sitä kautta uusia esteitä, vai onko sovittelun jatkamiselle edellytykset. Mikäli lähisuhdeväkivaltatapaukseen liittyy myös lapsia, joiden kasvuolosuhteet tai turvallisuus ovat vaarantuneet, tekee sovittelutoimisto lastensuojeluilmoituksen, ellei poliisi ole sitä jo tehnyt. Tämän jälkeen sovitteluohjaaja valitsee juttuun erityisesti lähisuhdeväkivallan sovitteluun koulutetut vapaaehtoiset sovittelijat. Sovittelijat työskentelevät yleensä pareittain. Lähisuhdeväkivaltasovitteluissa pyritään mies- ja naisparityöskentelyyn. (Flinck & Elonheimo 2010, 121.) Pohjois-Suomen Sovittelutoimiston alueella sovittelijat työskentelevät niin lähisuhdeväkivaltatapauksissa kuin muissakin sovitteluissa aina pareittain.

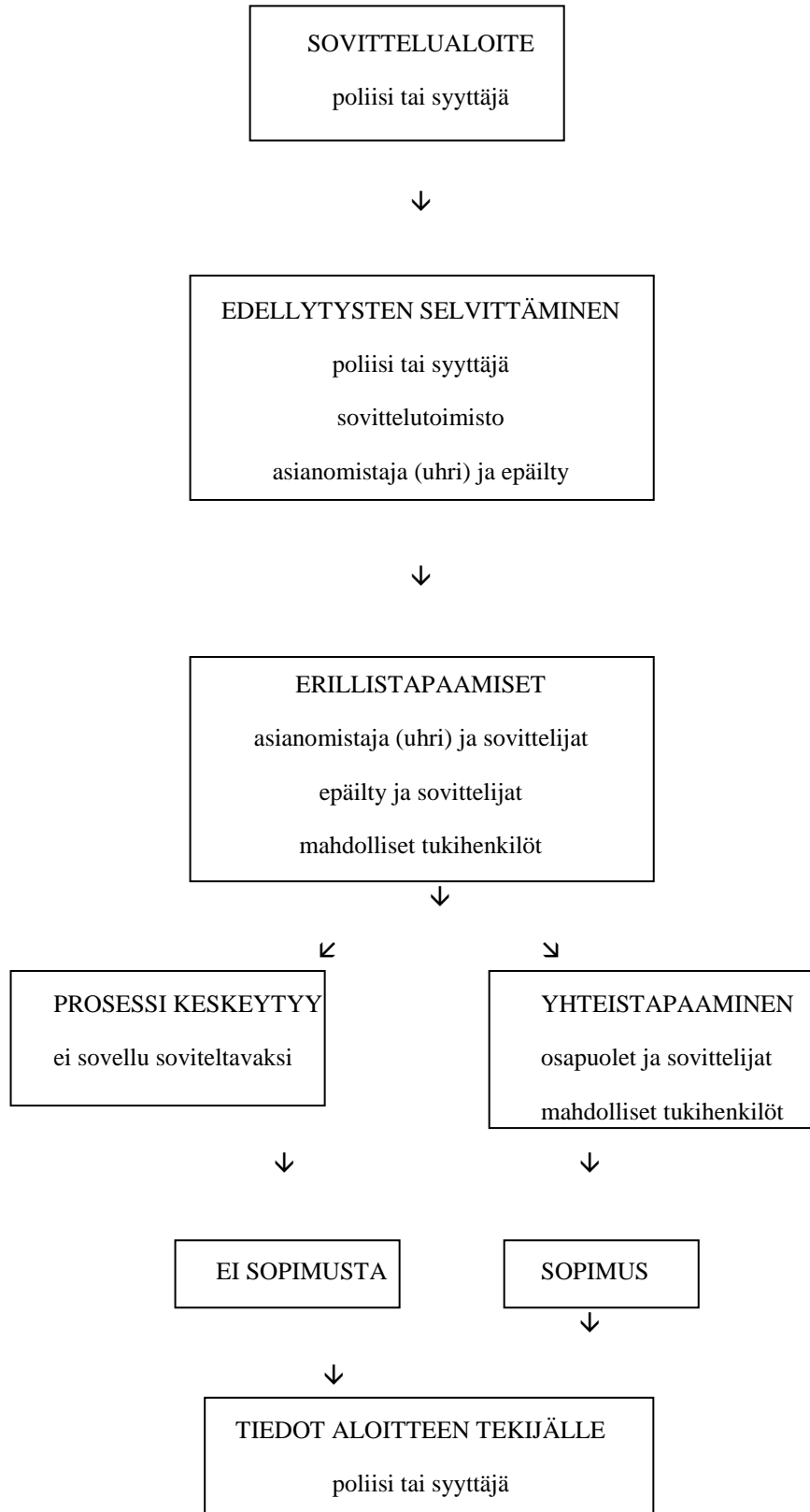
Sovitteluohjaajan tehtävänä on hankkia rikoksen osapuolten luvalla poliisi- ja syyttäväviranomaisilta, tuomioistuimelta tai muulta taholta sovittelua varten tarvittavat asiakirjat (Iivari 2008, 36). Sovitteluohjaaja perehdyttää sovittelijat tapaukseen. Sovittelijat tutustuvat esitutkimateriaaliin, jonka jälkeen he ovat yhteydessä rikoksen osapuoliin ja sopivat erillistapaamiset. Lähi- ja parisuhdeväkivallan sovitteluissa järjestetään aina erilliset tapaamiset, jossa sovittelijat käyvät osapuolten kanssa läpi perustiedot sovittelusta, sen oikeudellisesta merkityksestä sekä arvioivat vielä jutun soveltuvuuden sovitteluun. Mikäli sovittelun edellytykset ovat olemassa ja osapuolet ovat halukkaita sekä kykeneviä sovittelemaan, sovittelijat sopivat yhteistapaamisesta.

(Flinck & Elonheimo 2010, 121.) Restoratiivisen menettelyn mukaan molempien osapuolien erillinen tapaaminen auttaa luottavaisen ja avoimen keskusteluilmapiirin syntymistä. Sovittelijan ei tarvitse myöskään olla niin paljon äänessä yhteistapaamisessa. (Elonheimo 2004, 192.) Mikäli sovittelun etenemiselle on esteitä, sovitteluprosessi keskeytyy. Sovittelijat ilmoittavat sovittelun keskeytymisestä välittömästi sovitteluohjaajalle. Sovitteluohjaajan tehtävä on ilmoittaa keskeytynneestä sovittelusta sovittelualoitteen tekijälle. (Iivari 2008, 36 - 37.)

Yhteistapaaminen järjestetään psyykkisesti ja fyysisesti turvallisessa ympäristössä. Osapuolet saavat kertoa oman kertomuksensa asiasta toisen kuunnellessa. Tämän jälkeen on vuoropuhelun aika. Sovittelussa käsitellään tapauksen aiheuttamat vääryydet ja vahingot sekä sovitaan niiden korvaamisesta ja hyvittämisestä. Sovitteluun liittyy usein myös anteeksipyyttäminen ja anteeksiantaminen, mutta siihen ei pakoteta. (Flinck & Elonheimo 2010, 122 - 123.) Sovittelussa yhteisesti sovitut asiat, korvaukset ja mahdolliset anteeksipyynnöt kirjataan kirjalliseen osapuolten ja sovittelijoiden allekirjoittamaan sovittelusopimukseen. Sovittelusopimuksen sisältöalueet ovat pääpiirteissään 1. katumuksenosoitukset, anteeksipyynnöt ja -annot sekä käyttäytymislupaukset, 2. korvausasiat, 3. rangaistusvaatimukset ja 4. sopimuksen toteutumiseen liittyvät asiat (Iivari 2008, 57). Sopimuksen sisältö käydään lopuksi yhdessä läpi. Joissain tapauksissa asian käsittely vaatii toisen tai useamman sovitteluistunnon. Sovittelun lopuksi osapuolille on hyvä kertoa, että tieto sovittelun lopputuloksesta ja sopimuksesta menee oikeusviranomaisille ja mikäli juttu on syyteharkinnassa, niin syyttäjä joko nostaa syytteen tai tekee syyttämättäjäättämisspätöksen. Tämän asian ratkaisee syyttäjä, ei sovittelutoimisto. Sovittelun jälkeen sovittelijat antavat palautteen sovittelun kulusta sovitteluohjaajalle, joka toimittaa tiedon sovittelusopimuksineen sovittelualoitteen tekijälle. (Iivari 2008, 46 - 47.)

Lähisuhdeväkivallan sovittelun sovitteluprosessi etenee pääpiirteittäin muiden rikos- ja riita-asioiden sovitteluprosessin mukaisesti. Muissa kuin lähisuhdeväkivaltatapausten sovitteluissa järjestetään harvemmin osapuolten kanssa erillistapaamisia. Toisaalta restoratiivisen prosessin ideaalimallissa on kiinnitetty erillistapaamisiin huomiota nimenomaan siksi, että osapuolet voivat sovittelijoiden valmistelemina valmistautua kohtaamaan toisensa (Elonheimo 2004, 183). Oman kokemukseni mukaan muissa kuin lähisuhdeväkivaltasovitteluissa erillistapaamisia järjestetään harvemmin. Sekä

sovitteluohjaaja että sovittelija ovat yhteydessä etukäteen puhelimitse osapuoliin. Näiden yhteydenottojen aikana osapuolia voidaan valmentaa tulevaa sovittelua ja toisen osapuolen kohtaamista varten. Kuviossa 1 on kuvattuna lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessin pääkohdat.

Kuvio 1. Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi

4.2 Lähisuhdeväkivaltasovittelijan koulutus

Lähisuhdeväkivallan sovittelijoilta vaaditaan erityistä huolellisuutta tasapuolisuudessa ja oikeudenmukaisuudessa. Lähisuhdeväkivaltatapaukset herättävät luonnollisesti sovittelijassa monenlaisia tunteita ja asenteita, koska hän kohtaa arkaluontoisia tilanteita, väkivaltaan liittyvää kärsimystä sekä pahuutta. Sovittelijoita valittaessa koulutukseen on hyvä kiinnittää huomiota rekrytoitavan ihmiskäsitykseen sekä asenteisiin väkivaltaa kohtaan. Sovittelijan oman elämän tulee olla tasapainossa, motiivina sovittelutoimintaan ei saa olla omien käsittelemättömien ongelmien läpikäyminen. (Flinck & Elonheimo 2010, 124.) Sovittelijan ominaisuuksia ovat määrätietoisuus, joustavuus, energisyys, laaja-alaisuus, empatiakyky ja aitous. Tärkeää on myös, että sovittelija osaa kuunnella, mutta kykenee esittämään sovittelun etenemisen kannalta oikeanlaisia kysymyksiä. (Iivari 2008, 29.)

Lähisuhdeväkivallan sovittelun laadun varmistaminen edellyttää yhtenäisiä sovittelukäytäntöjä sekä sovittelijoiden koulutuksen yhtenäistämistä ja kehittämistä. Valtakunnallinen perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutus on aloitettu vuonna 2008. Koulutuksen tavoitteena on turvata sovittelun tasalaatuisuus koko maassa. (Flinck & Elonheimo 2010, 125.) Yhtenevien käytäntöjen ja laadun lisäksi lähisuhteessa tapahtuvan väkivallan sovittelu vaatii erityisosaamista mm. tehtävän eettisyyden takia. Lisäksi lähisuhdeväkivallan sovittelun ja sovittelijoiden yksilölliset kehitystarpeet vaativat koulutukseen panostamista. Myös lähisuhdeväkivallan sovitteluun liitetty kritiikki asettaa vaatimuksia koulutukselle. Lähisuhdeväkivallan sovittelun koulutuksen lähtökohtana ovat asiakkaiden tarpeiden huomioiminen, omatoimisuuteen tukeminen sekä vapaaehtoisuus. Sovittelijan rooli korostuu sovittelun mahdollistajana. Sovittelu on dialogista vuorovaikutusta, joka perustuu ratkaisukeskeiseen ja muutokseen motivoivaan työotteeseen. Oman työn kehittäminen, itse- ja vertaisarviointi sekä asiakaspalautteet ovat apuna sovittelutiedon ja -taidon kehittämiseksi. Sovittelu on osa väkivaltatyön auttamisverkostoa. (Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutusmateriaali.)

Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutuksesta ja rekrytoinnista vastaavat sovittelutoimistot. Jotta rekrytointi olisi valtakunnallisesti yhtenäistä, tulisi siinä sovittelun hyvän käytännön mukaisesti käyttää tukena lähisuhdeväkivallan sovittelukoulutuksen haastattelurunkoa (liite 2). Yleisesti ottaen edellytyksenä valituksi

tulemiselle vaaditaan suoritettua sovittelun peruskoulutusta, kokemusta sovittelusta, motivaatioita ihmissuhdetyöhön sekä yleistä soveltuvuutta lähisuhdeväkivallan sovitteluun. Koulutuksessa käydään läpi lähisuhdeväkivaltaa ilmiönä, lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyviä erityispiirteitä, lainsäädäntöä, uhrin asemaa, restoratiivista oikeutta ja dialogisuutta erityisesti lähisuhdeväkivallan sovittelussa sekä väkivaltatyön palveluverkostoa. (Sosiaaliportin Hyvä Käytäntö.)

Lähisuhdeväkivallan sovittelun koulutuksessa käytetään monenlaisia oppimismenetelmiä. Koulutus on yhteistoiminnallista, jossa keskitytään ratkaisu- ja voimavarakeskeisiin ja dialogisen työotteen menetelmiin. Asiantuntijaluennot, esimerkkitapausten analyysit, oppimispäiväkirjat ja -tehtävät, pohdintatehtävät sekä kehittämistehtävät sisältyvät koulutukseen. Lisäksi lähisuhdeväkivallan sovitteluja harjoitellaan mentoreiden (kokeneet lähisuhdeväkivaltasovittelijat ja sovitteluohjaajat) tuella. Koulutukseen sisällytetään myös tutustuminen paikalliseen lähisuhdeväkivallan auttamisverkostoon sekä ryhmätapaamiset sovitteluohjaajan kanssa. Koulutuksen aikana sovittelijat käsittelevät ja refleктоivat omaa ihmiskäsitystään, asenteitaan sekä mahdollisia vastatunteita lähisuhdeväkivallan sovittelua kohtaa. Oppimispäiväkirjan tarkoituksena on kannustaa kyseenalaistamaan, pohtimaan ja arvioimaan sovittelun käytäntöjä, auttaa omien tunteiden, kokemusten ja asenteiden tunnistamisessa sekä nostaa esiin ristiriitoja sekä muutos- ja kehittämistarpeita. Keskustelut ja ohjaajalta saatu palaute ovat tärkeitä. (Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutusmateriaali.)

Lähisuhdeväkivaltasovittelun valtakunnallisen koulutuksen koulutusmateriaalit sisältävät myös näkökulmia lähisuhdeväkivallan sovittelun rajoista. Tällaisiksi rajoiksi mainitaan moniongelmaiset tapaukset, joihin liittyy esimerkiksi voimakasta traumatisoitumista, persoonallisuusongelmia, vakavia mielenterveys- ja päihdeongelmia. Toisaalta sudenkuopaksi voi muodostua esimerkiksi osapuolten vaikeus puhua omasta väkivaltaisuudesta ja häpeän tunteet. (Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutusmateriaali.)

Flinckin ja Iivarin (2004, 152 - 153) arviointitutkimuksen mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelijan tulisi ymmärtää sovittelun periaatteiden, menettelytapojen ja tavoitteiden lisäksi vahingonkorvauslainsäädäntöä, tuomioistuinprosessia sekä sopimusoikeus. Sovittelun lainsäädännön lisäksi sovittelijan olisi hyvä tuntea lastensuojelulaki sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan asemaan ja oikeuksiin liittyvä laki.

Lähisuhdeväkivalta on rikoksena vaativa ja haastava ja vaatii osapuolten kohtaamisessa sovittelijalta erityistä paneutumista. Lähisuhdeväkivaltasovittelun ”sertifiointi” voisi olla lähisuhdeväkivaltasovittelun syventävän koulutuksen jälkeistä tietojen ja taitojen arviointia ja sitä kautta eräänlaista ammatillistamista. (Iivari 2010b, 160.)

4.3 Näkökulmia sovittelumenettelyn soveltuvuudesta lähisuhdeväkivallan sovitteluun

Laissa rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (2007, 13 §) todetaan, että ”Vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisella on kuitenkin oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen.” Tämän tarkemmin laki ei määrittele lähisuhdeväkivallan sovittelua. Lähisuhdeväkivaltaa tai sen sovittelua ei edes mainita muualla laissa. Hallitus on todennut lakiehdotuksen perusteluissa, että lähisuhteissa käytettyä väkivaltaa sisältävien rikosten sovitteluun tulisi suhtautua pidättyvästi. Jokainen tapaus tulisi kuitenkin arvioida tapauskohtaisesti ja osapuolten keskinäisten suhteiden näkökulma, esimerkiksi heikomman suojelemisen tarve, ottaa huomioon. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta 2005, 1 luku 3 §.)

Lakivaliokunta on ollut mietinnöissään hallituksen esityksen kannalla; lähisuhdeväkivallan sovitteluun tulisi suhtautua pidättyvästi. Lähisuhdeväkivallan sovittelun on katsottu kuitenkin olevan perusteltua niissä tapauksissa, joissa rikoksentekijä on tunnustanut tekonsa sekä katu tekemäänsä aidosti. Tällöin voidaan ajatella sovittelun tarjoavan keinon lähisuhteen korjaamiseksi. Puolestaan rikokset, joissa väkivalta on toistuvaa tai kun osapuolet ovat aiemmin osallistuneet lähisuhdeväkivallan takia sovitteluun, pitäisi jättää sovittelun ulkopuolelle. Lisäksi sovitteluun soveltumaton on tapaus, jossa rikoksen tekijä pitää väkivallan käyttöä hyväksyttävänä keinoja ratkaista ristiriitoja läheisten kanssa. (Lakivaliokunnan mietintö 2005, 5.)

Lakivaliokunnan mietinnössä on todettu myös, että tehdyistä tutkimuksista huolimatta Suomessa ei ole riittävästi tutkimustuloksia sovittelun soveltuvuudesta lähi- ja parisuhdeväkivaltaan. Tässä mietinnässä viitataan Anne Flinckin ja Juhani Iivarin tekemään tutkimukseen Lähisuhdeväkivalta sovittelussa - Tutkimus- ja

kehittämishankkeen realistinen arviointi 5/2004. Mietinnön mukaan tutkimuksen haastateltavien määrä (otos alle 30 henkilöä) on ollut liian vähäinen verrattuna lähi- ja parisuhdeväkivallan yleisyyteen, jotta tulosta voisi pitää yleisenä ohjenuorana. (Lakivaliokunnan mietintö 2005, 19.)

Flinckin ja Iivarin arviointitutkimus on liittynyt neljällä paikkakunnalla (Helsinki, Vantaa, Tampere ja Kokkola) tehtyyn tutkimus- ja kehittämishankkeeseen. Arviointitutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää milloin, kenelle ja minkälaisissa olosuhteissa sovittelu soveltuu lähisuhdeväkivallan interventioksi. Tutkimuksessa haastateltiin sovitteluun osallistuneiden osapuolten lisäksi myös 16 sovittelijaa, viittä vastaavaa työntekijää ja kahta hankkeen projektisuunnittelijaa. Lisäksi materiaalina oli kuuden lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutuksen dokumentti- ja havainnointiaineisto, sovittelijoiden tekemät kirjalliset kuvaukset 32 sovitteluistunnosta. Näiden lisäksi koottiin kvantitatiivinen aineisto 416:sta kokeilupaikkakuntien lähisuhdeväkivallan sovitteludokumenteista, syyttäjiltä saaduista tiedoista sekä yhdentoista käräjäoikeudenistunnon kertomuksista. (Flinck & Iivari 2004, 3.) Kokonaisuutena tutkimukseen käytettyä aineistoa voitaneen pitää monipuolisena ja kattavana.

Arviointitutkimuksen kokonaistulosten mukaan lähisuhdeväkivallan sovitteluun tulevat tapaukset on vaikea rajata etukäteen esimerkiksi rikoksen vakavuuden tai rikoslajin perusteella. Sovittelun onnistumisen takeena on se, että tapauksen soveltuvuus arvioidaan prosessuaalisen diagnoosin mukaisesti useamman tahon toimesta (poliisi- ja syyttäväviranomaiset, sovittelutoimiston työntekijät, sovittelijat). Sovittelussa on otettava huomioon lähisuhdeväkivallan erityiskysymykset, esimerkiksi lähisuhteiden yhteiskunnallinen ja kulttuurinen erilaisuus, arvojen erilaisuus, suhteen epätasapaino, taloudelliset syyt, rakkaus-, kiintymys- ja riippuvuussuhteet, lasten asema sekä turvallisuus. Onnistunut sovittelu edellyttää myös tekijältä ymmärrystä tekonsa vakavuuteen, vastuunottamiseen, hyvityksiin ja korvauksiin. Kun lähisuhdeväkivallan erityispiirteet ja tapausten ominaispiirteet huomioidaan, voidaan sovittelua pitää yhtenä vaikuttavana lähisuhdeväkivallan interventiona ja auttamismahdollisuutena. Huomiota on kiinnitettävä myös tuen tarpeeseen, hoitoon ohjaamiseen sekä tehtyjen sopimusten seurantaan, mikä lisää uhrin turvallisuutta ja vahvistaa hänen oikeusturvaansa. (Flinck & Iivari 2004, 147 - 148.)

Vapaaehtoisten sovittelijoiden pätevyysvaatimuksista ja koulutuksesta on Euroopan neuvosto todennut seuraavaa: sovittelijoiden tulisi edustaa yhteiskunnan kaikkia lohkoja, tuntea paikallista kulttuuria ja yhteisöjä. Sovittelijan tulisi osoittaa tervettä harkintakykyä ja hallita ihmissuhdetaitoja. Perehdytyskoulutuksen tavoitteena tulisi olla ”korkean tason pätevyys, jossa otetaan huomioon riitojen ratkaisussa tarvittavat taidot, uhrien ja rikosentekijöiden kanssa työskentelyä koskevat erityiset vaatimukset sekä perustiedot rikosoikeusjärjestelmästä.” (Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus 1999, 4.)

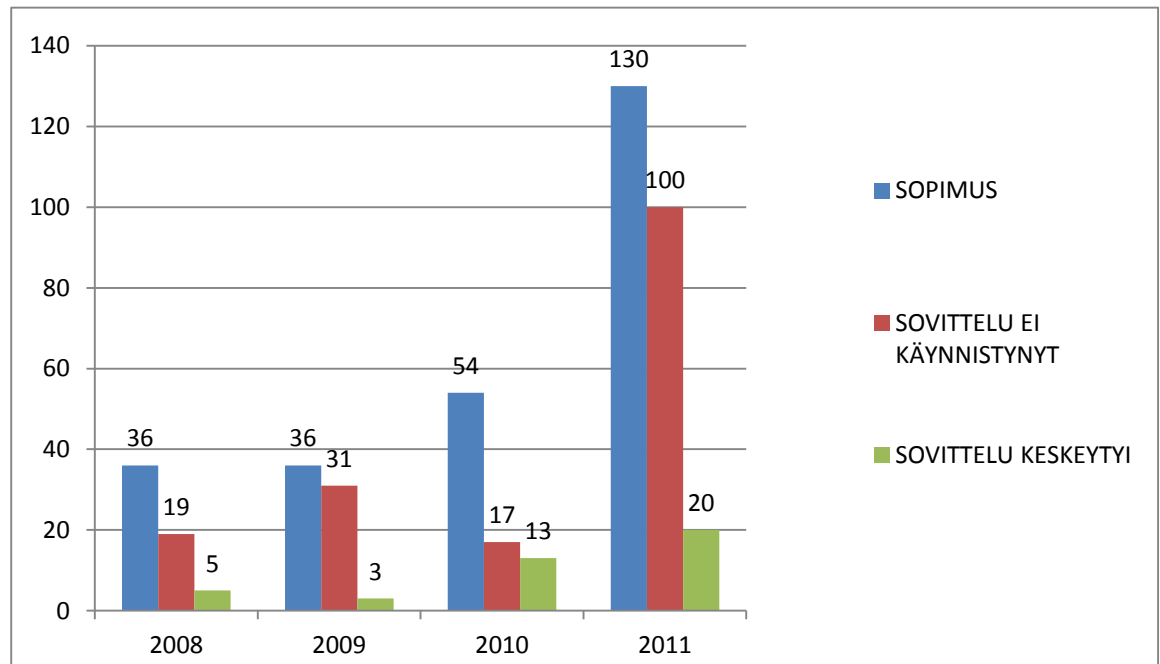
Lakivaliokunta on ollut kannassaan tiukka. Lähi- ja parisuhdeväkivallan sovittelun osalta korostuu vaatimus riittävästä erityisasiantuntijuudesta väkivaltatyöhön. Hallituksen esityksen mukainen vapaaehtoisten koulutus ei takaa riittävää erityisasiantuntemusta. Edellytykset täyttyisivät, jos jokaisessa sovittelutoimistossa olisi palkattu erillinen väkivalta-asiantuntija. Taloudellisten resurssien puute on esteenä tämän kaltaisille suunnitelmille. (Lakivaliokunnan mietintö 2005, 20.)

Pohdinta lähi- ja parisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovittelukäsittelyyn elää omaa elämäänsä tutkimuksissa ja virallisissa laeissa ja mietinnöissä. Helsingin Sanomien mielipidekirjoitusten viime kesän otsikot ”Pitkään jatkunut väkivalta jää helposti huomaamatta sovittelumenettelyssä” (13.6.2011), ”Lähisuhdeväkivalta otetaan sovittelussa vakavasti” (6.6.2011) ja ”Sovittelusta ei pidä antaa liian mustavalkoista kuvaa” (18.6.2011) kertovat omaa kieltään siitä, että lähisuhdeväkivallan sovittelu jakaa myös kansalaisten mielipiteitä.

Kaikista vuonna 2010 sovittelukäsittelyyn tulleista lähisuhdeväkivaltatapauksista (1 063) sovittelu käynnistyi 710 esitetyn tapauksen osalta. Käynnistetyistä lähisuhdeväkivallan sovitteluista keskeytyi 23 prosenttia (160). Suurin osa, 79 prosenttia, käsittelyyn tulleista lähisuhdeväkivaltarikoksista oli pahoinpitelyjä. Vuonna 2010 sovittelukäsittelyyn tuotujen lähisuhdeväkivaltatapauksen osuus kaikista rikoksista ja riita-asioista Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueella on ollut 6,5 prosenttia, vastaava luku vuotta aiemmin on ollut 7,3 prosenttia. (Flinck & Säkkinen & Kuoppala 2011, 2 - 3.)

Kuvio 2 sisältää Pohjois-Suomen sovittelutoimiston vuosittaiset lähisuhdeväkivaltatapauksista vuosilta 2008 - 2011. Pohjois-Suomen sovittelutoimiston

sovittelutietokanta on otettu käyttöön vuoden 2007 aikana, joten aiempia kokovuositilastoja en saanut käyttööni. Kuviossa kuvaan virallisen syytteen alaiset lähisuhdeväkivaltasovittelut, jotka ovat päättyneet tehtyyn sovittelusopimukseen. Kuviossa ovat myös ne sovittelutoimistoon tulleet sovittelualoitteet, joiden sovitteluprosessi ei ole käynnistynyt lainkaan. Lisäksi kuviosta löytyy sovittelut, jotka ovat keskeytyneet jostain syystä kesken sovitteluprosessin. Tilastossa on mukana lievät pahoinpitelyt, pahoinpitelyt sekä törkeät pahoinpitelyt. Olen jättänyt ulkopuolelle lähisuhdeväkivallan yritykset, uhkaukset, kotirauhan häiritsemiset jne.

Kuvio 2. Pohjois-Suomen sovittelutoimiston lähisuhdeväkivaltasovittelut vuosina 2008 - 2011

Parisuhdeväkivaltasovittelujen osalta ei ole erillistä tilastoa, joten tässä tilastossa ovat kaikki lähisuhteisiin liittyvien rikosten sovittelut. Lähisuhdeväkivaltasovittelujen määrä on noussut alueellamme huimasti vuodesta 2010 vuoteen 2011. Tämä saattaa johtua siitä, että vuoden 2011 alussa lievät pahoinpitelyt ovat tulleet virallisen syytteen alaisiksi, joten poliisin tietoon on tullut enemmän tapauksia. Toisaalta, vuonna 2011 sovittelusopimukseen ja onnistuneeseen sovitteluun päättyneistä 130 tapauksesta lieviä pahoinpitelyjä oli vain 36 pahoinpitelyjen määrän ollessa 94. Edellisenä vuonna sovittelusopimus on tehty 54 lähisuhdeväkivaltatapauksessa, joista jopa 42 tapausta on ollut pahoinpitelyjä. Tämä kertonee siitä, että pahoinpitelyjen määrä on lisääntynyt selvemmin kuin lievät pahoinpitelyt. Sovittelutoiminnan vakiintuminen, myös lähisuhdeväkivaltatapauksien osalta, lienee myös lisännyt poliisien lähettämien sovittelualoitteiden määrää.

5. OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA METODOLOGINEN OSUUS

5.1 Miksi opinnäytetyö parisuhdeväkivallan sovittelusta?

Kiinnostukseni sovittelutoimintaan heräsi alkutalvella 2011, kun olin opiskelijaharjoittelijana Pohjois-Suomen Sovittelutoimiston Koillismaahan aluetoimistossa. Harjoitteluni aikana sain tutustua sekä sovitteluohjaajan että vapaaehtoisen sovittelijan tehtäviin. Pahoinpitelytapauksen sovittelussa ihmettelin, miten uhri on valmis kohtaamaan rikoksen tekijän, antamaan anteeksi ja sopimaan asian.

Syksyllä 2011 luin lähisuhdeväkivaltasovittelua koskevia sanomalehtiartikkeleita. Naisjärjestöt yhteistyössä ry:n pääsihteeri Johanna Pakkanen totesi, että sovittelussa on liian paljon riskejä uhrin kannalta katsottuna. Pitkittynyt väkivalta saattaa traumatisoida uhria niin, ettei sovittelija kykene näkemään osallistuuko tämä vapaaehtoisesti sovitteluun. Sovittelijan koulutus ja tietämys on hänen mielestään myös riittämätön. (Koskela 2011.)

Sanomalehti Kalevassa Pohjois-Suomen Sovittelutoimiston sovittelujohtaja Heikki Mikkola sekä Oulun poliisilaitoksen rikosylikomisario Tapani Tasanto ilmaisivat huolensa hallituksen suunnitelmiin rajoittaa tai lopettaa lähisuhdeväkivallan sovittelumenettely kokonaan. He toteavat, että sovittelussa ei hyysätä epäiltyä, vaan vaaditaan ottamaan vastuuta teostaan. Käräjäoikeudessa keskitytään enemmän siihen onko rikosta tapahtunut. Ennen kuin tapausta otetaan sovitteluun, kiinnitetään erityistä huomiota epäillyn ja uhrin väliseen suhteeseen. (Mikkola & Tasanto 2011.)

Millä tavalla sovittelu ja vapaaehtoinen sovittelija soveltuvat parisuhteissa tapahtuvan väkivallan auttajaksi? Sovittelijana pohdin itsekkin olisiko minulla sellaisia taitoja ja ominaisuuksia, että voisin tulevaisuudessa toimia lähisuhdeväkivallan sovittelijana. Opinnäyteyöni aihe alkoi olla valmiina, enää oli epäselvää miten lähtisin sitä tutkimaan.

Harjoitteluni aikana tutustuin sovittelutietokannan dokumentointeihin ja sovittelusopimukseen. Sovittelijana olen osallistunut sovittelusopimusten tekemiseen. Sovittelusopimuksissa on hyvin erilaisia sisältöjä. Mielestäni lähisuhdeväkivallan

sovittelusopimusten tulisi olla selkeitä, tarkkoja ja kattavia. Näihin asioihin törmäsin myös tutustuessani tehtyihin tutkimuksiin. Esimerkiksi Samboun ja Uotilan (2010, 173) tutkimus lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tehdyistä sopimuksista antaa viitettä siitä, että sovittelusopimuksiin kirjatut sisällöt ovat hyvin kirjavat. He toteavat, että tähän tulisi kiinnittää huomiota myös sovittelijoiden koulutuksissa. Olisi myös tärkeää, että syyttäjät saisivat yhdenmukaista tietoa sopimusten täyttymisestä. Sovittelun restoratiivisen menetelmän ideaalimallissa kiinnitetään erityistä huomiota lähisuhdeväkivaltasovitteluihin ja niissä tehtyjen sopimusten sisältöön. Myös Niemi-Kiesiläinen (2004, 161) toteaa, että sovittelusopimusten sisällöt eivät tuota syyttäjälle aineistoa, jonka perusteella voisi arvioida syytteen nostamisen tarpeellisuutta. Tästä herkesi ajatus tutustua käytännössä siihen mitä parisuhdeväkivallan sovittelusopimuksiin tai sovittelutietokantaan kirjataan oman sovittelutoimistoni alueella.

Aiemmin luvussa 4.3 toin esille hallituksen ja lakivaliokunnan näkemyksen siitä, että lähisuhdeväkivallan sovitteluihin tulisi suhtautua pidättyvästi. Syiksi on nähty sovittelijoiden ammattitaidottomuus ja toisaalta sovittelun liiallinen keveys tai pehmeys suhteessa tehtyyn rikokseen. Suomalaisissa tutkimuksissa (Flinck & Iivari 2004; Iivari 2010b) on todettu tarve lähisuhdeväkivaltasovittelun koulutuksen kehittamisestä. Opinnäytetyössäni päätin haastatella lähisuhdeväkivaltakoulutuksen saaneita sovittelijoita, kysyä heidän näkemyksiään käymästään koulutuksesta sekä kokemuksiaan ja ajatuksiaan lähisuhdeväkivallan soveltuvuudesta soviteltavaksi.

Näin päädyin sovittelun asiakirjojen ja sovittelijoiden haastattelujen kautta selvittämään opinnäytetyöni aihetta. Työni päätutkimuskysymys sekä alakysymykset muodostuivat seuraavanlaisiksi:

1. Mitä parisuhdeväkivallan sovittelu on sopimusten ja sovittelijoiden näkemysten valossa?
2. Mitä parisuhdeväkivaltatapausten sovittelusopimukset sisältävät?
3. Mitä lähisuhdeväkivaltasovitteluun koulutettu sovittelija ajattelee koulutuksesta ja parisuhdeväkivallan sovittelusta?

5.2 Kirjallisuuskatsaus aiemmin tehtyihin tutkimuksiin

Opinnäytetyöprosessin aikana tutustuin aiemmin tehtyihin sovitteluun, restoratiiviseen oikeuteen, parisuhdeväkivaltaan tai lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyviin tutkimuksiin. Aiemmissa suomalaisissa tutkimuksissa on käsitelty mm. lähisuhdeväkivaltatapauksen soveltuvuutta sovitteluun, sitä minkälaisia kokemuksia sovitteluun osallistuvilla asiakkailla sovittelusta on sekä minkälaisissa tapauksissa ja kenelle lähisuhdeväkivallan sovittelu vastaa haasteeseensa. Toisaalta sovittelua on pohdittu myös sen moraalisen vaikuttavuuden näkökulmasta sekä sen merkityksestä osapuolien tulevaisuuteen.

Parisuhdeväkivallan sovitteluun suhtaudutaan Ruotsissa, Englannissa sekä Yhdysvalloissa nihkeästi. Näissä maissa poliisi ja syyttäjä eivät ohjaa pariskuntaa sovitteluun (Niemi-Kiesiläinen 2004, 159.) Itävallassa puolestaan parisuhdeväkivallan sovittelusta on keskusteltu jo pitkään (Takala & Mielityinen 2001, 295). Itävallassa parisuhdeväkivallan sovitteluprosessi kulkee suomalaiseen tapaan; erilliskeskustelujen kautta varsinaiseen sovittelutilaisuuteen. Erillistapaamisessa osapuoli keskustelee samaa sukupuolta olevan sovittelijan kanssa ensin kahden kesken. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 161.) Suomessa erillistapaaminen hoidetaan aina sovittelijaparina. Olen koonnut aiemmat tutkimukset kokoomataulukoon tutkimuksen tekovuoden mukaiseen järjestykseen. Kokoomataulukosta ilmenee tutkimuksen tekijän ja tutkimuksen nimen lisäksi tutkimuksen tarkoitus. Lisäksi olen tuonut esille oman opinnäytetyöni kannalta kunkin tutkimuksen merkitykselliset tulokset, jotka joko myötäilevät tai erottuvat omista tuloksistani.

Taulukko 1. Kirjallisuuskatsaus aiemmin tehdyistä tutkimuksista.

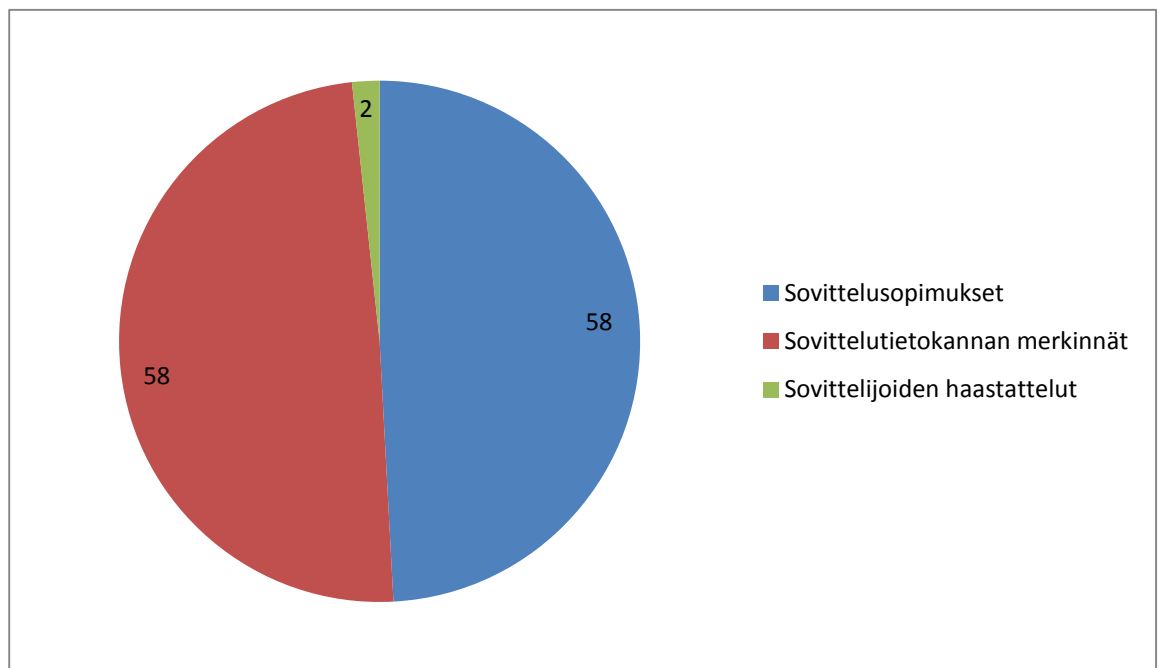
Tutkija, vuosi	Tutkimuksen nimi	Tutkimuksen tarkoitus	Opinnäytetyöni kannalta keskeiset tulokset
Curtis-Fawley, Sarah & Daly, Kathleen 2005	Gendered violence and restorative justice: the views of victim advocates.	Mitä australialaisten lähisuhdeväkivallan naisuhrien asianajajat ajattelevat restoratiivisen oikeuden menetelmän liittämisestä rikosoikeuden yhteyteen?	Väkivaltaiset miehet pystyvät ottamaan vastuuta teostaan laillisessa ja turvallisessa ympäristössä. Tunnustaminen on ensimmäinen askel vastuunottoon ja uhrin paranemiseen sekä tulevaisuudessa selviämiseen.
Elonheimo, Henrik 2004	Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu.	Miten hyvin suomalainen sovittelu vastaa restoratiivisen oikeuden ideaalia?	Osapuolten tarinat tulevat kerrotuiksi. Sovittelussa ei keskitytä rikokseen ja moraaliin vaan sopimukseen sisältöinä lähinnä rahalliset korvaukset. Sovittelijoiden koulutusta olisi kehitettävä.
Flinck, Aune & Iivari, Juhani 2004	Lähisuhdeväkivalta sovittelussa. Tutkimus- ja kehittämishankkeen realistinen arviointi.	Milloin, kenelle ja missä olosuhteissa sovittelu toimii väliintulona lähisuhdeväkivalta-tapauksissa?	Sovittelijan rooli ja asiantuntijuus korostuivat. Koulutusta on kehitettävä. Sovittelu on ratkaisujen käynnistäjä ja selviytymisen tukija.
Iivari, Juhani 2010b	Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus.	Minkälaisia kokemuksia sovitteluun osallistuneilla asiakkaila, sovittelujohtajilla ja viranomaistahoilla oli sovittelusta?	Lähisuhdeväkivaltasovitteluun osallistuneilla asiakkaila oli muihin osallistuneisiin verrattuna positiivisin kokemus mm. sovittelun puolueettomuudesta, luottamuksellisuudesta ja omaehtoisuudesta. He kokivat kuitenkin muita osallistujia enemmän, ettei sovittelu auttanut heidän henkisten haittojen käsittelyä, vastapuolen ymmärtämistä eikä helpottanut oloa jälkeenpäinkään. Sovittelijoiden koulutusta ja työnohjausta tulisi kehittää.
Mielityinen, Ida 1999	Rikos ja sovittelu. Valikoituminen, merkitys ja uusintarikollisuus.	Mikä on sovittelun merkitys sen osapuolille?	Asianosaiset pitivät sovittelua miellyttävämpänä menettelynä kuin kuviteltua oikeudenkäyntiä. He eivät halunneet keskustella tapahtumiin liittyvistä asioista, vaan halusivat sopimuksen ja asian pois

			päiväjärjestyksestä. Sovittelijoiden koulutusta tulisi kehittää.
Pelikan, Christa 2000	Victim-offender mediation in domestic violence cases - a research report.	Minkälaisissa tapauksissa sovittelulla on vaikutusta parisuhdeväkivaltatapauksissa? Mitä nämä vaikutukset ovat?	Sovittelun onnistuminen ei ole kiinni väkivallan vakavuudesta tai siitä kuinka kauan väkivaltaa on parisuhteessa esiintynyt. Uhrin itsenäistymisprosessi ja yleensä päätös jättää väkivaltainen kumppani korostuivat. Tekijän osana oli kuunnella uhrin kantaa ja pyrkiä aidosti miettimään miten voisi muuttaa käytöstään.
Sambou, Saija & Uotila, Erika 2010	Lähisuhdeväkivallan sovittelun haasteet. Tutkimus lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tehdyistä sopimuksista sekä syyttäjien ja sovittelijoiden näkemyksistä lähisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovitteluun.	Mitä lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tapahtuu, mistä siellä puhutaan ja miten osapuolet kokevat vapaaehtoisuuden, oikeusturvan ja valtasuhteet?	Erillistapaamisten kirjaaminen sopimukseen vaihtelee paikkakunnittain. Sopimukset eivät kerro osapuolten suhteesta tai tilanteesta mitään. Anteeksipyyntöjen, - antojen ja katumuksen osoittaminen on kirjattu sopimuksiin vajavaisesti, samoin jatkotoimenpiteet, korvausvaatimukset ja seuranta-ajat.
Takala, Jukka-Pekka 1998	Moraalitunteet rikosten sovittelussa.	Miten sovittelussa käsitellään asioita ja tunteita?	Sovitteluissa keskustelu on todellisempaa kuin rikosoikeudessa. Sovittelun vaikutusta rikosten yleisestääjänä rajoittaa luottamuksellisuus.

5.3 Aineiston hankinta ja analyysimenetelmä

Opinnäytetyöni on laadullinen, ts. käytän kvalitatiivisia aineiston hankinta- ja analysointimenetelmiä. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (1997, 161) toteavat, että kvalitatiivinen tutkimus kohdistuu kokonaisvaltaisesti todellisen elämän kuvaamiseen, jossa tutkijan oma arvomaailma sekä tekemänsä tulkinnat määrittävät minkälaisia tutkimustuloksia hän löytää tai paljastaa. Kvalitatiivinen tutkimus keskittyy usein kielellisen aineiston analysoimiseen, joten tutkijan luovuudella ja kyvyllä saada aineisto elämään, on tärkeä merkitys. Laadullisen tutkimuksen analysointitavat ovat voimakkaammin aineistosidonnaisia kuin sääntöihin sidottavissa. (Uusitalo 1991, 81 - 82.) Myös Eskola ja Suoranta (1998, 13) toteavat, että kvalitatiivisen tutkimuksen keskusteluissa on esillä ajatus aineiston syvällisestä tulkinnasta, jota ei tulisi alistaa liikaa säännönmukaisuuksiin. Itse näkisin, että kvalitatiivinen tutkimus antaa tutkijalle vapaammat kädet käsitellä aineistoa oman kiinnostuksensa pohjalta kuin kvantitatiivinen tutkimus.

Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tarkoitus *ymmärtää* tutkittavaa kohdetta ja tutkimus alkaa siitä, että tutkija pyrkii kartoittamaan valitsemaansa aihetta (Hirsjärvi ym. 1997, 181). Kiinnostukseni parisuhdeväkivaltasovitteluun lähti omasta ihmettelystäni, tarpeesta ymmärtää. Olen valinnut aiheeni kartoittamiseen sovittelun asiakirjojen (sovittelusopimukset ja sovittelutietokanta) lisäksi sovittelijoiden haastattelut. Voitaneen siis puhua aineistotriangulaatiosta. Aineistotriangulaatiossa samassa tutkimuksessa yhdistetään useammanlaisia aineistoja keskenään (Eskola & Suoranta 1998, 69). Organisaatioiden dokumenttien käytössä on rajoituksia. Valmiiksi tuotetut tekstit eivät välttämättä kerro kaikkea tarvittavaa, niistä saatava tieto on suppea. Tämän vuoksi tekstiaineistojen rinnalla olisi hyvä käyttää muitakin tietolähteitä. (Uusitalo 1991, 96.) Kuviossa 3 on kuvattuna opinnäytetyöni aineisto jakaantuneena asiakirjoihin ja haastatteluihin.

Kuvio 3. Opinnäytetyöni aineisto

Haastattelin kahta Pohjois-Suomen sovittelutoimiston vapaaehtoista sovittelijaa, jotka ovat molemmat käyneet lähisuhdeväkivaltasovittelun valtakunnallisen koulutuksen ja toimineet lähisuhdeväkivaltatapausten sovittelijoina. Haastateltavat olen nimennyt seuraavasti sovittelija 1 ja sovittelija 2. Tein haastattelut 6.3.2012 sekä 14.3.2012. Ensimmäisen haastattelun tein haastateltavan työpaikalla. Toinen haastateltavani halusi, että haastattelen häntä hänen kotonaan. Haastateltavien tulee saada valita vapaasti paikka, jossa haastattelu tehdään (Eskola & Suoranta 1998, 92). Haastattelupaikka voi olla mikä tahansa, mutta tärkeintä on kuitenkin, että haastattelupaikka on häiriötön (Hirsjärvi & Hurme 1988, 61). Nauhoitin molemmat haastattelut, jonka jälkeen kirjoitin haastattelut sanatarkasti tekstitiedostoiksi. Tätä vaihetta Eskola ja Suoranta (1998, 151) kutsuvat aineiston purkamiseksi tietokoneelle tai paperille. Aineiston litterointia tulisi heidän mukaansa käyttää tarkempaan keskusteluanalyysissä käytettävään koodaukseen, jossa myös tauoilla ja äänen intonaatioilla on tutkimuksen kannalta merkitystä. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 92) yhdistävät litteroinnin kaikenlaiseen koodaukseen, jossa tutkija käy aineistoa läpi, erottaa ja merkitsee työnsä kannalta kiinnostavat asiat erilleen jatkokäsittelyä varten.

Käytin haastatteluissani mukaillen puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksiä tai kysymysten esitysjärjestystä ei ole tarkasti määritelty (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 208). Vaikka haastattelurunko ei sisällä suoria kysymyksiä, vaan

teema-alueluettelon, nousee niistä kuitenkin useita aiheeseen liittyviä kysymyksiä. Teemahaastattelun kysymykset voivat olla tosiasiakysymyksiä tai mielipidekysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 1988, 41 - 42, 44.) Omissa haastatteluissani tosiasiakysymys oli esimerkiksi ”Milloin olet aloittanut sovittelijana?” Esimerkkinä mielipidekysymyksestä taas on ”Mitä ajattelet koulutuksen sisällöstä?”

Haastattelurunkoni sisälsi seuraavat teemat: lähisuhdeväkivaltakoulutuksen sisältö, sovittelun tarkoitus ja päämäärä, sovittelun soveltuvuus parisuhdeväkivallan sovitteluun, sovittelijan rooli parisuhdeväkivallan sovittelussa sekä sovittelutapaamisiin liittyvät asiat. Käytän omista haastatteluistani väljästi teemahaastattelun nimeä, koska tein kuhunkin aihealueeseen muutamia valmiita kysymyksiä. Kaikkia kysymyksiä minun ei tarvinnut kysyä, koska vastatessaan haastateltavat siirtyivät luontevasti asiasta toiseen. Tämä johtui ehkä siitä, että lähetin haastattelurungon alustavine kysymyksineen haastateltavilleni pari päivää ennen haastattelua. Näin aihealue oli heille tuttu ja he tiesivät etukäteen, minkälaisiin kysymyksiin halusin vastauksia. Molemmat haastateltavat olivat sitä mieltä, että oli hyvä saada valmistautua haastatteluun lukemalla haastattelurunko. Toisaalta tein myös erillisiä, haastattelurungon ulkopuolisia kysymyksiä, mikäli en saanut mielestäni riittävän kattavia vastauksia joihinkin aihealueisiin tai jos haastateltavan kertoma innosti lisäkysymyksiin. Toisesta haastattelusta muodostui haastateltavan ja haastattelijan välinen vilkas ja innostunut asiakeskustelu, joka läheni jo Eskolan ja Suorannan (1998, 87) avointa haastattelua, joka muistuttaa eri haastattelumenetelmistä eniten tavallista keskustelua.

Sain asiakirja-aineiston (sovittelusopimukset ja sovittelutietokannan merkinnät) vuosien 2008 - 2011 sovitteluun tulleista parisuhdeväkivaltatapauksista satunnaisotoksella koko Pohjois-Suomen Sovittelutoimiston alueelta. Alun perin tarkoitukseni oli tutkia pelkästään Koillismaan aluetoimiston parisuhdeväkivaltasovitteluja, mutta saadakseni kattavamman otoksen, päädyin koko sovittelutoimiston alueen tapauksiin. Aineiston etsimisestä muodostui yllättävän vaativa prosessi. Parisuhdeväkivaltaa koskevat sovittelut on tallennettu sovittelutietokantaan lähisuhdeväkivallan nimikkeellä. Niitä ei ole tilastoitu erikseen. Lisäksi sovittelutietokannasta oli vaikea saada valmista listaa lähisuhdeväkivaltatapauksista. Jouduin siis käymään sovittelutietokantaan tallennettuja sovitteluja yksitellen läpi etsien lähisuhdeväkivaltatapauksia, jotka sisälsivät parisuhdeväkivaltaa jossain muodossa. Tällä tavalla aineiston etsiminen ja niiden kopioiminen oli yllättävän hidasta puuhaa johon kului useita tunteja useina päivinä.

Asiakirja-aineistoni koostui 58 sovittelusopimuksesta, joista sain myös sovittelutietokannan kirjaukset. Tapaukset jakautuivat vuosien 2008 - 2011 välillä seuraavasti: v. 2008 1 tapaus, v. 2009 3 tapusta, v. 2010 11 tapusta ja v. 2011 43 tapusta. Suurin osa aineistostani on vuoden 2011 parisuhdeväkivaltasovitteluja. Tietokannasta etsimisen hitauden takia päädyin lopulta etsimään vuoden 2011 tapauksia, koska sinä vuonna lähisuhdeväkivaltaan liittyviä sovitteluja oli selvästi enemmän kuin muina vuosina (kts. kuvio 2.) Oletin, että suuremmasta tapausmäärästä löytyisi parisuhdeväkivaltasovitteluja enemmän ja nopeammin. Käytössäni ei ole siis kaikki vuosien 2008 - 2011 parisuhdeväkivaltatapaukset. Aineiston määrällä ei ole suoranaista merkitystä tutkimuksen onnistumiselle. Sitä on riittävästi, jos uudet tapaukset eivät anna tutkimuskysymysten kannalta enää uutta tietoa. Aineiston saturaatiolla eli kylläntymisellä tarkoitetaan sitä riittävyyttä, jolla saadaan esille tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja jonka jälkeen aineistosta ei enää nouse oleellisesti erilaista tietoa. (Eskola & Suoranta 1998, 62 - 63.) Tutustuttuani aineistoon totesin, että tapauksissa alkoivat toistua samat asiat. Totesin, että lisäaineisto ei toisi tutkimusongelmani kannalta uutta tietoa.

Opinnäytetyössäni viitekehys muodostui restoratiivisesta menettelystä ja sen mukaisista arvoista jotka toimivat rikosten sovittelun taustateorianä sovittelun ideaalimallissa (Elonheimo 2004). Teorialähtöisessä eli deduktiivisessa sisällönanalyysissä luokittelu perustuu aiempaan viitekehykseen, teoriaan tai käsitejärjestelmään, ts. yleisestä edetään yksittäiseen tapaukseen. Valmiin analyysirungon alle kerätään aineistosta niitä alkuperäisilmauksia, jotka sopivat viitekehyksen pohjalta analyysirunkoon tehtyihin alaluokkiin. Näistä alkuperäisilmauksista muodostetaan pelkistettyjä ilmauksia. Siten aineistosta tunnistetaan valmiin viitekehyksen/analyysirungon määrittelemiä ilmauksia ja analyysin tuloksena kerrotaan mitä aineistosta on löytynyt. Aineistosta voidaan ottaa esille myös niitä asioita, jotka jäävät analyysirungon ulkopuolelle ja näistä muodostetaan uusia luokkia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113 - 117.) Opinnäytetyössäni keskityin aineistossa siihen materiaaliin, joka soveltui suoraan analyysirungon sisään. Sovittelusopimukset olivat etusijalla asiakirjojen analysoinnissa. Käytin sovittelutietokannan kirjauksia apuna tarpeen mukaan.

Opinnäytetyöni viitekehyksenä olivat restoratiivisen menettelyn mukaiset arvot, joita parisuhdeväkivaltasovitteluissa ja sovittelusopimuksissa tulisi esiintyä. Lisäsin analyysirunkooni myös lähisuhdeväkivallan koulutuksen ja sovittelijaan liittyvät asiat,

koska riittävän koulutuksen avulla sovittelijat voivat toimia restoratiivisia arvoja kunnioittaen tehtävässään. Analyysirunkoni yläkäsitteenä oli ”Parisuhdeväkivalta sovittelijoiden näkemysten ja sovittelusopimusten sisältöjen mukaan.” Valitsin analyysirunkooni seuraavat pääteemat/alaluokat: 1. erillistapaamiset 2. moraalitunteet 3. jatkotoimenpiteet sekä 4. lähisuhdeväkivallan koulutus ja sovittelija. Näihin kaikkiin alaluokkiin etsin alkuperäisilmauksia sekä sovittelun asiakirjoista että haastatteluista. Lähisuhdeväkivallan koulutus ja sovittelija alaluokkaan sain vastaukset lähinnä haastattelujen sisällöistä.

5.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksessa, jossa tutkimuskohteena on ihminen, tulee eettisiin kysymyksiin kiinnittää erityistä huomiota. Tutkimuskohteena olevalla ihmisellä on oikeus pysyä tuntemattomana, oikeus luottamuksellisuuteen, salassapitoon sekä oikeus odottaa tutkijalta vastuuntuntoa. (Soininen 1995, 129 - 130.) Pyytäessäni vapaaehtoisia sovittelijoita haastateltavakseni kerroin heille opinnäytetyöni aiheesta, tavoitteista sekä siitä miksi halusin haastatella vapaaehtoisia sovittelijoita. Kerroin molemmille, että he osallistuvat haastatteluun nimettöminä ja täysin luottamuksellisesti. Toimin tehtävässäni vastuuntuntoisesti ja olen salassapito- ja vaitiolovelvollinen. Kerroin myös, että vaikka nauhoitan haastattelut ja käytän niitä työssäni, he pysyvät tuntemattomina. Opinnäytetyöni arvioinnin jälkeen tulen hävittämään nauhoitteet eikä niitä kuuntele kukaan muu, elleivät ohjaavat opettajat halua niin jostain syystä tehdä. Molemmat saivat tietää, että opinnäytetyöni on luettavissa ammattikorkeakoulujen Theseus - tietokannassa ja että tulen käyttämään heidän vastauksiaan mahdollisesti suorina lainauksina, mikäli katson sellaisen tarpeelliseksi. Huolehdin kuitenkin, että he pysyvät tuntemattomina tässäkin tapauksessa. Minulla on Pohjois-Suomen Sovittelutoimiston tutkimuslupa opinnäytetyöni tekemiseen. Olen myös luvannut toimittaa molemmille haastateltavilleni valmiin opinnäytetyöni sähköisessä muodossa kiitokseksi arvokkaasta osallistumisesta työni tekemiseen.

Asiakirja-aineiston osalta toimin myös eettisesti. Sovittelusopimukset ja sovittelutietokannan kirjaukset sisältävät parisuhdeväkivallan sovitteluun osallistuneiden ihmisten nimiä ja syntymäaikoja, joten olen hyvin tietoinen vastuustani asiakirjoja käsitellessäni. Opinnäytetyöstäni ei ilmene kenenkään nimiä, ikää tai muita

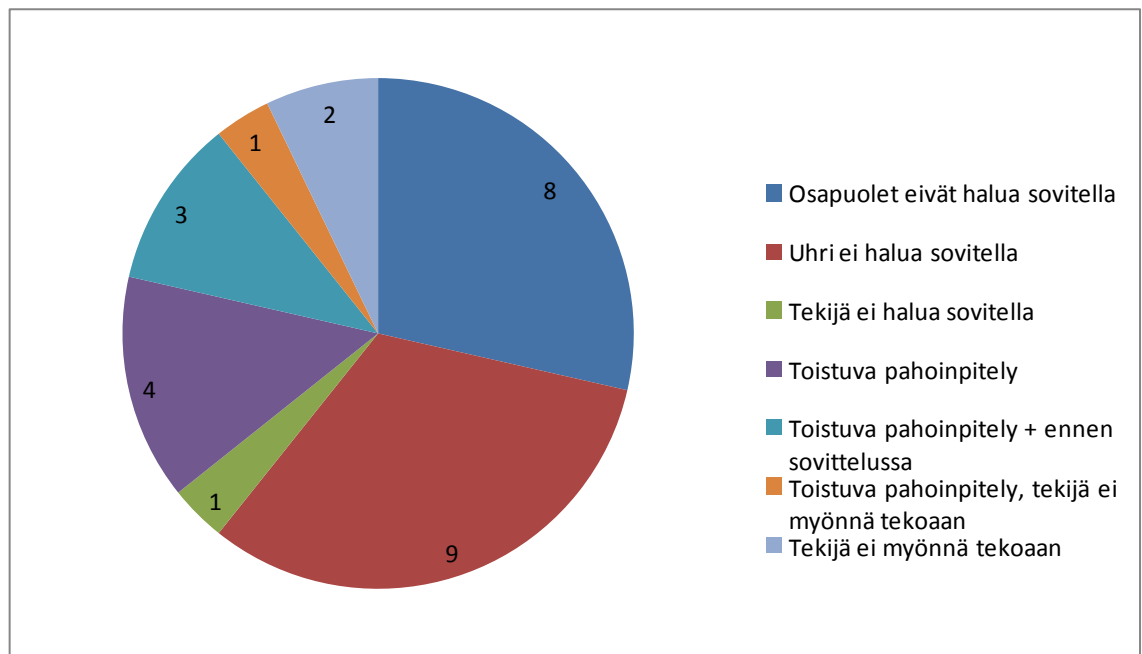
mahdollisia tietoja, joista pystyisi ketään yksilöimään. Olen kopioinut kyseiset asiakirjat sovittelutoimistossa sovitteluohjaajan valvonnassa ja sopinut, että tulen hävittämään ne tarpeen jälkeen valvonnassaan. Niin kauan, kun asiakirjakopiot, haastattelunauhat ja haastatteluista kirjoitetut tekstitiedostot ovat minulla, säilytän niitä huolellisesti, jotta ulkopuoliset eivät pääse niitä lukemaan tai kuuntelemaan. Jos tutkimukseen on käytetty jonkin henkilörekisterin tietoja, hävitetään ne tai muutetaan sellaiseen muotoon, ettei tiedon kohde ole niistä tunnistettavissa, kun henkilötiedot eivät enää ole tarpeellisia tutkimuksen suorittamiseksi tai tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi (Henkilötietolaki 1999, § 14).

Hyödynnän opinnäytetyössäni paljon lähdemateriaalia, jota käyttäessäni muistan plagiointiin liittyvät periaatteet. En käytä kenenkään toisen ajatuksia ominani, vaan lisään tekstiini tekstiviitteet ja opinnäytetyöni loppuun lähdeluettelon. Kunnia tekstin kirjoittamisesta tulee antaa sille, jolle se kuuluu, sen vuoksi viittaan aina alkuperäiseen lähteeseen, josta olen ajatukseni ottanut (Uusitalo 1991, 32). Mikäli käytän suoria lainauksia niin lähdekirjallisuudesta kuin aineistostani, osoitan sen asianmukaisesti tekstiviitteineen tai muin merkinnöin.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 127) toteavat, että eettisesti kestävä on luotettavuuden toinen puoli tutkimuksen tekemisessä. Hyvän tutkimuksen kriteerinä on sitoutuminen eettisyyteen, mutta myös se, että tekijä huolehtii työnsä olevan rehellisesti, tarkasti ja huolellisesti tehty ja tutkimussuunnitelmaltaan, aineistoltaan, raportoinniltaan jne. laadukas sekä uskottava. Vastuu rehellisyydestä, vilpittömyydestä sekä hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta on tekijällä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127, 132 - 133.) Tulevana sosiaalialana ammattilaisena toimin työssäni sosiaalialan ammattieettisten periaatteiden mukaan. Näiden periaatteiden mukaan toimin vapaaehtoistyössäni sovittelijana ja siten myös tehdessäni sovitteluun liittyvää opinnäytetyötä. ”Asiakkaan ihmisarvon ja yksilöllisyyden ehdoton kunnioittaminen on ainoa mahdollinen perusta eettisesti ja moraalisesti kestäväälle toiminnalle.” (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2005, 6).

5.5 Aineistosta rajatut keskeytyneet tai kielteiset päätökset

Satunnaisotannan takia asiakirja-aineistossani oli myönteisten tapausten lisäksi mukana 28 sellaista parisuhdeväkivaltatapausta, jotka olivat saaneet kielteisen päätöksen tai sovittelu oli jostain syystä keskeytynyt. Rajasin nämä tapaukset aineistostani ennen analysointivaihetta. Miksi sovittelu keskeytyi tai miksi se katsottiin sovitteluun sopimattomaksi sovittelualoitteen jälkeen? Vaikka keskeytyneet ja kielteiset päätökset eivät varsinaisesti olleet tutkimukseni kohteena, katsoin tarpeelliseksi tehdä lyhyen katsauksen asiasta. Tällä tavoin sain ymmärrystä sovittelutoiminnan ammatillisuudesta parisuhdeväkivaltatapauksien hoidossa; taidoista erottaa sopivat ja soveltumattomat tapaukset toisistaan. Kuviossa 4 olen kuvannut kielteisen päätöksen saaneet parisuhdeväkivaltatapaukset syiden mukaan.

Kuvio 4. Aineistosta rajatut kielteiset parisuhdeväkivaltatapaukset syiden mukaan (n = 28)

Neljässä tapauksessa sovittelujohtajan tekemän kielteisen päätöksen syynä oli pahoinpitelyn toistuvuus. Kielteisten päätösten perusteena oli esimerkiksi ”Asiaa ei oteta soviteltavaksi. Lähisuhdeväkivaltaa sisältäviä tapauksia ei oteta soviteltaviksi esimerkiksi silloin, kun väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa.” Muutamassa näistä kielteisistä päätöksistä oli viitattu myös lakivaliokunnan mietintöön siitä, että lähisuhdeväkivaltarikosta ei tulisi sovittelaa sen toistuvuuden takia. Kolmessa tapauksessa kielteinen päätös oli tehty siksi, että kyseessä oli toinen samoja henkilöitä koskeva sovittelualoite. Tällöin lakivaliokunnan mietinnön mukainen kielteisen

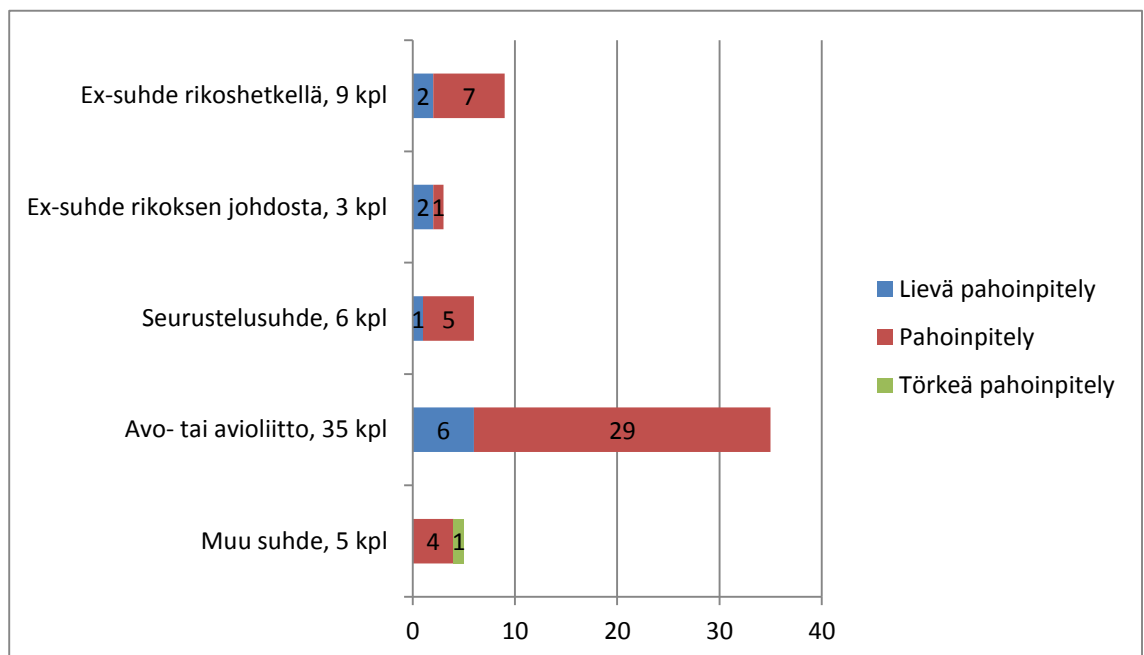
päätöksen perustelu oli, että ”..osapuolet ovat jo aiemminkin osallistuneet sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi.” Yhdessä tapauksessa asiaa ei ollut otettu soviteltavaksi, koska syyllisyys oli monelta osin epäselvä. Tapauksessa rikoksentekijä ei ollut tunnustanut menettelleensä väärin eikä aidosti katunut tekoaan. Yhdessä tapauksessa tuli selkeästi esille sovittelun keskeytyminen, koska sovittelijat (joista toinen oli sovitteluohjaaja) olivat erillistapaamisessa saaneet selville, että pahoinpitelyjä oli ollut jo aiemminkin. Sovittelijat olivat myös neuvoneet uhria olemaan yhteydessä turvakotiin.

Näissä kielteisissä päätöksissä useimmiten syynä oli joko uhrin tai molempien osapuolten haluttomuus sovittaa asiaa. Ainoastaan yhdessä tapauksessa tekijä kieltäytyi sovittelemasta vaikka uhri olisikin ollut valmis sovittelemaan.

6. PARISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELU SOPIMUSTEN JA SOVITTELIJOIDEN NÄKEMYSTEN VALOSSA

6.1 Sovittelusopimukset parisuhteen tilan ja pahoinpitelyn vakavuuden mukaan

Laadullisen aineiston käsittelyyn voidaan käyttää määrällistä analyysiä. Alkeellisimmillaan tämä voi tarkoittaa aineiston laskemista tai luokittelua erilaisten tekijöiden mukaan. (Eskola & Suoranta 1998, 165.) Aineistoni parisuhdeväkivaltatapaukset sisälsivät erilaisia ihmissuhdekuvioita, useammanlaisia parisuhteita. Samoin näissä parisuhteissa tehdyt väkivaltatapaukset vaihtelivat lievästä pahoinpitelystä törkeään pahoinpitelyyn. Analyysini aluksi jaottelin sovittelusopimukset parisuhteen tilan/laadun mukaan viiteen eri suhdeluokkaan, jonka jälkeen yhdistin nämä luokat vielä pahoinpitelyn vakavuuden mukaan uusiin luokkiin. Käytin siis luokittelussani kahdenlaisia muuttujia; parisuhteen tila ja pahoinpitelyn vakavuus. Kuviossa 5 olen kuvannut tämän luokittelun.

Kuvio 5. Asiakirja-aineisto kuvattuna parisuhteen tilan ja pahoinpitelyn vakavuuden suhteen

Kuviosta ilmenee, että aineistoni parisuhdeväkivaltatapaukset olivat enimmäkseen tapahtuneet avo- tai avioliitossa. Huomion arvoista on myös, että avo- tai avioliitossa tapahtuneista väkivaltarikoksista yli 80 prosenttia on määritelty pahoinpitelyksi. Aineistossani on törkeitä pahoinpitelyjä vain yksi, mikä saattaa kertoa siitä, että törkeät

pahoinpitelyt karsiutuvat lähtökohtaisesti sovittelun ulkopuolelle. Tässä opinnäytetyössä tarkoitan muulla suhteella sitä, että sovittelusopimuksista tai sovittelutietokannan kirjauksista ei ole käynyt selville mikä parisuhteen tila on rikoksen tekohetkellä ollut. Seurustelusuhteella tarkoitan parisuhdetta, jossa molemmilla on oma asunto.

6.2 Erillistapaamisten merkitys parisuhdeväkivaltasovitteluissa

Rikosten sovittelun ideaalimallissa sovittelijat tapaavat osapuolia ensin erikseen. Näissä erillistapaamisissa osapuolille annetaan perustiedot sovittelusta, jotta he voivat päättää, haluavatko jatkaa sovittelua. (Elonheimo 2010, 30.) Erillistapaamisissa arvioidaan vielä edellytyksiä tai esteitä sovittelutapaamiselle ja sovittelulle (Flinck & Elonheimo 2010, 121). Takala ja Mielityinen (2001, 304) toteavat, että parisuhdeväkivallan sovittelussa on vielä paljon eroja, jotka johtuvat sovittelutoimistojen ja sovittelijoiden toimintakulttuurista enemmänkin kuin juttujen erilaisuudesta. Osa sovittelijoista tapaa parisuhdeväkivallan sovittelun osapuolet kerran, toiset taas useita kertoja prosessin aikana. Tämä on kuitenkin riittämätön ja parisuhdeväkivallan sovittelun tulisi lähteä aina liikkeelle molempien osapuolten erillistapaamisista (Takala & Mielityinen 2001, 321).

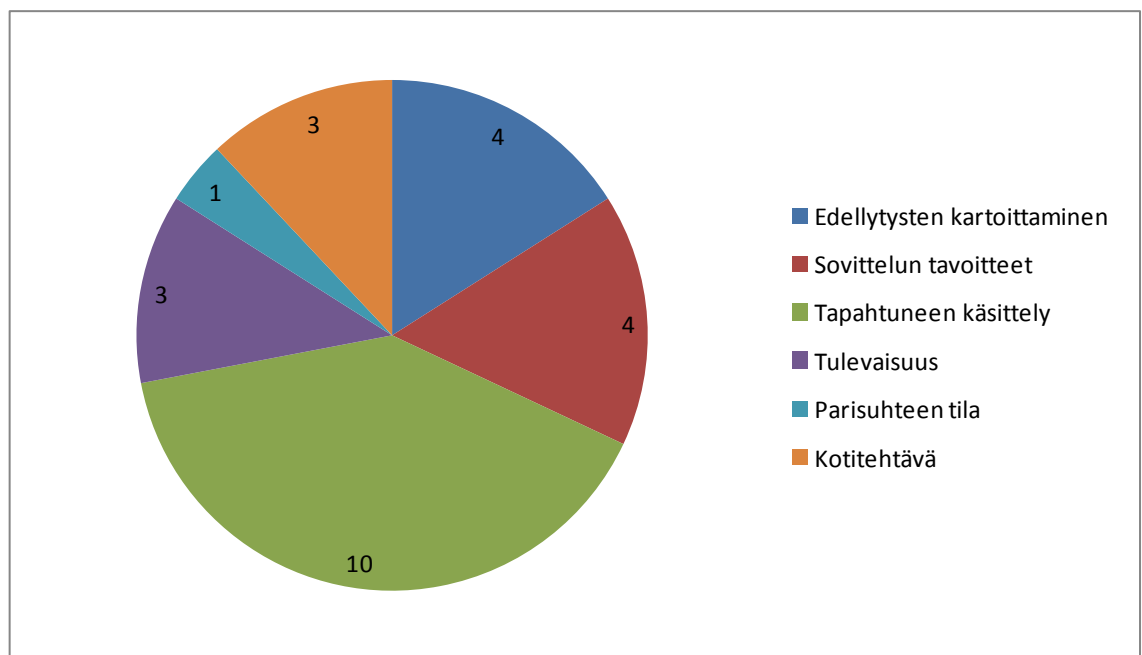
Elonheimon (2004, 192) tutkimuksen tuloksien mukaan sovittelujen erillistapaamiset olivat harvinaisia. Sovittelija oli puhelimitse sopinut osapuolten kanssa sovittelun ajasta ja paikasta. Sovitteluun tullessaan osapuolet eivät välttämättä tiedäneet mistä sovittelussa on kyse. Tapauksessa, jossa oli pidetty erillistapaamiset sovittelija oli tehnyt alustavan sopimuksen, joka vain allekirjoitettiin yhteisessä sovittelutapaamisessa. Asiasta keskustelu jäi osapuolten välillä vähäiseksi.

Myös Mielityinen (1999, 101 - 102) on todennut omassa tutkimuksessaan, että erillistapaamisia ei ole järjestetty ja esittänyt ajatuksen siitä, että etukäteistapaamisiin ei panosteta riittävästi ajan puutteen vuoksi. Lisäksi sovittelun osapuolet ovat olleet hämmentyneitä sovitteluun tullessaan siitä mitä sovittelussa tulee tapahtumaan.

Omassa aineistossani 37 sovittelusopimusta sisälsi maininnan erillistapaamisen toteutumisesta. Sovittelutietokannassa merkintä oli 28 tapauksen osalta. Onko erillistapaamisia tehty mahdollisesti useammassakin tapauksessa? Välttämättä kaikkia

erillistapaamisia ei ole kirjattu sovittelusopimuksiin tai sovittelutietokantaan. Samboun ja Uutilan (2010, 171) sovittelusopimuksiin kohdistuneen tutkimuksen mukaan erillistapaamisia ei myöskään välttämättä merkitä sovittelusopimuksiin, mikä olisi tärkeää, jotta syyttäjien ja muiden viranomaisten luottamus sovittelua kohtaan lisääntyisi. Ymmärryksen mukaan Sambou tarkoitti pelkästään merkintöjä erillistapaamisten tekemisestä. Itseäni kiinnosti myös se, mitä erillistapaamisista kirjattiin asiakirjoihin.

Kuusi sovittelutietokannan kirjausta sisälsi muutakin tietoa kuin maininnan erillistapaamisen ajankohdasta. Kirjaukset sisälsivät yleensä tiedon siitä, että edellytykset sovittelulle olivat olemassa. Sovittelutietokannan merkinnät tekee yleensä kyseisen jutun sovitteluohjaaja. Välttämättä tiedot erillistapaamisten tarkemmasta sisällöstä eivät välity sovittelijoilta sovittelutoimistoon, joten sinänsä on ymmärrettävää, että sovittelutietokannan merkinnät asiasta ovat lyhyet ja napakat. 25 sovittelusopimusten erillismerkintää sisälsi myös keskustelun sisältöön liittyvää tietoa (kuvio 6.).

Kuvio 6. Erillistapaamisten keskustelujen sisällöt aiheittain.

Merkinnöistä ilmenee, että tapahtunutta väkivaltaa käsitellään erillistapaamisissa. Osa sopimuksista asian käsittely on kirjattu toteamalla, että edellytykset sovittelulle/yhteistapaamiselle ovat olemassa. Osapuolten näkemyksiä sovittelun tavoitteista käydään myös läpi. Tämäkin voidaan laskea myös sovittelun edellytysten

kartoittamiseksi. Mikäli osapuolten näkemykset tavoitteista ovat eriävät ja niitä on vaikeata yhdistää, niin silloin edellytyksiä sovittelulle ei oletettavasti ole olemassa. Osapuolten tulevaisuutta oli näissä kirjauksissa käsitelty tunteiden ja toiveiden sekä väkivallan ehkäisyn valossa. Kolmessa tapauksessa osapuolille oli annettu jotakin mietittävää (kotitehtävä) ennen yhteistapaamiseen tuloa. Tällaisia kotitehtäviä olivat sopimuksen sisällön ja yhteisten pelisääntöjen miettiminen. Parisuhteen tämän hetkistä tilaa oli pohdittu vain yhdessä sovittelutapauksessa.

Merkittävää näissä erillistapaamisten sisällöissä on se, minkälaisissa parisuhteissa niitä oli käsitelty. Esimerkiksi tulevaisuudesta sekä parisuhteen tilan pohdinnasta oli merkinnät avo- ja avioliittosuhteiden sovittelusopimuksissa. Myös niissä seurustelusuhteissa, joissa osapuolet selvästi halusivat jatkaa yhteistä taivalta tapahtuneesta huolimatta, oli huomioitu väkivallan ehkäiseminen ja tulevaisuus. Tapauksessa, jossa pari oli eronnut, mutta halusi olla yhteydessä toisiinsa jatkossakin, oli mainittu sovittelun tavoitteet erillistapaamisen yhteydessä.

Tämän osalta päättelisin, että sovittelusopimuksissa on erillistapaamisten merkintöihin kiinnitetty enemmän huomiota, jos osapuolet ovat halunneet jatkaa seurustelua, avo- tai avioliittoa tai olla yhteydessä erosta huolimatta. Voiko tämän pohjalta päätellä, että sovittelusopimukseen ja sovitteluun on panostettu enemmän tämän yhteisen tulevaisuuden kannalta? Toisaalta täytyy ottaa myös huomioon, että näissäkään sovittelusopimuksissa, joissa erillistapaamisista on mainittu tarkemmin, ei ole kerrottu erillistapaamisten keskustelujen sisältöjä. Eräässä sopimuksessa on maininta, että ”Osapuolet on tavattu erillistapaamisissa xx.x.xxxx, jolloin osapuolet pohtivat omia tavoitteita sovittelulle, jotta väkivalta ei toistuisi suhteessa.” Sopimukseen ei ole kirjattu minkälaisia nämä tavoitteet konkreettisesti olivat. Tämä saattaa johtua siitä, että sovittelusopimuksien tiedot menevät sovittelualoitteen lähettäneelle taholle, jolloin sopimusten tarkemmat sisällöt halutaan pitää salassa. Sovittelutoiminta on luottamuksellista toimintaa, joten ehkä myös sen tähden sovittelusopimusten tarkemmat sisällöt jätetään kirjaamatta sopimukseen. Opinnäytetyöni työelämän ohjaaja totesi, että sovittelussa tulee säilyttää asiakkaiden itsemääräämisoikeus siihen mitä asioita sovittelusopimukseen kirjataan (Tihinen 2012).

Flinckin ja Iivarin (2004, 148 - 149) arviointitutkimuksen mukaan mm. erillistapaamisten puute estää lähisuhdeväkivallansovittelun onnistumisen.

Arviointitutkimuksessa erillistapaamiset toteutuivat kolmanneksella haastatelluista ja tilastoaineistossa alle puolessa tapauksista. Etenkin ne sovittelun osapuolet, jotka halusivat jatkaa suhteessaan, toivoivat useampaa tapaamista myös erillistapaamisten jälkeen. Läpikäymistäni sovittelusopimuksista tai sovittelutietokannan erillistapaamisten merkinnöistä en tällaisia kirjauksia löytänyt.

Molempien haastateltavieni mielestä erillistapaamiset ovat kuitenkin tarpeellisia. Erillistapaamisten merkitys korostui sekä osapuolten että sovittelijoiden ja sovittelun tarpeena.

Onnistuneen sovittelun lähtökohtahan se on tämä hyvät erillistapaamiset, jossa tota ei oo se toinen osapuoli oottamassa etteisessä, kun toinen on haastattelussa vaan nimenomman ne tulee erikseen omalla ajallaan omalla tahillaan erillishaastatteluun misä hän voi niinkun vapaasti olla ja kertoa omista asioistaan... (Sovittelija 1).

Tärkeää on myös se, että osapuolilla on mahdollisuus henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen, jossa saa puhua ja istua vastakkain silmästä silmään sovittelijoiden kanssa. Erillistapaamisissa varmistetaan siitä, että uhri osallistuu vapaaehtoisesti sovitteluun, että taustalla ei ole pakottamista. Molempien sovittelijoiden mielestä on väkinäistä, jos erillistapaaminen järjestetään niin, että toinen odottaa käytävällä. Toisen haastateltavan mielestä erillistapaamiset tulisi järjestää niin, että toinen osapuoli ei tiedä milloin toisella on tapaaminen. Kuitenkin tutkimieni sovittelun asiakirjojen perusteella erillistapaamiset järjestetään usein peräkkäin samana päivänä molemmille osapuolille ja yhteistapaaminen on monesti saman illan aikana. Tämä saattaa johtua pienillä paikkakunnilla käytännön syistä. Pitkät välimatkat ja kulkemisongelmat eivät saisi aiheuttaa ylimääräisiä ongelmia vapaaehtoiseen sovitteluun tulemiseen. Toisaalta tähän asiaan olisi hyvä kiinnittää huomiota, etenkin vaativampien tapausten käsittelyssä.

Sovittelun ja sovittelijoiden työn onnistumisen kannalta erillistapaamisen merkitys korostuu myös tiedon antajana. ”Saada rehellinen kuva tilanteesta, pystyvätkö aidosti sopimaan.” (Sovittelija 2). Kuultuaan molempien osapuolten kertomukset erikseen, sovittelijat pystyvät yhdessä miettimään miten tässä voitaisiin edetä, kuten sovittelija 1 kiteyttää: ”...ja näitten kokonaisuuden paketoiminen siinä sitte seuraavaa mahdollista erillishaastattelua tai sitten varsinaista sovittelua varten.”

Kuten sovittelusopimusten merkinnöistä niin myös sovittelijoiden haastatteluissa tuli selväksi se, että erillistapaamisella pystytään varmistumaan siitä, että tapaus sopii sovitteluun. Jos erillistapaamisessa käy ilmi, että väkivaltaa on ollut aiemmin, täytyy miettiä soveltuuko se yleensä sovitteluun ollenkaan. Erillistapaamisen merkitys oli myös sovittelijalle tärkeää oman onnistumisen näkökulmasta: ”..ja myös meidän oman onnistumisen kannalta voijaan niinkun oi oikeasti ja aidosti auttaa. Tietää asiasta tarpeeksi.” (Sovittelija 2.)

6.3 Moraalitunteet sovittelussa

Restoratiivisessa menettelyssä sovittelun tavoitteena on, että tekijä ottaa aktiivisesti vastuun teostaan, katu ja saa anteeksi (Elonheimo 2004, 181). ”Teon moraalinen vääryys ilmaistaan tarvittaessa suoraan - ellei tekijä ole sitä itse tajunnut. Tekijä katu, pyytää anteeksi ja lupaa korjata vahingot.” (Elonheimo 2004, 182.)

Toisella haastateltavistani oli Elonheimon ajatuksen mukainen suhtautuminen moraalisen vääryyden ilmaisemisen vaatimiseen, mikäli sitä ei automaattisesti tule, kuten seuraavasta lainauksesta ilmenee:

Minä aina kysyn kaduttaako? Hävettääkö, tekisitkö uudelleen? Kyllä ne, joo ja minun mielestä se pittää kysyäkin. Kaduttaako sinua? Että ootko pahoillas. Kyllä ne tulee aina ja jos ei ne tuu, niin sitten minä kysyn, että kaduttaako. Mutta yleensä ne aina ite sanoo, että kaduttaa ihan hirveästi, että en minä ois halunnu ihan oikeasti tehdä sulle näin. Minusta se on edellytyskin, että ne pittää katumus ja häpeä... Sehän ei oo aito sitte se anteeksianto ja sovinto, jos toinen ei, jos toinen ei ees tunne katumusta eikä häpeää. (Sovittelija 2.)

Toinen haastateltava puolestaan näki asian niin, että aito katuminen tai syyllisyyden tunnustaminen tulisi tunnistaa jollain tavalla epäillyn sanoista eikä siihen tulisi pakottaa:

Tietenkää ei voi sanoa, että tunnustatko, vaan nimenomaa se, että tunnistaa se tunnustaminen elikkä ihminen on niinku ottanu vastuuta. Tunnistaa ja tunnustaa sen, että kyllä minä niin tein, että ja katu sitä. Elikkä vastuunottohan on sitä katumusta myös. Ja tietenkin sillä on hätä ihmisellä myös pyytää anteeksi ja peleko siitä, ettei saa anteeksi, mutta aika monessa tappauksessa myös saa anteeksi. (Sovittelija 1.)

Tässä opinnäytetyössä moraalitunteisiin sisältyvät Elonheimonkin mainitsemat *anteeksipyyntö, -anto, katuminen sekä vastuunottaminen*. Lähdin alun perin etsimään sovittelusopimuksista näitä sisältöjä. Sovittelusopimusten valossa moraalitunteet tulivat esille useasti ja monella eri tavoin. 58 sovittelusopimuksesta 46 se oli kirjattu vähintään yhdellä tavalla, loppuissa kahdessatoista sovittelusopimuksessa ei ollut minkäänlaista mainintaa anteeksipyyntöstä tai -annosta, katumisesta tai vastuunotosta. Moraalitunteet näkyivät siis jollain tavoin 79,3 %:ssa sovittelusopimuksista mikä on kokonaisuutena aika hyvä tulos. Aineistoon tutustuessani totesin, että moraalitunteet tulivat esille joko epäillyn, uhrin tai molempien yhteisinä ilmauksina. Seuraavassa taulukossa olen jakanut ilmaukset sen mukaisesti onko sopimuksesta löytynyt maininta ollut uhrin, epäillyn vai molempien osapuolten näkemys. Mukana on lisäksi muita ilmauksia, jotka käsitykseni mukaan sisältävät osapuolen tunteita tilanteesta. Kunkin ilmauksen yhteydessä on merkintä, monestiko ilmaus on esiintynyt sovittelusopimuksissa.

Taulukko 2. Moraalitunteiden esiintyminen sovittelusopimuksissa

Epäilty	Uhri	Molemmat
Anteeksipyyntö 32	Anteeksianto 22	Anteeksipyyntö 8
Teon katuminen 15	Ei tunne pelkoa 6	Anteeksianto 5
Pahanolon/pahoillaan olon tunne 5	Provosointi 3	Ei kanna kaunaa 2
Vastuunotto 3	Anteeksianto, jos väkivalta ei toistu enää 2	Katuminen 1
Teon myöntäminen 1	Syyllisyydentunne 1	Virheiden ymmärtäminen 1
Teon vakavuuden ymmärtäminen 1	Ei kanna kaunaa 1	Tapahtunut on vahinko 1
Syyllisyydentunne 1	Teko ei ole niin paha 1	Tapahtuneen kieltäminen 1
Harmin tunne 1	Ylireagointi 1	

Samboun ja Uotilan (2010, 173) lähisuhdeväkivallan sovittelusopimuksiin (n = 138) kohdistuneen tutkimuksen mukaan anteeksipyyntö oli kirjattu 80 %:ssa ja anteeksianto vain 57 %:ssa tapauksista. Katumuksen osoitus oli kirjattu 63 prosentissa lähisuhdeväkivallan sovittelusopimuksia. Omassa aineistossani epäillyn anteeksipyyntö on kirjattu 55 %:ssa ja uhrin anteeksianto noin 38 %:ssa tapauksista. Lisäksi molemminpuolisesta anteeksipyyntöstä oli maininta kahdeksassa ja anteeksiannosta viidessä jutussa. Katumusta oli sopimusten mukaan ilmaistu vain noin 26 %:ssa

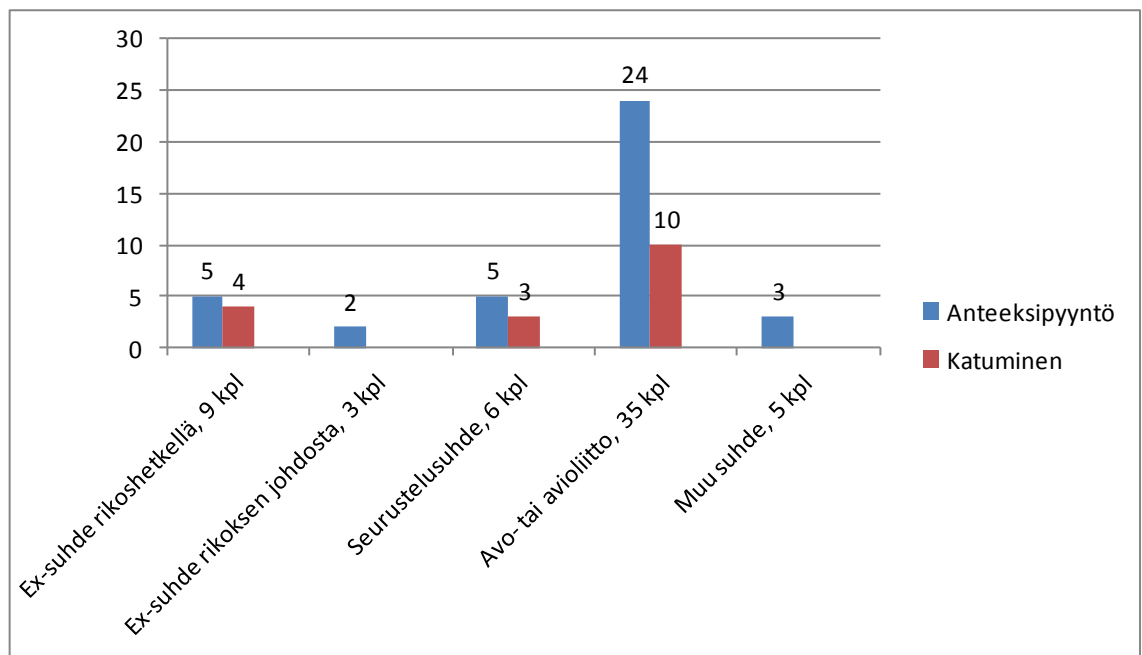
tapauksista. Sambou ja Uotila (2010, 173) ovat todenneet, että anteeksiantojen määrä lienee ollut suurempi, mutta ne ovat vain jääneet sopimuksiin kirjaamatta. Totesin oman aineistoni kohdalla saman asian. Anteeksipyynnöjä ja -antoja tai katumisen tunteita ei ole välttämättä aina kirjattu sovittelusopimuksiin. Toisaalta sovittelusopimuksiin on kirjattu myös sellaisia asioita kuin teon ymmärtäminen, myöntäminen ja syyllisyydentunne sekä vastuunotto, jotka mielestäni kuvaavat myös katumista. Samoin pahanolontunne, harmin tunne tai pahoillaan olo voivat olla anteeksipyyntöä korvaavia ilmaisuja. Myös Mielityinen (1999, 123) on todennut sovitteluja havainnoidessaan, että anteeksipyynnön tilalla on käytetty pahoittelevia ilmaisuja.

Parisuhteissa anteeksiantamisella on syvä ja monitahoinen merkitys, tekijälle on selvää, että hänen on saatava anteeksi, jos hän haluaa jatkaa yhteisessä suhteessa (Mielityinen 1999, 124). Kahdessa sovittelusopimuksessa oli uhri asettanut anteeksiantamiselleen ehdon, että väkivalta ei saisi enää toistua. Tutustumieni sovittelusopimusten väkivaltatapaukset olivat usein sellaisia, jotka olivat yllättäneet molemmat osapuolet. ”...xx on pyytänyt anteeksi tekoaan XX:lta ja kokenut tapahtuman raskaaksi henkisesti, koska on lyönyt vaimoaan. Lyöminen yllätti niin xx:n kuin xx:n.” Sopimuksissa oli myös selkeästi maininta siitä, että kyse oli ensimmäisestä väkivaltaisesta tilanteesta.

Xx on pyytänyt tapahtunutta anteeksi ja xx on tapahtuneen antanut anteeksi. Xx kertoi, että tapahtunut on häntä harmittanut ja se olisi saanut jäädä tekemättä. Xx ja xx kertovat, että tämä tapahtuma oli ainutkertainen heidän parisuhteessaan.

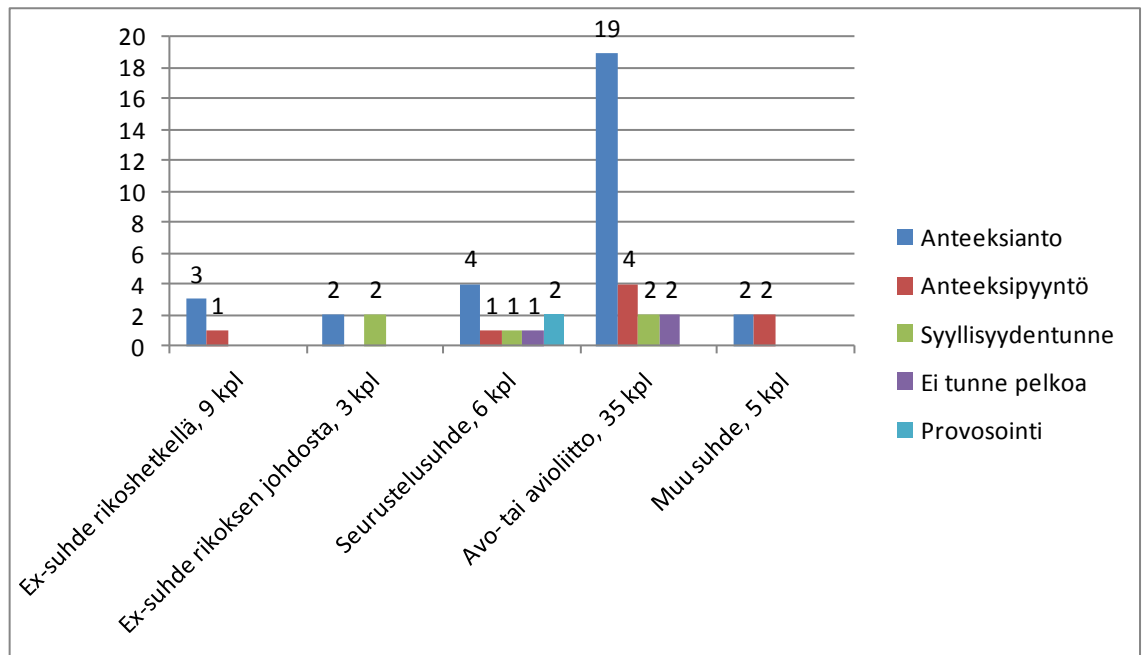
Mielityisen (1999, 125) näkemys tutkimuksensa pohjalta on, että uhri voi jatkaa parisuhdetta ja antaa anteeksi, mikäli kyseessä on ensimmäinen väkivaltainen tapaus. Anteeksipyynnön tulisi olla luonnollinen, spontaani ja aidosti merkityksellinen vaikka se onkin sovittelussa toivottu tulos. Mikäli anteeksipyyntöön tarvitaan sovittelijan rohkaisuja, jää oikean anteeksipyynnön tunne kokematta. (Mielityinen 1999, 122 - 123.)

Aineistoni sovittelusopimuksissa molemmat osapuolet ilmaisivat moraalitunteita jollain tavoin. Oliko katumisen sekä anteeksiannon- tai pyynnön ilmaisuilla tai sillä, että uhri ei tuntenut pelkoa tapahtuneen jälkeen, eroja parisuhteen tilan mukaan? Mielityisen (1999) tutkimus antaa viitteitä siitä, että mikäli parisuhdetta halutaan jatkaa, moraalitunteiden ilmaisut ovat tärkeitä. Kuviossa 7 olen kuvannut moraalitunteiden ilmaisuja parisuhteen tilan mukaan tekijän näkökulmasta ja kuviossa 8 uhrin osalta.

Kuvio 7. Epäillyn moraalitunteiden ilmaisut parisuhteen tilan mukaan

Epäilty näyttäisi pyytävän anteeksi tekoaan kaikenlaisissa parisuhdemuodoissa ainakin sovittelusopimusten merkintöjen mukaan. Katumista epäilty osoittaa hieman harvemmin. Esimerkiksi parisuhteessa, joka on päättynyt väkivaltaisen käytöksen takia, epäilty ei näyttäisi ilmaisevan katumusta millään sanoilla. Avo- tai avioliitoissa anteeksipyyntö tai katumuksen ilmaisut ovat suhteellisen yleisiä. Lähes kaikissa aineistoni avo- tai avioliitoissa ($n = 35$) näitä tunteita ilmaistiin vähintään jommallakummalla tavalla. Tämä tulos näyttäisi olevan yhteneväinen Mielityisen (1999, 124) tutkimuksen kanssa. Jos suhde on tärkeä ja siinä halutaan pysyä, moraalitunteita ilmaistaan selkeästi sovittelussa ja ne myös merkitään sovittelusopimukseen.

Kuvio 8. Uhrin moraalitunteiden ilmaisut parisuhteen tilan mukaan

Sovittelusopimukseen kirjattujen tietojen pohjalta moraalitunteiden osalta näyttäisi siltä, että uhri ilmaisee anteeksiantoa, oli parisuhteen tila mikä tahansa. Uhri näyttäisi pyytävän myös omalta osaltaan anteeksi paitsi niissä suhteissa, jotka ovat pahoinpitelyn johdosta päättyneet eroon. Yllättävää kuitenkin on, että näissä suhteissa uhri näyttäisi tuntevan syyllisyyttä. Selittyykö tämä kenties sillä, että parisuhde on ollut päättymässä jo muutenkin ja uhri kokee tästä omalta osaltaan syyllisyyttä. Lisäksi huomionarvoista on, että uhrin eivät näyttäisi tuntevan pelkoa tapahtuneen jälkeen avo- tai avioliitto- sekä seurustelusuhdeissa. Kyseessä voi olla ensimmäinen pahoinpitelytapaus muuten turvalliseksi koetussa suhteessa. Sovittelun merkitystä ei voitane myöskään väheksyä; asian avoin keskustelu turvallisessa ilmapiirissä voi olla myös yksi syy tällaisen tunteen ilmaisuun. Mielenkiintoinen lisähuomio on myös se, että uhrin kokemus omasta provosoinnista on tapahtunut ainoastaan erittäin nuorten henkilöiden seurustelusuhdeissa. Nuorten ihmissuhteet hakevat vasta muotoaan, ymmärrystä toisesta ihmisestä ja omasta itsestä. Tämä saattaa näkyä myös ymmärryksenä siitä, että omalla toiminnalla ja käyttäytymisellä on voinut olla vaikutusta tapahtuneeseen.

Pelikanin (2000) mukaan sovittelun onnistuminen ei ole kiinni väkivallan vakavuudesta. Omassa sopimusaineistossani 46 moraalitunteiden ilmaisusta oli 37 tapahtunut pahoinpitelyn, kahdeksan lievän pahoinpitelyn ja yksi törkeän pahoinpitelyn jälkeen. Toisaalta lieviä pahoinpitelytapauksia tai törkeitä pahoinpitelyjuttuja on aineistossani

vähän, joten on vaikea vetää tästä selkeitä johtopäätöksiä Pelikanin tutkimuksen suuntaan.

Millä tavalla sovittelussa keskustellaan tapahtuneesta? Parisuhteessa tapahtunut väkivalta oli lisännyt keskustelua perheen sisällä jo ennen sovitteluun tuloa (Mielityinen 1999, 118). Parisuhdeväkivaltatapauksissa tilanne oli jo selvitetty kotona ja sovittelu koettiin muodollisuudeksi (Mielityinen 1999, 109). Samboun ja Uotilan (2010, 173) tutkimuksen sopimusten mukaan puolet pariskunnista oli keskustellut tapahtuneesta heti sen jälkeen. Myös Takala ja Mielityinen (2001, 311) toteavat, että parisuhdeväkivallan sovitteluihin tulevat ovat jo keskustelleet tapauksesta kotona eikä siitä haluta enää puhua sovittelussa. Näin avoin keskustelu jää itse sovittelutapaamisessa vähäiseksi. Osapuolia tulisi kuitenkin heidän näkemyksensä mukaan kannustaa keskustelemaan asiasta. Sovittelijat yrittivät saada keskustelua aikaan, jopa lukemalla aluksi esitutkintapöytäkirjat, silti osapuolet eivät halunneet keskustella ja heidän toivettaan kunnioitettiin (Mielityinen 1999, 111).

Oman aineistoni sovittelusopimuksista etukäteen keskusteleminen ja sopiminen tulevat esille myös selkeästi. ”Osapuolet olivat keskustelleet tapauksesta etukäteen ja sopineet tapahtuneen keskenään.” Myös anteeksipyynnöt ja -annot on saatettu tehdä etukäteen: ”Tapahtumasta xx ja xx ovat yhdessä keskustelleet ja anteeksi pyytäneet.” Välttämättä sovittelusopimuksesta ei käy ilmi, onko asiaa keskusteltu enää sovittelutapaamisessa tai osoitettu katumista tai pyydetty anteeksi.

Sovittelijoille tekemieni haastattelujen mukaan asioista kuitenkin keskustellaan joka tapauksessa, myös sovittelussa vaikka niistä olisi jo etukäteenkin sovittu. ”Joo on, joo on semmosiakin ollu joo, me käyään aina ne läpi, niin me jutellaan siitä sitte aina: te ootta näin sopinu ja sitte käyvään ja jutellaan se läpi.” (Sovittelija 2.)

...monesti ihan sillon, kun se aito sovittelu on, että molemmat ovat halukkaita ja motivoituneita, niin he ovat etukäteen keskustelleet asiasta ja sopineetkin jottai, mutta sitte tässä varsinaisessa sovittelussa se merkitys jalostuu siinä, kun he saavat puhua nämä asiat sovittelijoiden kuullen, sopia ne yhdessä... ja pannaan allekirjoitus, niin siinä tulee myös semmosta sitovuutta, ne ei jää asiat ilimaan leijumaan niinku monesti keskustelussa käy. (Sovittelija 1.)

Moraalitunteitten kirjaaminen sovittelusopimukseen voi liittyä siihen mitä asioita sovittelija pitää tärkeänä sovittelun kannalta tai toisaalta mitkä asiat painottuvat

keskusteluissa. Takala (1998, 42) jakaa tekemänsä tutkimuksen haastatellut sovittelijat kolmeen luokkaan sen mukaan minkälaisen painoarvon nämä antavat tunteiden ilmaisulle sovittelussa. Osa sovittelijoista piti tunteiden ilmaisua keskeisenä asiana sovittelutilanteessa, osan mielestä taas sovittelussa tulisi keskittyä keskustelemaan sovittelussa käsiteltyjen sisältöjen ristiriidoista ja ongelmakohdista, tunteet tulevat käsitellyiksi siinä sivussa. Kolmas ryhmä puolestaan arvosteli tunteiden ylikorostamista sovittelussa.

Omat haastateltavani pitivät tunteita ja moraalitunteiden käsittelyä tärkeänä sovittelun onnistumisen kannalta.

Niiden kautta sovittelu ikään kuin syventyy... että se syventyy se keskustelu. Koska sieltähän se sitten tulee, tulee se syy, miksi me istutaan siellä sovittelussa. Koska se aina juontaa jostakin... niin sieltä aina löytyy joku syy. (Sovittelija 2.)

... näiden henkilöitten onnistumisen kannalta ja onnistumisen kannaltahan on tärkeää, että he itse ovat vilpittömästi mukana ja tuota on isolla syvämmellä huomattu, että nyt on tapahtunut kauheita ja nyt tämä pitää saaha sopia elikkä on todellista sopi sovitteluhalua, sopimisen halua, anteeksiantamisen halua, anteeksipyytämisen halua. (Sovittelija 1.)

Sovittelusopimuksissa uhrien ilmaisut sisälsivät itseään syyllistäviä elementtejä. Esimerkiksi kolmessa tapauksessa uhri kokee provosoineensa epäiltyä: ”Xx kokee, ettei ole ollut tapahtumiin ihan syytön, vaan on omalla tönimisellä ja juomien kaatamisella provosoinut osaltaan tapahtumia.” Joku uhreista oli tuntenut syyllisyyttä, joku taas totesi ylireagoineensa tapahtuneeseen. Eräs uhri ajatteli jälkeenpäin, että teko ei ollutkaan niin paha. Myös molempien ajatukset siitä, että tapahtuma oli vahinko tai että molemmat ymmärtävät tehneensä virheitä, kertovat siitä, että myös uhri tuntee syyllisyyttä tapahtuneen takia. ”Xx ja xx ymmärtävänsä tekemänsä virheet ja haluavat vielä yrittää yhdessä. xx puolestaan lupaa jättää xx:n menneisyyden rauhaan.”

Sovittelu antaa mahdollisuuden moraalitunteiden vuorovaikutukseen. Kun tekijä kuulee miten uhri on kokenut väkivallan, hän voi ymmärtää tehneensä väärin ja loukanneensa uhrin oikeuksia. Uhri taas saa tietoa rikoksen vaikuttimista, tietoa ja kokemusta tekijän tilanteesta ja se voi johtaa anteeksiantoon ja sovintoon. (Takala 1998, 47.) Haastattelemani sovittelijat kokivat, että uhri voi tuntea syyllisyyttä ja häpeää, jopa kokea provosoineensa tilannetta, kuten myös sovittelusopimuksista ilmeni. Sovittelija 1 koki, että häpeän tunne on yhteinen, koska riidassa on aina kaksi osapuolta:

No häpeä, sitäki kokkee kumpikin osapuoli. Monesti uhrillakin on sitä häpeää, häpeää siitä, että hän on aiheuttanu sen ja monestihan häpeä on aika syvä, että se on hänen syy, että häntä on lyöty. Mutta sen asian purkaminenhan on kans iso juttu... rohkaistaan siihen, että ajattelemmaan asioita niin, että ei se voi olla yksipuolista, vaan nimenommaan tämä häpeä täytyy olla molemminpuolista siitä tapahtuneesta mitä on tapahtunut. (Sovittelija 1.)

Toisaalta samassa haastattelussa tuli selväksi, että vaikka parisuhteessa riitaan tarvitaan aina kaksi osapuolta, niin väkivalta ei saa olla ratkaisu ongelmien selvittämisessä:

...sitte myös se, että ainahan näissä riitatapauksissa sitte on syytä sysissä, jos sepissäkin ja siltihän lyyä ei sais, mutta se, että molemmat niinku kattoo sitä taustaa, että miksi tämä johti tähän ja mikä sieltä löyetään. Selkeitä syitä, miksi tämä johti tähän. Onnistuminenhan on tietenkin ihan eri tasolla, kun se, että näitä ei huomattas sieltä taustalta. (Sovittelija 1.)

Mielityisen (1999, 119) haastattelema uhri koki miehen osoittavan välittämistä, kun tämä jäi naisen luokse pahoinpitelyn jälkeen. Uhri oli ajatellut parisuhteen ongelmat omaksi syykseen ja tätä kautta hän tuntui oikeuttavan miehen tekemän väkivaltaisen teon. Joissain tutkimuksissa on myös ilmennyt, että uhri nousee sovittelussa puolustamaan epäiltyä, jos sovittelija huomauttaa syyllisyydestä tai vastuuntunnosta (Takala & Mielityinen 2001, 308). Näin totesi myös oma haastateltavani:

Niin sitten ne ruppee niinkö ite, itse tuomitsemaan ihteänsä, eli ne kertoo ite, että.. niin, niin, sitte mä kysyn, että siltä epäillyltäkin, että jos sinä oisit, niin miten sinä haluaisit ratkaista tämän jutun? Mitä sinä haluaisit korvaukseksi, hyvitykseksi? Niin se monesti lähtee sitten sieltä ja no sitten se saattaa se uhri tulla mukkaan ja se sanoo, että no ei sun nyt niin tarvi tehdä, että kyllä nyt vähempikin riittää. (Sovittelija 2.)

Se, että naisuhri puolustaa miesepäiltyä voi johtua siitä, että mies voi käyttäytyä muiden seurassa moitteettomasti, on hellä ja rakastava ja pahoinpitelyn jälkeen anelee anteeksiantoa sekä hyvittelee (Husso 2003, 79). Toisaalta, jos naisen muut ihmissuhteet ovat vähäiset, saattaa väkivaltainen puoliso olla myös ainoa ihminen, joka huolehtii ja välittää (Husso 2003, 83). Flinckin (2006, 92) tutkimuksessa haastatellut naiset pitivät jonkinasteista väkivaltaa normaalina ja kaikkiin parisuhteisiin kuuluvana. Puolisot pyrkivät pysymään parisuhteessaan ja uskoivat rakkauden voimaan (Flinck 2006, 114).

Sovittelutilanteessa sovittelijan tulisi painottaa, että mikään epäasiallinen käytös ei oikeuta väkivaltaan. Sovittelussa ei tulisi asettaa ehtoja väkivallattomasta käyttäytymisestä pidättäytymiselle. Toisaalta sovitteluun voitaisiin kirjata

molemmipuolisia lupauksia siitä kuinka käyttäydytään. Vaikka uhri ei lupauksiaan pitäisikään, ei se oikeuta kuitenkaan uusiin väkivallan tekoihin. (Takala & Mielityinen 2001, 310.) Oma näkemykseni on, että mikäli tällaisia lupauksia sovittelussa tehdään, ne tulisi kirjata myös selkeästi sopimukseen. Lisäksi voisi olla hyvä järjestää seurantatapaaminen, jossa keskusteltaisiin siitä kuinka lupaukset ovat pitäneet ja miten elämä on lähtenyt rullaamaan sovittelutapaamisen jälkeen.

Aineistoni sovittelusopimuksissa on asetettu epäillyn käyttäytymiselle ehtoja esimerkiksi siitä kuinka hänen tulee käyttäytyä alkoholia ottaessaan. ”... ettei xx mene xx:n luokse, jos on ottanut yhtään alkoholia.” tai ”... he rajoittavat alkoholin käyttöä jotta kontrolli säilyy jatkossa molempien osalta.” Myös uhrin käyttäytymiselle oli asetettu jonkinlaisia ehtoja. ”xx puolestaan lupaa yrittää jättää xx:n menneisyyden rauhaan.” ja ”xx lupaa myöskin jättää vanhat asiat/tapahtumat taakseen eikä ota enää sovittuja asioita riitatilanteessa esille.” Kummassakaan sopimuksessa ei ollut mainintaa siitä, että vaikka uhrin lupaukset eivät täytyisi, ei välejä saa selvittää väkivallan avulla. Asiasta on sovittelussa voitu keskustella, mutta sopimuksesta tämä lause on jäänyt pois.

Moraalisen näkökulman lopuksi sivuan restoratiivisen oikeuden ajatusta tukihenkilöiden käytöstä parisuhdeväkivallan sovittelussa. Sovittelussa pyritään vahvistamaan osapuolten sosiaalisia siteitä ja sovitteluihin on siksi hyvä kutsua henkilöitä, jotka voivat tarjota suurimman tuen (Elonheimo 2004, 182). Takala ja Mielityinen (2001, 317) toteavat, että sovittelijan tulisi nähdä parisuhdeväkivallan osapuolten välinen epätasapaino ja tämän hankaluuden vuoksi voisi olla hyvä käyttää esimerkiksi rikosuhripäivystyksen tukihenkilöitä. Tukihenkilöitä ei kuitenkaan hyödynnetä sovitteluissa ja jos heitä hyödynnetään, niin he dominoivat sovittelutilannetta liikaa (Elonheimo 2004, 196). Tekemissäni haastatteluissa ilmeni, että sovittelijat eivät kokeneet tukihenkilöiden käyttöä tarpeellisena, ellei kyseessä ollut henkilö, joka muutenkin tarvitsee tukea:

No aika harvon niitä tarvii, mutta tokihan se on tärkeä heille, jos he tukihenkilöä tarvitvat... niin kuitenkin se on tukihenkilö on tukena hänen omalle ajatukselleen ja omille puhheille ja omille tavoitteille. Ja varsinkin vajaakuntoisen kohalla niin on hyvä olla tukihenkilö silloin, kun puhutaan korvauksista ja jostain muista asioista. Tuota sehän on hyvä juttu sillon, kun sitä tarvitaan, niin sitä käytetään. (Sovittelija 1.)

Lisäksi tukihenkilön nähtiin häiritsevän sovittelun avointa keskusteluilmapiiriä: ”En katso olleen tarpeellinen omissa sovitteluissani, voi häiritä keskustelun avoimuutta, kun läsnä on liikaa väkeä.” (Sovittelija 2).

6.4 Jatkotoimenpiteet parisuhdeväkivallan sovittelussa

Ideaalitapauksessa restoratiivisessa menettelyssä rangaistuksen miettimistä tärkeämpää on pohtia miten väkivallalta voitaisiin tulevaisuudessa välttyä parisuhteessa. Aineellisista korvauksista tulee sopia, mutta on myös mietittävä, tarvitsevatko sovittelun osapuolet jonkinlaista keskusteluapua tai terapiaa. Tällöin sovittelijan tehtävänä on ohjata heitä avun piiriin. Sopimuksen täytäntöönpanoa tulee myös seurata ja tarvittaessa kokoonnutaan osapuolten kanssa uudelleen. (Elonheimo 2004, 183.)

Samboun ja Uotilan (2010, 173) tutkimuksen mukaan kaikista sovittelusopimuksista vain noin puoleen oli kirjattu konkreettiset tulevaisuuden suunnitelmat. Vain kolmasosaan sopimuksista oli kirjattuna seuranta-aika ja vain noin 15 prosentissa sopimuksista oli sovittu esimerkiksi lääkärinkulujen rahallisesta korvaamisesta. Elonheimo (2004, 193) toteaa omassa tutkimuksessaan, että vaikka pahoinpitely oli usein tehty päihteiden vaikutuksen alaisena, ei hoitoon ohjaamista juurikaan käsitelty sovitteluissa. Parisuhdeväkivallan seurannassa on suuria eroja paikkakunnasta ja sovittelijoista riippuen. Toiset sovittelijat tapaavat osapuolet useita kertoja sekä seuraavat hoitoon hakeutumista ja sen tuloksia. Jotkut taas tapaavat parin sovittelusopimuksen teon yhteydessä. (Mielityinen 1999, 166.)

Haastatteleman sovittelijat pitivät hoitoon ohjaamista ja sen seurantaa merkittävänä asiana, kuten seuraavista lainauksista ilmenee:

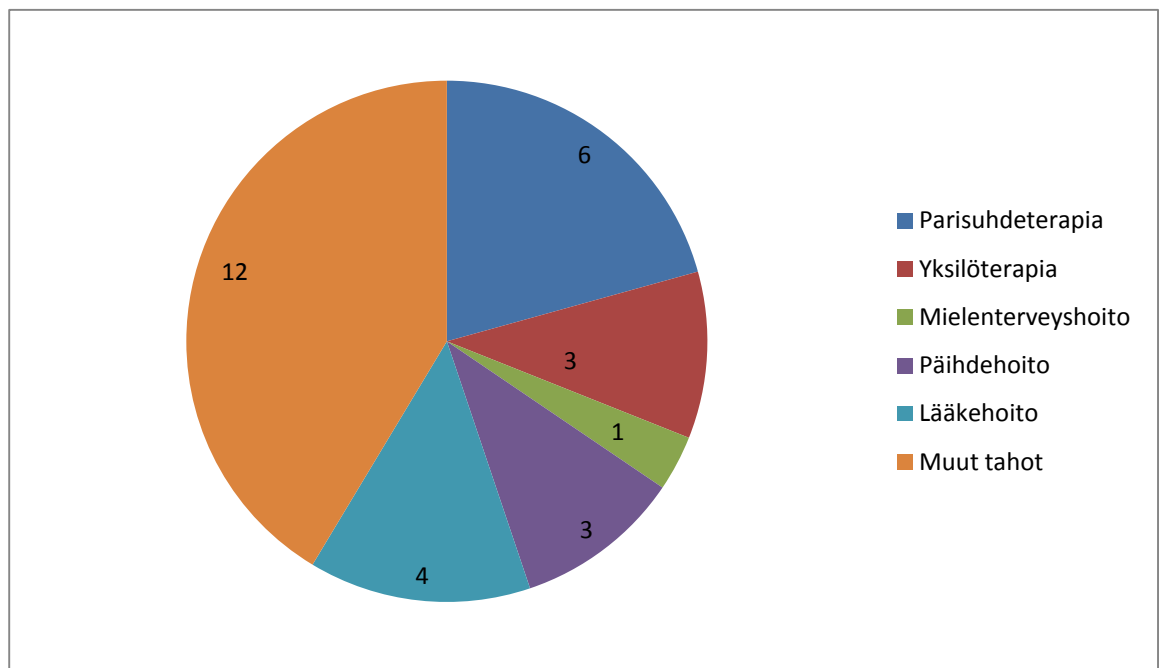
Perheneuvolaan ollaan ohjeistettu ja sitten monestikki niillä on sosiaalityöntekijän kans jo menossa joku juttu, niin sitte pyydetään, että ne keskittyy siellä johonkin tiettyyn asiaan mikä siellä sovittelussa on ollu. (Sovittelija 2).

... jos tuota sovitaan, että he menevät kahen viikon päästä perheneuvolaan ja keskustelevat siellä näistä asioista, mitä heillä pitäis tehdä, miten heillä tulis edetä. Myös siinä seurataan se, että tapahtuuko tämä tämän sopimuksen mukainen liike mennä sinne perheneuvolaan tai päihdekuntoutukseen hakeentuminen tai jotain muuta vastaavaa. (Sovittelija 1.)

Seurantatapaamisista toinen sovittelija totesi, että jos osapuolet haluavat seurantatapaamisen, niin silloin sellainen järjestetään ja katsotaan onko sopimus toteutunut sovitulla tavalla. ”Niin sitä seurantaakin toki ei voi pitkälle vuosikausia tehdä, vaan nimenommaan tällainen ensimmäiset askeleet oikeaan suuntaan seurataan ja se terapia-asioissa.” (Sovittelija 1).

Sovittelusopimukseen tehtyjen merkintöjen mukaan seurantatapaamisia oli tehty kaksi kertaa. Toinen tapaaminen oli tehty pariskunnan toiveesta. Toisessa puolestaan osapuolet ja sovittelijat olivat yhteistuumin päätyneet toiseen tapaamiseen jo ennen kuin sovittelusopimusta oli allekirjoitettu. ”Parisuhteen jatkoa ajatellen xx:llä ja xx:llä oli varsin erilaiset toiveet. Keskustelun lopputuloksena päätettiin, että pidetään viikon mietintätauko kokonaistilanteen osalta. Päätettiin, että seuraava sovittelutapaaminen on..” Siis käsitykseni on, että seurantatapaamisista sovitaan hyvin harvoin tai ainakaan niitä ei merkitä sovittelusopimukseen tai sovittelutietokantaan. Toisaalta myöskään seurantatapaamisen keskustelua ei ollut kirjattu sovittelutietokantaan tapauksessa, jossa sovittelusopimus oli jo allekirjoitettu ennen seurantatapaamista. Yhden tapauksen sovittelusopimuksessa ja sovittelutietokannan kirjauksessa oli maininta käyttäytymisen seuranta-ajasta, jonka aikana osapuolet eivät käyttäisi päihteitä yksin eivätkä yhdessä. Sovittelutietokannassa asiasta ei ollut seuranta-ajan jälkeisiä merkintöjä.

Samboun ja Uotilan (2010) tutkimuksessa konkreettisia tulevaisuudensuunnitelmia oli kirjattu vain alle puoleen sovittelusopimuksista. Opinnäytetyöni sovittelusopimuksissa konkreettinen jatkotoimenpide löytyi 29 tapauksessa, kuten kuviossa 9 ilmenee. Konkreettisiksi jatkotoimenpiteiksi olen laskenut sellaiset toimenpiteet, joissa mukana on jokin ulkopuolinen auttava taho. Tällaisia olivat mm. erilaisiin terapioihin (mielenterveys, päihde, parisuhde, perhe, väkivallattomuuteen liittyvät jne.) hakeutuminen ja lääkehoidon aloittaminen.

Kuvio 9. Hoitoon ohjaaminen konkreettisena jatkotoimenpiteenä

Kuviossa 9 muut tahot tarkoittavat esimerkiksi perheneuvolaa, sairaanhoitajan apua, kotiapua tai nimeämätöntä keskusteluapua. Konkreettinen hoitoon ohjaus on sovittelusopimuksissa tai sovittelutietokannassa merkitty puolessa aineistossani, mikä on hieman parempi tulos, kun Samboun ja Uotilan (2010) tutkimuksen tulos. Samboun ja Uotilan tutkimuksessa konkreettisia jatkotoimenpiteitä olivat mm. AA-kokoukset, väkivallatonta käyttäytymistä vahvistavat ohjelmat, mutta myös lupaus vähentää alkoholinkäyttöä tai olla käyttämättä väkivaltaa riitatilanteissa. Omassa tutkimuksessani olen eritellyt elämänhallintaan liittyvät jatkotoimenpiteet erikseen, joten konkreettisten jatkotoimenpiteiden pohjalta ei suoranaista vertailua voi tehdä.

Sovittelusopimuksissa maininnat terapiaan osallistumisesta tai hakeutumisesta olivat usein pariskunnan omasta halusta tapahtuvia, ei niinkään sovittelijoiden ohjauksesta johtuvia. Monissa tapauksissa pariskunta oli hakeutunut avun piiriin jo ennen kuin tuli sovitteluun:

... päättäneet työskennellä parisuhteensa eteen ja he... parisuhdeterapiassa... xx kertoo lisäksi käyvänsä säännöllisesti A-klinikalla ja xx vastaanotolla keskustelemassa väkivaltaisuuteen ja päihteiden käyttöön liittyvistä asioista.

Merkinnät sovittelun aikana tapahtuneesta hoitoon tai avun piiriin ohjaamisesta näkyivät vain kahdessa sovittelusopimuksessa. Toisessa sovittelijat olivat tuoneet esille mahdollisuuden käyttää ammattiapua, esimerkiksi mielenterveystoimistoa tai A-

kliniikkaa, mikäli osapuolet katsovat sen tarpeelliseksi. Toisessa tapauksessa taas sovittelijat suosittelivat perheneuvolassa käyntiä lapsen tapaamisasioista sopimiseksi. Sovitteluissa on voitu keskustella terapian tarpeesta ja ohjeistaa hakemaan apua, mutta välttämättä niitä ei ole kirjattu sitten sopimukseen. Toisaalta avun tarjoaminen on voinut olla jostain syystä vaikeaa. Parit saattavat haluta myös selvittää asiat keskenään eivätkä halua, että heidän tilanteeseensa puututaan (Tihinen 2012).

Pariskuntien omat elämänhallintaan liittyvät asiat näkyivät myös sovittelusopimuksissa. Viidessä tapauksessa ne olivat yhteisten pelisääntöjen luomista ja kolmessa tapauksessa yhteisten harrastusten lisäämistä. Lisäksi yhdessä tapauksessa riitoja päätettiin jatkossa selvittää keskustelemalla. Kahdessa tapauksessa toinen osapuoli ei mene päihteiden vaikutuksen alaisena toisen luokse.

Osapuolet ovat tehneet yhteisiä pelisääntöjä, jotta välttyisivät väkivaltaisilta tilanteilta. Useissa sopimuksissa nämä pelisäännöt oli kirjattu avoimesti ylös. Eräs seurusteleva nuori pariskunta oli sopinut, että

molemmat opettelevat luottamaan toisiinsa enemmän keskustelemalla asioista ja olemaan avoimempia toisiaan kohtaan, tutustutaan toisen kavereihin, joka vähentää myös mustasukkaisuutta ja rakentaa luottamusta, vietetään enemmän aikaa yhdessä... jos alkaa hermostuttamaan, lähtee rauhoittumaan tilanteesta pois... Molemmat lupaavat hillitä myös kielenkäyttöään.

Yksi avopari oli tehnyt erillisen sopimuksen sovittelusopimuksen liitteeksi:

...asuessamme avoliitossa yhteisessä kodissa seuraavat säännöt. Kotirauhan säilymiseksi sinne ei saa tulla vahvassa humalassa eikä myöskään tuoda väkeviä alkoholituotteita. Väkivaltainen käytös kotona johtaa pois muuttoon.

Monet sovittelusopimukset sisälsivät lupauksia, joita pahoinpidellyt antoivat rikoksen uhrille. Lupaukset liittyivät joko alkoholin käytön rajoittamiseen, lopettamiseen tai väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseen. Asiakirjoissa oli päihteiden käytön rajoittamisesta tai alkoholin käytön lopettamisesta maininta yhteensä 13 kertaa. Tässä on muutamia esimerkkejä:

”...ettei mene xx:n luokse jos on ottanut yhtään alkoholia”, ”Alkoholi on jäänyt.”, ”xx on luvannut, että vastaavaa ei enää tapahdu.”, ”xx lupaa, ettei tapahtunut tule toistumaan. eikä xx:n tarvitse pelätä hänen takiaan”.

Vain yhdessä sovittelusopimuksessa sovittelijat olivat tarttuneet annettuihin lupauksiin asettamalla seuranta-ajan: ”Molemmat lupaavat olla jatkossa selvin päin ja hakea arkeen muuta sisältöä. Osapuolet sitoutuvat noudattamaan sopimuksen kuuden kuukauden seuranta-aikaa jonka aikana he eivät käytä päihteitä, yksi eikä yhdessä.”

Edellisen esimerkin sovittelutietokantaan ei ole merkitty millä tavalla seurannan kanssa oli käynyt. Toisaalta mietin, että millä tavoin päihitteettömyyttä edes voidaan ulkopuolelta valvoa. Miten paljon lupauksille voi antaa painoarvoa osapuolten tulevaisuuden kannalta? Näkevätkö sovittelijat milloin kyseessä on täydellä sydämellä tehty lupaus, jota on myös tarkoitus noudattaa. Mietin myös, että missä menee raja terapiaan ohjaamisessa. Toinen haastattelemani sovittelija totesi, että terapiaa tai hoitoa ei tarjota automaattisesti eikä siihen voi ketään määrätä.

...niin meillähän on velvollisuus ohjata ja neuvoa, meidän ei voi määrätä, vaan nimenomman mikäli me saahaan heijät motivoitumaan lähtemään johonkin heidän tarvitsemaansa tukitoimiin, niin opastetaan ja neuvotaan siinä. (Sovittelija 1).

Toinen sovittelija toivoi pari- ja lähisuhdeväkivallan sovittelun vaativuuden takia jatkokoulutusta, jossa käytäisiin läpi sovittelijan mahdollisuuksia neuvoja ja ohjata hoitoon. Seuraava alaluku käsittelee lähisuhdeväkivallan sovittelijan koulutusta, sovittelijan tehtävää ja lähisuhdeväkivallansovittelijaan asetettuja vaatimuksia.

6.5 Sovittelijan näkemys lähisuhdeväkivaltakoulutuksesta ja parisuhdeväkivallan sovittelusta

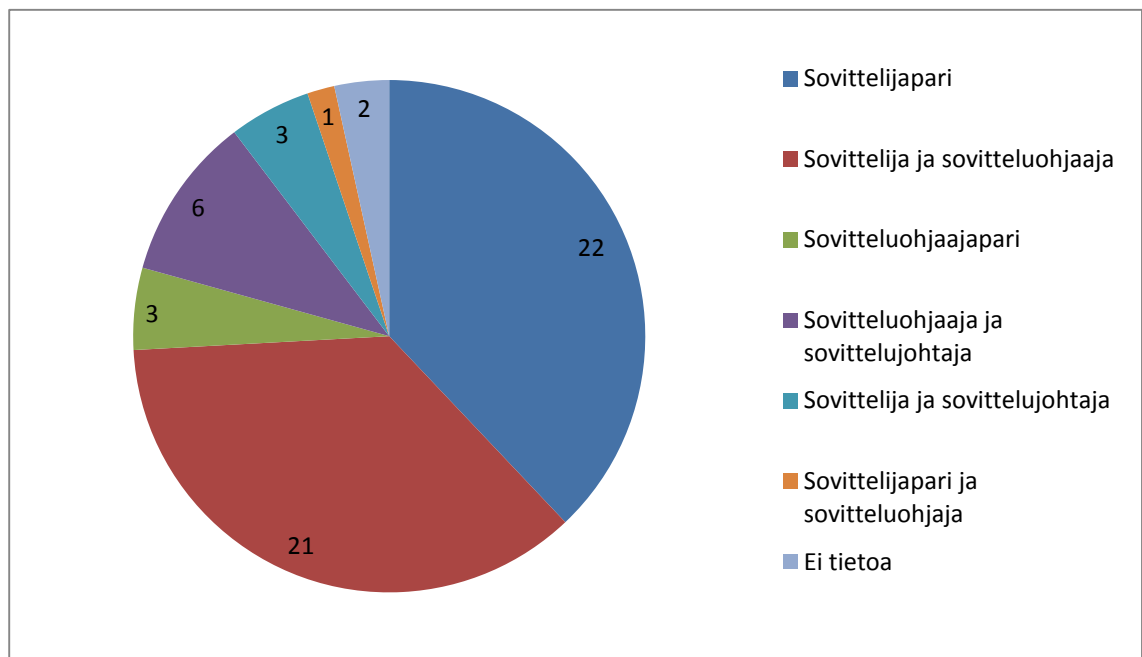
Aiemmin tehdyissä tutkimuksissa on ilmennyt, että lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutusta tarvitsisi kehittää (Mielityinen 1999; Flinck & Iivari 2004; Elonheimo 2004; Iivari 2010b). Henkilökohtaisten osaamisvaatimusten ja edellytysten lisäksi sovittelijoihin kohdistuu myös muunlaisia odotuksia. Erään näkemyksen mukaan sovittelijat toimivat sovittelun yhteisöllisten tavoitteiden toteuttajina (Mielityinen 1999, 54). Elämäkokemus ja kiinnostus sovitteluun ovat tärkeitä kriteereitä sovittelijoiden valinnassa vaikkakin on todettua, että sovitteluissa törmätään ongelmiin, joihin tarvitaan monen eri alan osaamista (Mielityinen 1999, 55).

Haastateltujen syyttäjien ja poliisien näkemyksen mukaan on tärkeää, että sovittelussa säilyy vapaaehtoisuuden luonne. Tällöin säilyy kiinnostus ja motivaatio sovittelijan tehtävää kohtaan. Persoonallisuus ja ihmisten käsittelemisen taito nähtiin myös tärkeinä asioina. Myös ajatus siitä, että sovittelija kykenisi muuttamaan ihmisen käyttäytymistä, tuli esille viranomaisten näkemyksissä. (Mielityinen 1999, 56 - 57.) Toisaalta mielipiteet vapaaehtoisen sovittelijan kyvystä sovittaa parisuhdeväkivaltatapauksissa vaihtelivat paikkakuntien sisälläkin. Huolenaiheena tuntui olevan sovittelijan pätevyys sekä ajankäyttö; parisuhdeväkivaltatapauksiin tulisi panostaa enemmän kuin mitä vapaaehtoistyöltä voidaan odottaa. (Mielityinen 1999, 77 - 79.) Tähän asiaan kiinnitti huomiota myös haastattelemani sovittelija. Hän totesi, että parisuhdeväkivallan sovittelu on aikaa vievää eikä sovittelijalla saisi olla kiire. Hänen mukaansa on aivan normaalia, että parisuhdeväkivallan sovittelutapaamisessa voi mennä kolmesta neljään tuntia aikaa. Vaikka sovittelijalla olisikin kiire, sitä ei saisi näyttää sovittelun osapuolille vaan heillä tulisi olla tunne kiireettömyydestä.

Etä ne on pitkiä, eli sovittelijoilla pittää olla valmius siihen, että se tietää, että se.. eikä saa olla kärsimätön, että vaikka näyttää, että se juttu jaaraa ja jaaraa ja jaaraa, sen pittää antaa jonku aikaa jaarata. Jos tuota niin tuntikin on semmonen niille ihmisille lyhyt aika, tunti, että jos ne on tapellu pitkään, niin niitten pittää antaa käyä läpi niitä tunteita. (Sovittelija 2.)

Livarin (2010b, 52 - 53) tutkimuksen haastatellut poliisit ja syyttäjät suhtautuivat sovittelijoiden kykyyn hoitaa lähisuhdeväkivaltasovitteluja epäilevästi. Osittain tähän vaikutti se, että esimerkiksi poliisit eivät tunteneet sovittelijoita. Molemmat viranomaistahot osoittivat luottamusta sovittelutoimiston henkilökunnan ammatillisuuteen valita soveliaita sovittelijoita tehtävään. Sovittelujohtajille tehdystä haastattelusta kävi ilmi, että sovittelujohtajat ja sovitteluohjaajat osallistuvat itse mielellään lähisuhdeväkivaltasovitteluihin. Lisäksi näitä sovitteluja tehdään myös usein sovittelijaohjaaja kokenut sovittelija - työparilla. Tässä tutkimuksessa selittäjänä oli sovittelujohtajien pelko sovittelijoiden koulutuksen ja asiantuntemuksen puutteesta.

Sovittelutoimiston vakituisen henkilökunnan käyttö parisuhdeväkivaltatapausten sovitteluissa näyttäisi olevan myös Pohjois-Suomen Sovittelutoimiston alueella jossain määrin yleinen tapa. Eräässä sovittelutietokannan merkinnässä todetaan, että ”Keskustelun pohjalta arvioitu, että asia sovittellaan ammattihenkilöiden voimin.” Kuviossa 10 olen kuvannut koko asiakirja-aineistoni sovittelujen eri sovittelijavariaatiot.

Kuvio 10. Parisuhdeväkivaltasovittelujen sovittelijavariaatiot (n = 58)

Asiakirja-aineistoni pohjalta näyttäisi siltä, että Pohjois-Suomen Sovittelutoimiston alueella sovitteluohjaajat osallistuvat usein parisuhdeväkivaltatapausten sovitteluun sovittelijan parina. Kuitenkin on hyvä huomata että yhtä paljon parisuhdeväkivaltatapauksia sovittellaan vapaaehtoisten sovittelijoiden toimesta. Lisäksi sovittelujohtaja osallistuu jonkin verran sekä sovitteluohjaajien että sovittelijoiden työparina parisuhteiden selvittelyyn. Yhdessä tapauksessa sovitteluohjaajan kanssa oli kaksi sovittelijaa mikä kertonee siitä, että toinen sovittelija oli kuunteluoppilana kesken lähisuhdeväkivaltasovittelukoulutuksen. Näihin erilaisiin sovittelijavariaatioihin voi olla monia syitä. Sovitteluohjaaja tai sovittelujohtaja voi kouluttaa uutta lähisuhdeväkivaltasovittelijaa toimien sovitteluparina. Toisaalta voi myös miettiä onko koulutettuja lähisuhdeväkivaltasovittelijoita ollut tarvittaessa saatavilla.

Kertooko eri sovittelijavariaatioiden käyttö sovittelutoimiston henkilökunnan ammatillisuudesta? Hoidetaanko esimerkiksi tietynlaiset tapaukset kuten pahoinpitelyt avo- tai avioliitossa ammattihenkilökunnan voimin? Tämän pohjalta halusin vielä syventää selvittelyäni. Kävin läpi kahden suurimman sovittelijavariaation (sovittelijapari sekä sovittelija ja sovitteluohjaaja) tapaukset sen mukaan minkälainen parisuhde tai väkivallan vakavuus oli taustalla. Olen kuvannut tämän vielä taulukossa 3.

Taulukko 3. Parisuhdeväkivaltasovittelujen sovittelijavariaatiot suhteessa parisuhteen tilaan ja pahoinpitelyn vakavuuteen

Parisuhteen tila ja pahoinpitelyn vakavuus (yhteensä aineistossa)	Sovittelijapari	Sovittelija ja sovitteluohjaaja
Ex-suhde rikoshetkellä (9)	5	2
Ex-suhde rikoksen johdosta ((3)	1	2
Seurustelusuhde (6)	3	1
Avo- tai avioliitto (35)	12	13
Muu suhde (5)	2	2
Lievä pahoinpitely (11)	5	2
Pahoinpitely (46)	18	17
Törkeä pahoinpitely (1)		1

Vertailllessani taulukkojen sovittelijavariaatioita voinen todeta, että esimerkiksi avo- tai avioliitoissa tapahtuneissa pahoinpitelysovitteluissa sovittelijaparia käytetään yhtä paljon kuin sovittelija ja sovitteluohjaaja - työparia. Tilanne on pahoinpitelyjen osalta samanlainen. Aineistoni ainoa törkeän pahoinpitelyn sovittelu on hoidettu sovittelija sovitteluohjaaja - työparina. Lieviä pahoinpitelytapauksia on soviteltu enemmän sovittelijaparina kuin sovittelija sovitteluohjaaja - työparina. Toisaalta osa aineistoni lievästä pahoinpitelytapauksista on hoidettu muunlaisena sovittelijavariaationa kuin tässä vertailussa mukana olleista, joten en voine tehdä sellaista johtopäätöstä, että pahoinpitelyn vakavuuden mukaan ns. vähäisemmät tapaukset hoidettaisiin aina sovittelijoiden voimin. Kaiken kaikkiaan olipa syy mikä tahansa, aineistoni on Iivarin (2010b) tutkimuksen kanssa yhteneväinen ainakin siltä osin, että sovitteluohjaajat osallistuvat usein parisuhdeväkivallan sovitteluihin. Tältä osin voidaan myös viitata lakiin, jonka mukaan sovittelutoimiston henkilökunta osallistuu tarvittaessa käytännön sovitteluihin (Laki rikosasioiden 2005, § 4).

Haastattelemieni sovittelijoiden näkemykset sovittelijan roolista sovittelussa olivat keskenään yhteneviä. Sovittelijan tehtävänä on olla tasapuolinen kanssakulkija, joka ei syyllistä, tai tuomitse vaan pyrkii auttamaan molempia osapuolia. Sovittelija on myös sovinnon mahdollistaja, kuuntelija sekä keskustelun virittäjä. Toisaalta neuvottelun ylläpitäjä ja vaihtoehtojen antaja olivat sovittelijaa kuvaavia määritelmiä. Toinen

haastateltava totesi, että sovittelijan tulee olla riittävän jämäkkä, jotta keskustelu pysyy aiheessa. Myös ratkaisunhakutaidoilla ja innovatiivisuudella on merkitystä, jotta osapuolille voidaan antaa vaihtoehtoja kriisitilanteessa, jossa eivät ole itse kyenneet edes ajattelemaan vaihtoehtoja. Toinen sovittelija totesi myös, että sovittelija ei saa olla vääristä syistä sovittelutoiminnassa mukana. Väärinä syinä hän näki esimerkiksi oman itsensä pönkittämisen:

...sitte se persoona pitää olla semmonen, joka on sopiva sovittelijaksi ja sitte ei saa olla semmosia niinkö miten sen sanosi, että niinkun oman itsen esiin tuomista tai sitä oman egon kohottamista. Ja sen takia lähtee mukkaan sovitteluun, että tuntee itsensä paremmaksi ja tärkeäksi. (Sovittelija 2.)

Molemmat sovittelijat sanoivat oman elämäkokemuksensa olevan vahvin parisuhdeväkivaltasovittelijan taito. Kun omassa elämässä on ollut monenlaisia tapahtumia, on kehittynyt ihmissuhdetaitoja, kykyä tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa sekä taitoa käsitellä ristiriitoja ihmissuhteissa. Toinen sovittelija toi esille myös oman koulutuksensa, josta koki olevan hyötyä sovittelutoiminnassa. Toinen puolestaan totesi, että jotta voisi toimia parisuhdeväkivaltasovittelijana, tulisi itsellä olla kokemusta parisuhteesta ja/tai perhe-elämästä.

Sovittelijan oman persoonan merkitystä sovittelussa haastateltavani pitivät tärkeänä. Oman persoonan käyttö, ”auki oleminen” tai omana itsenä oleminen, saa osapuolet rentoutumaan ja huomaamaan, että sovittelija on vilpitön. Kyseessä on kanssaihminen kanssa tapahtuva keskustelu ja asioiden purkaminen. Toisaalta esille tuli myös se, että persoonan käytön kanssa tulee olla myös huolellinen, kuten toinen sovittelija totesi:

Toki oman persoonankin suhteen täytyy olla tarkkana, että ei kuitenkaan ammu yli, kun kuitenkin pitää aina huomioija ne toiset ihmiset. Ensimmäisenä osata lukia heijän heijän persoona ja sitten käyttää sitä omaa persoona siinä tukena. (Sovittelija 1.)

Sovittelijan persoonasta puhuttaessa tuli esille myös se minkälaisia henkilöitä olisi hyvä valita lähisuhdeväkivaltasovittelun koulutuksiin. Valittavien henkilöiden tulisi olla sosiaalisia ihmisiä, mutta ei kuitenkaan temperamentiltaan liian vahvoja yksilöitä. Myös sovittelijan peruskoulutuksen tulisi olla sellainen, että se tukisi sovittelijana toimimista.

Molemmat haastatteleman sovittelijat olivat osallistuneet vuosina 2008 - 2010 järjestettyyn valtakunnalliseen lähisuhdeväkivaltakoulutukseen. Näkemykset

koulutuksen kestosta olivat samankaltaiset. Kahden vuoden koulutus koulutusviikonloppuineen ja niiden välillä tehtävine välitehtävineen ja aitoine lähisuhdeväkivaltasovitteluineen tuntui olevan sopiva ja riittävä. Toisaalta koulutuksen sisällön riittävydestä tai käsiteltävistä asioista sovittelijoilla oli hieman erilaiset näkemykset. Toisen sovittelijan mielestä koulutus oli riittävä ja monipuolinen myös aiheidensa puolesta. Monen alan asiantuntijoiden luennot ja kouluttajien vaihtuminen antoivat uutta tietoa koko koulutuksen ajan. Toinen sovittelija puolestaan olisi halunnut, että koulutuksessa olisi käytä selkeämmin läpi yhteistyötahoja, siis terapia- ja hoitopalveluja, joihin voi ohjata sovittelun osapuolia. Kyseinen sovittelija näki myös, että säännöllinen kertaava jatkokoulutus olisi tarpeen, koska lähisuhdeväkivallan sovitteluja on harvoin. Hän totesi, että:

...et siit on niin pitkä aika, niin kyllähän sitä sitten on vähän niinkö alottelija taas, kun mennee. Kerrattas aina tietyt perusasiat ja sitte tuota, sitte sitä omaa roolia pitäs aina muistuttaa, että ei saa mennä niinkö liikaa siihen neuvonnan puolelle. Yleensäkin se, että se kerrataan niitä asioita ja käytäs läpi tiettyjä juttuja. (Sovittelija 2.)

Sovittelijan 2 näkemyksen mukaan yhteystiedot mielenterveys- että päihdepalveluista olisi hyvä olla aina saatavilla. Ennen sovittelua tulisi myös pohtia tapausta sillä mielellä, että olisiko tässä tarvetta hoitoon ohjaukseen. Hänen kertomastaan jäi itselleni sellainen käsitys, että hoitoon ja avunpiiriin ohjaaminen tehdään yleisellä tasolla. Osapuolia voidaan kehottaa olemaan yhteydessä esimerkiksi perheneuvolaan, mutta välttämättä ei anneta yhteystietoja tai kerrota keneen voisi olla yhteydessä. Sovittelusopimusten jatkotoimenpiteitä tutkiessani ilmeni, että usein parit olivat jo itse olleet yhteydessä johonkin auttavaan tahoon. Asiakirja-aineiston merkintöjen mukaan sovittelijat harvoin ohjasivat osapuolia tuen piiriin. Tässä voisi kenties olla lähisuhdeväkivallan koulutuksen kehittämisen paikka. Sovittelijoiden tulisi sekä tunnistaa osapuolten tarve mahdolliseen hoitoon tai terapiaan että osata aktiivisesti ohjata sellaiseen mikäli tarvetta on.

Sovittelija 1 koki lähisuhdeväkivaltakoulutuksen olevan hyvä, mutta totesi, että kaikissa asioissa on aina kehittämisen varaa. Hänen näkemyksensä mukaan koulutus on teoriapohjaista, asioiden syvempää miettimistä, pohtimista sekä sisäistämistä sekä vaihtoehtojen ja näkemysten etsimistä. Käytännön sovittelutyössä koulutuksessa käydyt asiat sitten hioutuvat: ”...pätevyyden kasvattaminen se koko ajan lisääntyy tästä, kun tulee uur uudenlaisia sovitteluja, uudenlaisia ihmisiä, uudenlaisia tapauksia ja muuta,

niin sitä kautta.” (Sovittelija 1). Sovitteluohjaajan tai kokeneempien sovittelijoiden mukana lähisuhdeväkivaltasovitteluihin osallistuminen antaa mahdollisuuden vertailla koulutuksessa opittua. Lähisuhdeväkivallan koulutukseen liittyvän päiväkirjan pitäminen sovittelujen jälkeen auttoi toista sovittelijaa arvioimaan ja pohtimaan omaa oppimistaan.

Sovittelijoilla oli selkeät näkemykset siitä minkälaisia parisuhdeväkivaltatapauksia ei tulisi ottaa sovitteluun. Epäiltyyn kohdistuvina syinä mainittiin rikoksenuusijat, joilla on jo ennestään rikosrekisteri. Toinen epäiltyjen ryhmä olivat ne, jotka eivät tunnusta tekoaan, vähättelevät sitä tai ovat välinpitämättömiä. Sovittelija 1 kuvaili asiaa seuraavalla tavalla: ”..ja muutenkaan eivät oo niinku täyvellä syvämellä mukana sopimassa, vaan enempi niinku mää räilemässä, niin nehän ei tietenkää sovellu ollenkaa tähän soviteltavaksi.” (Sovittelija 1).

Uhriin liittyvinä esteinä sovittelija näki sen, että tämä haluaisi sopia miellyttääkseen epäiltyä eikä omasta tahdostaan. Pitkään jatkunut fyysinen ja henkinen väkivalta, sekä tilanne, jossa uhri on joutunut elämään alistetussa asemassa, ovat myös esteitä sovittelulle. Jos uhri on taloudellisesti riippuvainen epäillystä, tällä on mahdollisuus kontrolloida tai kiristää, ei tapaus ole sovelias soviteltavaksi. Lisäksi, jos uhri tuntuu pelkäävän turvallisuutensa puolesta, ei sovittelu tapahdu vapaaehtoisuuden pohjalta. Uhrin hiljaisuus oli asia, johon toinen sovittelija kiinnitti huomiota toteamalla, että

Mutta sitten tämä parisuhdeväkivallassa, jos toinen osapuoli ei puhu, niin se on tietynlainen hälytysmerkki kyllä siitä jo sitten, että voiko sitä asiaa yleensäkään sovittaa. Jos toisella osapuolella ei oo niinkun asiaa, omaa kantaa ja näyttää, että hän ei jopa uskaltas puhua tai jottain muuta... (Sovittelija 1.)

Sekä epäiltyyn että uhriin liittyviä parisuhdeväkivaltasovittelun esteitä ovat sovittelijan mielestä vaikeat mielenterveyshäiriöt; persoonallisuushäiriö tai narsismi. Lähisuhdeväkivaltasovittelu on vaativampi sovittelu kuin muut rikos- tai riita-asioiden sovittelut. Se vaatii ihmistuntemusta ja kykyä huomata taustalta mielenterveysongelmia, vainoharhaisuutta, mustasukkaisuutta, omistushalua, narsismia tai alkoholinkäyttöä. Sovittelija totesi, että ”..mistä erotat lähisuhdeväkivaltasovittelussa kuka on joku persoonallisuushäiriöinen tai narsisti? Narsistit, niitä ei.. niin niin, ne on hirveen miellyttäviä ihmisiä.” (Sovittelija 2.)

Lähisuhdeväkivaltasovittelujen ideaalimallissa ajatuksena on, että niihin osallistuisi sovittelijapari, joista toinen olisi nainen ja toinen mies (Flinck & Elonheimo 2010, 121). Omassa haastattelussa toinen sovittelijoista kiinnitti sukupuolta enemmän huomiota sovittelijaparin väliseen kemiaan, jotta sovittelu voisi onnistua. Hän totesi, että ”Kemiat pitää pelata sovittelijoilla. Ei voi panna kahta semmosta sovittelijaa, jotka ei tuu toimeen keskenään.” (Sovittelija 2.) Ymmärsin sovittelijan tarkoittavan sitä, että sovittelijoiden ajatusten tulisi olla yhteneväiset. Myös Mielityinen (1999, 56) tuo esille sen, että eri sovittelijoilla on erilaiset näkemykset sovittelun tarkoituksesta. Joku korostaa sovittelun juridista merkitystä, toinen taas pitää sovittelua puhtaasti ihmissuhdetyönä. Mielityisen näkemyksen mukaan ongelma voitaisiin ratkaista osoittamalla sovittelijoille kiinnostuksen ja erityistaitojen mukaisia juttuja.

Mielestäni on erittäin tärkeää, että sovittelijat tuntevat keskenään toisensa ja kykenevät toimimaan hyvässä yhteishengessä sovitteluissa. Näkisin, että sovitteluohjaajan on hyvä tuntea sovittelijoidensa sovittelukokemuksen ja taitojen lisäksi sellaiset henkilökohtaiset erityispiirteet tai elämäkokemukset, joita voisi hyödyntää sovitteluissa. Sovittelijoiden yhteiset työnohjaukset, koulutukset sekä sovitteluohjaajan pitämät tiimipalaverit ja vapaaehtoisten illat antavat mahdollisuuden tutustua toisiinsa, minkä johdosta luottamus ja yhteistyön laatu voivat kehittyä. Mielityinen (1999, 56) toteaa, että lähtökohtaisesti sovittelun piiriin halutaan hyväksyä monenlaisia sovittelijoita, mikä mielestäni kuvastaa myös hyvin sovittelutoiminnan henkeä.

7. YHTEENVETO JA POHDINTA

Olen keskittynyt opinnäytetyössäni tutkimaan parisuhdeväkivallan sovittelua Pohjois-Suomen Sovittelutoimiston parisuhdeväkivaltasovitteluissa tehtyjen sovittelusopimusten, sovittelutietokannan kirjausten sekä kahden vapaaehtoisen sovittelijan haastattelujen pohjalta. Päättökysymykseni oli ”Mitä parisuhdeväkivallan sovittelu on sopimusten ja sovittelijoiden näkemysten valossa?” Alatutkimuskysymyksinä olivat ”Mitä parisuhdeväkivaltatapauksien sovittelusopimukset sisältävät?” ja ”Mitä lähisuhdeväkivaltasovitteluun koulutettu sovittelija ajattelee koulutuksesta ja parisuhdeväkivallan sovittelusta?”. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimusmatkallani oli osittain restoratiivisen oikeuden sovittelun ideaalimalli; sovittelun erillistapaamiset, moraalitunteet sekä sovittelun jälkeiset jatkotoimenpiteet. Myös haastatteluissa seurasin sitä, millä tavoin restoratiivisen oikeuden ihanne näyttäytyi sovittelijoiden puhuessa lähisuhdeväkivaltasovittelun koulutuksesta sekä parisuhdeväkivallan sovittelusta. Seuraavassa esittelen vielä lyhyesti analyysini tulokset pääteemoittain.

Erillistapaamisten merkitys parisuhdeväkivallan sovittelussa

Sovittelijoiden kokemusten mukaan erillistapaamiset ovat tarpeellisia ja ne tehdään. Sekä erillistapaamisten keskusteluissa että sovittelijoiden näkemyksissä korostui sovittelun edellytysten selvittäminen; osallistumisen vapaaehtoisuus ja mahdollisimman yhtenevät tavoitteet, jotta sovittelu voi onnistua.

Etenkin avo- ja avioliittosuhteissa, seurustelusuhteissa sekä niissä ihmissuhteissa, joissa osapuolet halusivat tapahtuneen jälkeenkin olla yhteydessä toisiinsa, oli erilliskeskusteluissa käsitelty tulevaisuutta, parisuhteen tilaa ja väkivallan ehkäisyä. Tästä en voine vetää johtopäätöstä, että sovittelijat kirjaavat asiat sovittelusopimuksiin parisuhteen tulevaisuuden mukaan. Voinen kuitenkin todeta, että erillistapaamisiin tunnutaan panostavan niissä tapauksissa, jossa osapuolet haluavat jatkaa elämää yhdessä. Rikosoikeudellisen rangaistuksen kannalta lienee merkityksellistä miten erillistapaamisten sisällöt ovat sovittelusopimuksiin kirjatut. Myös erillistapaamisten järjestämisaikaan ja -paikkaan tulisi kiinnittää enemmän huomioita. Etenkin uhrin kannalta on tärkeää, että hän kokee olonsa turvalliseksi ja uskaltaa avoimesti kertoa ajatuksiaan ja tunteitaan.

Moraalitunteet sovittelussa

Moraalitunteista anteeksipyyntö ja teon katuminen/vastuuntunto sekä anteeksianto nousivat restoratiivisen menettelyn mukaan keskeisiksi tunteiksi. Haastatteleman sovittelijat pitivät moraalitunteiden ilmaisemista erittäin tärkeänä vaikkakin heillä oli erilainen näkemys katumisen osoittamisesta. Toisen mielestä sovittelijan pitäisi tarvittaessa kysyä katuuko epäilty tekoaan. Toinen taas näki, että katuminen tulisi tunnistaa sovittelussa muullakin tavoin kuin sanallisesti. Sovittelusopimuksissa moraalitunteet näyttäytyivät epäillyn, uhrin tai molempien tunteiden ilmaisuina. Merkinnät katumisen osoittamisesta olivat vähäisempiä kuin anteeksipyyntöistä tai anteeksiannoista. Muutamissa sovittelusopimuksissa ei ollut minkäänlaista merkintää moraalitunteiden ilmaisuista. Sovittelusopimusten merkinnät voivat olla sovittelijasta riippuvaisia; joku sovittelija saattaa pitää aineellisia korvauksia henkistä hyvittämistä tärkeämpänä asiana. Tällöin kirjaaminen voi jäädä moraalitunteiden osalta vajavaiseksi.

Tarkastelin anteeksipyyntöä ja katumista parisuhteen tilan mukaan epäillyn osalta. Epäilty näyttäisi pyytävän anteeksi tekoaan parisuhteen tilasta riippumatta. Etenkin avo- tai avioliitossa elävien epäiltyjen anteeksipyyntö ja katumisen osoittaminen olivat yleisiä. Tämä saattaisi johtua siitä, että epäilty haluaa jatkaa parisuhdetta ja yhteisen tulevaisuuden kannalta vastuunotto ja anteeksipyyttäminen ovat tärkeitä elementtejä. Uhrin osalta tarkastelussa oli katumisen ja anteeksipyyntönsä lisäksi anteeksianto sekä syyllisyydentunne, pelon tunne ja provosointi. Aineiston uhrin osoittivat anteeksiantoa kaikissa tapauksissa. Tapauksissa, joissa parisuhde oli päättynyt eroon pahoinpitelyn takia, tuntui uhri pitävän itseään osasyllisenä tapahtuneeseen. Nuorten parisuhteissa osasyllisyys näyttäisi olevan normaalihko tunnetila myös uhrille. Muutamat seurustelu- ja avo- sekä avioliitoissa elävät uhrin mainitsivat elävänsä tapahtuneen jälkeen ilman pelkoa. Tämä voi kertoa siitä, että väkivalta on ollut yksittäinen ylilyönti muuten turvallisessa parisuhteessa.

Sovittelijoiden näkemyksen mukaan häpeän ja syyllisyydentunteet ovat sekä epäillyn että uhrin tuntemia moraalitunteita. Esille nousi ajatus pahoinpitelyn taustalla olevista syistä, jonka takia molemmat osapuolet voivat kokea olevansa syyllisiä tapahtuneeseen. Vaikka sovittelussa sovittelijat eivät syyllistä epäiltyä tai asetu kummankaan osapuolen puolelle näyttäisi siltä, että sovittelussa uhri saattaa herätä puolustamaan epäiltyä. Sovittelusopimuksien merkintöjen mukaan uhrin käytökselle asetetaan jossain määrin ehtoja. Näissä tapauksissa sovittelusopimukseen tulisi mielestäni kirjata myös, että

vaikka uhri käyttäytyisikin sopimuksesta poiketen ”moitittavalla tavalla”, ei asiaa saa koskaan ratkaista väkivallalla. Tällaisia mainintoja ei sovittelusopimuksissa kuitenkin ollut.

Jatkotoimenpiteet parisuhdeväkivallan sovittelussa

Reiluun puoleen sovittelusopimuksista oli kirjattuna joku konkreettinen jatkosuunnitelma esimerkiksi terapia tai muu hoito. Suurin osa näistä jatkosuunnitelmista oli kuitenkin sovittu jo ennen sovittelua tai ainakin sillä tavalla asiat oli kirjattu sopimukseen. Haastatteleman sovittelija totesi tarvitsevänsä koulutusta hoitoon ohjauksessa. Yhden näkemyksen pohjalta en voi vetää kovin karkeita johtopäätöksiä. Jos vertaan tietoa suhteessa sovittelusopimusten merkintöihin, niin ajattelen, että ohjaaminen jatkohoitoon ei ole helppoa ja siihen olisi hyvä kiinnittää huomiota myös lähisuhdeväkivaltasovittelijoiden koulutuksessa.

Sovittelusopimuksen toteutumista (esimerkiksi aineellisen korvauksen maksamisen seuranta) seuraa sovitteluohjaaja. Tässä opinnäytetyössä en keskittynyt aineellisten korvausten seurantaan. Yhdessä tapauksessa asiakirjoissa oli merkinnät siitä, että parille oli asetettu puolen vuoden käyttäytymisen seuranta-aika. Seuranta-ajan jälkeisiä merkintöjä ei sovittelutietokannassa kuitenkaan ollut. Epäselväksi jäi, millä tavalla seuranta tai hyvän käytöksen harjoittelu oli onnistunut. Yleisesti ottaen sovittelusopimukset sisälsivät monenlaisia elämänhallintaan liittyviä lupauksia ja pelisääntöjä; väkivallaton elämä, päihteiden rajoittaminen tai kokonaan niistä luopuminen. Jäin kaipaamaan näiden lupausten ja sopimusten yhteydessä jonkinlaista käyttäytymisen seuranta-aikaa sekä sovittelukannan merkintöjä sen jälkeisestä yhteydenpidosta ja seuranta-ajan tuloksellisuudesta.

Sovittelijat pitivät seurantatapaamisia tärkeinä, mutta sovittelusopimuksessa tällainen tapaaminen oli kirjattu vain harvoin. Sovittelijan käsityksen mukaan seurantatapaaminen järjestetään, jos osapuolet sitä haluavat. Merkintöjen vähäisyyden ja sovittelijan kertoman pohjalta päättelen, että sovittelutoiminnassa seurantatapaamisia ei katsota tarpeellisiksi tai niitä ei huomata tarjota, elleivät osapuolet sitä itse halua tai osaa pyytää. Mielestäni sovittelua tulisi kehittää tältä osin. Jos osapuolet kaipaavat seurantatapaamista ja keskusteluapua, tulisi siihen tarttua sovittelussa. Osapuolten kynnys lähteä esimerkiksi parisuhdeterapiaan voi olla korkea. Sovittelijat ovat voineet olla sellaisia, joille on helppo puhua. Sovittelija ei ole terapeutti, mutta voi olla hyvä

kuuntelija. Seurantatapaamisten jälkeen voisi olla myös helpompi ohjata tarpeenmukaiseen terapiaan. Opinnäytetyöni on siten yhteneväinen esimerkiksi Flinckin ja Iivarin (2004) arviointitutkimuksen kanssa, jonka mukaan hoitoon ohjaukseen ja sopimuksen toteutumisen seurantaan tulisi kiinnittää huomiota.

Sovittelijan näkemys lähisuhdeväkivaltakoulutuksesta ja parisuhdeväkivallan sovittelusta

Sovittelutietokannan merkintöjen valossa näyttäisi siltä, että parisuhdeväkivallan sovitteluita hoidetaan osittain ammatillisen henkilöstön työnä. Aineistoni parisuhdeväkivaltasovitteluista yhtä paljon oli soviteltu sovittelija ja sovitteluohjaaja työparina kuin vapaaehtoisten sovittelijoiden voimin. Pahoinpitelyn vakavuuden asteella ei näyttäisi kuitenkaan olevan merkitystä siihen kuka sovitteluja hoitaa. Kertooko ammattihenkilöstön käyttäminen parisuhdeväkivaltatapauksien sovittelussa siitä, että lähisuhdeväkivaltasovitteluun koulutettuja sovittelijoita ei ole riittävästi? Vai siitä, että sovittelutoimiston henkilöstö haluaa pysyä käytännön sovitteluissa mukana? Osa näistä sovitteluista voi olla myös lähisuhdeväkivaltasovittelun koulutusta, jolloin toisena sovittelijana on kokenut sovitteluohjaaja tai jopa sovitteluohjaaja.

Sovittelijoiden näkemys sovittelijoiden tehtävästä oli hyvin yhtenevä; tasapuolinen kanssakulkija, joka ei syyllistä tai toimi tuomarina. Sovittelijat painottivat oman elämäkokemuksen merkitystä, ihmiskäsitystä sekä oman persoonan käyttöä ja aitoutta sovittelijan tehtävässä. Toisaalta esille tuli myös parisuhdeväkivallan sovittelun vaativuus suhteessa muihin sovitteluihin. Vaikka sovittelijoille oli selvää, minkälaisia tapauksia ei tulisi sovittaa, oli sovittelijan vaikea tunnistaa esimerkiksi mielenterveyteen liittyviä vakavia ongelmia. Sovitteluparin yhteen hiileen puhaltaminen tuntui olevan myös tärkeä asia, jotta sovittelussa päästäisiin parhaaseen tulokseen; osapuolten auttamiseen ja tukemiseen matkalla sovintoon.

Lähisuhdeväkivallan koulutuksen riittävydestä molemmat sovittelijat olivat suhteellisen samaa mieltä. Koulutuksen kesto oli riittävä, asiantuntijoiden luennot ja annetut välitehtävät sopivia. Toinen sovittelija kaipasi kuitenkin jatkokoulutusta, koska lähisuhdeväkivaltasovitteluja ei ole kovin usein. Sovittelija toivoi myös lisäkoulutusta hoitoon ja terapiaan ohjaamisessa. Tähän asiaan kiinnitin huomiota myös sovittelusopimusten merkintöjen pohjalta. Flinckin ja Iivarin (2004, 125) tutkimuksen sovittelijat olivat olleet myös pääosin tyytyväisiä koulutukseen, mutta olivat kritisoineet

kouluttajakeskeisyyttä ja teoriapainotteisuutta. Kokemattomammat sovittelijat olisivat toivoneet enemmän käytännönläheisyyttä.

Takala ja Mielityinen (2001, 321) näkivät omassa tutkimuksessaan parisuhdeväkivallan sovittelussa problematiikkaa, joka vaatii sovittelijoilta erityiskoulutusta. Heidän mukaansa ammattisovittelijoita tulisi harkita parisuhdeväkivaltasovitteluissa. Lisäksi sovittelijoille tulee tarjota työnohjausta. Kenties tämän kaltaiset näkemykset ovat lisääntyneet 2010 - luvulle tultaessa, koska ainakin Pohjois-Suomen Sovittelutoimistossa parisuhdeväkivaltasovitteluihin osallistuu sovittelutoimiston ammattihenkilöstö suhteellisen aktiivisesti. Lähisuhdeväkivaltasovittelijoille on järjestetty työnohjausta. Talvesta 2012 alkaen myös muilla sovittelijoilla on ollut mahdollisuus osallistua oman alueensa ryhmätyönohjauksiin.

Kokonaisuutena totean, että parisuhdeväkivaltatapaukset soveltuvat sovitteluun sekä sovittelusopimusten että sovittelijoiden näkemysten valossa. Käytännössä parisuhdeväkivallan sovitteluihin tulisi panostaa entistä enemmän, koska väkivalta parisuhteissa näyttää lisääntyvän ja siten myös parisuhdeväkivallan sovittelumäärät oletettavasti lisääntyvät. Parisuhdeväkivaltatapauksien sovittelusopimusten sisällöt ovat erilaisia riippuen esimerkiksi siitä mitä asioita sovittelija painottaa. Sovittelusopimuksen pohja on yhtenäistetty valtakunnallisesti vuonna 2011, mutta olisi hyvä, jos myös sovittelusopimusten sisältöjä yhtenäistettäisiin. Tällöin sopimukset olisivat vertailukelpoisia keskenään, samanlaiset tiedot välittyisivät sovittelualoitteen tehneelle taholle ja viranomaisten luottamus sovittelua kohtaan kasvaisi.

Restoratiivisen oikeuden ideaalisovittelun mukaan sovittelusopimukseen olisi hyvä kirjata lyhyesti mitä erillistapaamisissa on käsitelty. Moraalitunteiden; katumisen, anteeksipyyttämisen sekä anteeksiantamisen ilmeneminen sovittelussa tulisi olla aina sopimuksessa. Mikäli sovittelussa ei käsitellä näitä tunteita, olisi asia hyvä kirjata sovittelusopimukseen.

Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutuksessa olisi hyvä panostaa sovittelun jatkoseurantaan ja hoitoon ohjaamiseen. Tänä päivänä sovitteluun ohjautuu monivivahteisia parisuhdeväkivaltatapauksia, joiden taustalta voi löytyä moniongelmaisuutta, esimerkiksi päihteiden käyttöä ja mielenterveysongelmia. Vapaaehtoisten lähisuhdeväkivaltasovittelijoiden ammatillista taitoa voitaisiin kohentaa

aika ajoin järjestettävillä vuorovaikutuksellisilla koulutuksilla. Teorian ja omien käytännön sovittelukokemusten yhdistäminen olisi lähisuhdeväkivaltasovittelun koulutuksessa ensiarvoisen tärkeää. Lähisuhdeväkivaltasovittelun erityispiirteiden vuoksi voisi olla hyvä kiinnittää huomiota sovittelijoiden pohjakoulutukseen sekä persoonallisuuden piirteisiin, jotta koulutukseen valikoituisi mahdollisimman sopivia henkilöitä.

Sovittelun ulkopuolelle jätettyjen parisuhdeväkivaltatapauksen pohjalta päättelen, että sovittelutoimistossa suhtaudutaan vakavuudella parisuhdeväkivallan sovitteluihin. Kielteisissä tapauksissa näkyi sovittelutoiminnan lainmukaisuus; kielteisten päätösten perustelut olivat lakivaliokunnan mietintöjen mukaisia. Tämä kertoo mielestäni ammatillisuudesta. Omassa aineistossani oli mukana vain yksi törkeä pahoinpitely. Kertooko se siitä, että törkeitä pahoinpitelyjä otetaan sovitteluun tarkalla seulalla? Vai siitä, että poliisi tai syyttäjä ei tee sovittelualoitteita niin vakavista parisuhdeväkivaltatapauksista?

Mielenkiintoista olisi jatkossa tutkia sitä, minkälaisia parisuhdeväkivaltaan liittyviä pahoinpitelyjä sovitteluun lähetetään. Entä onko sovittelija sovittelijaohjaaja - työparin käytöllä merkittävää vaikutusta parisuhdeväkivaltasovittelujen onnistumisen kannalta? Voitaisiinko tällaista työnjakoa hyödyntää laajemminkin? Toisaalta kannattaisi ehkä miettiä törkeitten pahoinpitelyjen sovittelumahdollisuutta sovittelutoimiston henkilökunnan voimin. Haastattelemanı sovittelija totesi, että parisuhdeväkivallan sovittelun tulisi tapahtua kiireettömästi. Sovittelut voivat kestää monta tuntia. Olisi mielenkiintoista havainnoida muutamaa parisuhdeväkivaltasovitteluun tulevaa tapausta erillistapaamisista viimeiseen seurantatapaamiseen saakka. Tällä tavalla parisuhdeväkivallan sovittelusta saisi yhtenäisemmän kuvan kuin sovittelusopimuksia tutkimalla ja sovittelijoita haastattelemalla. Täten esiin tulisi myös selkeämmin millä tavoin restoratiivisen menettelyn ideaalisällöt näyttäytyvät parisuhdeväkivallan sovittelussa tai minkälaisia ongelmia sisältyy uhrin ja epäillyn keskinäiseen vuorovaikutukseen.

Myös Braithwaite (1996) on todennut restoratiivisen oikeuden ideaalin mukaisen sovittelun tarvitsevan tutkimusta siitä milloin ja miksi se epäonnistuu tavoitteessaan ja miten restoratiivisen menettelyn heikkouksia voidaan kehittää sovittelun osapuolten sovinnon aikaansaamiseksi. Restoratiivisen oikeuden mukaisen sovittelun rohkaisevista

esimerkeistä huolimatta restoratiivinen menettely myös epäonnistuu. Uhri saattaa kokea sovittelujen kestävän pitkään, toisaalta he voivat tuntea voimakasta pelkoa tai kostonhalua epäiltyä kohtaan. Usein kuitenkin uhri tuntee aitoa anteeksiantamisen halua sovitteluprosessin edetessä.

Opinnäytetyöprosessini alkaa olla lopuillaan. Tässä vaiheessa on hyvä pohtia koko prosessia. Olen saanut keskittyä opinnäytetyöhöni kahden kuukauden opintovapaan ajan. Kirjoittaminen on aina ollut itselleni tärkeä ilmaisukeino. Opintojen alusta asti minulle oli selvää, että tulen tekemään opinnäytetyöni yksin. Olen tyytyväinen tähän päätökseen. Näin opinnäytetyöstäni on tullut minun näköiseni. Toisaalta aiheeni on sen verran erityinen, että olisi ollut vaikea löytää toista opiskelijaa, joka olisi innostunut aiheesta yhtä paljon.

Vaikka opinnäytetyöprosessi on ollut suhteellisen nopea, selkiytyi aihe lopulliseen muotoonsa vasta muutama kuukausi sitten. Pohjois-Suomen Sovittelutoimisto on toiminut opinnäytetyöni toimeksiantajana. Opinnäytetyölläni on ollut työelämän ohjaaja, jolla on näkemystä ja kokemusta parisuhdeväkivallan sovittelusta. Opinnäytetyöprosessin aikana olen saanut reflektoida omaa oppimistani keskustelemalla hänen kanssaan. Tässä vaiheessa huomaan kuitenkin, että olisin voinut hyödyntää hänen ammattitaitoaan sovittelun saralla enemmänkin. Olisin voinut antaa opinnäytetyöni hänen luettavakseen jo kirjoittamisen välivaiheessa. Näin hän olisi voinut kommentoida ja tehdä rakentavia muutosehdotuksia tekstiini alusta asti. Näin olisin kiinnittänyt huomioita entistä enemmän ainakin sovittelun asiakkaiden itsemääräämisoikeuden huomioimiseen sovittelusopimusten sisältöjen osalta.

Sovittelutoiminta on vielä suhteellisen tuntematon rikos- ja riita-asioiden menettely, joten aiheesta tehdyt opinnäytetyöt ja tutkimukset lisäävät sen tunnettavuutta. Mielestäni olen kyennyt kasaamaan kattavan teoreettisen paketin rikos- ja riita-asioiden sovittelusta sekä lähisuhdeväkivallan sovittelusta. Halusin esitellä sovittelun taustaa ja sovitteluprosessia perusteellisesti, jotta sellainen lukija, joka ei ole sovitteluun perehtynyt, ymmärtäisi paremmin sen luonteen. Yllätyin miten paljon parisuhdeväkivaltasovittelusta on kirjoitettu ja tehty myös tutkimusta. Olen esitellyt aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia sekä vertaillut omia tuloksiani niihin. Käytin työssäni relevanttia sovitteluun ja parisuhdeväkivaltaan liittyvää kirjallisuutta. Toin esille myös aiheen kannalta tärkeitä lakeja ja mietintöjä.

Aineiston hankinnassa käytin aineistotriangulaatiota eli aineistoni sisälsi sovittelijoiden haastattelumateriaalin, sovittelusopimukset sekä sovittelutietokannan merkinnät. Sovittelusopimukset ja haastattelut antoivat työhöni paljon aineistoa, jota oli myös kohtalaisen helppo analysoida. Hyödynsin sovittelutietokantaa suhteellisen vähän mikä johtui siitä, että sinne tehdyt merkinnät eivät antaneet aiheeni kannalta merkittävää lisätietoa.

Jälkiviisaana totean, että olisin voinut tehdä opinnäytetyöni myös toisella tavalla. Jos olisin keskittynyt lähisuhdeväkivallan sovittelijoihin ja heidän koulutukseensa, olisin voinut tehdä useamman haastattelun tai käyttää kvantitatiivisen tutkimuksen kyselylomaketta. Tällä tavalla olisin saanut kattavamman/luotettavamman tuloksen lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden käsityksistä koulutuksesta ja parisuhdeväkivallan sovittelusta. Tutkija voi ilmentää työn luotettavuutta selostamalla aineiston hankintaan liittyviä asioita, perustella tapansa luokitella ja esitteleillä suoria esimerkkejä haastattelusta päätelmiensä varmennukseksi. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkentaa myös käyttämällä useita aineistonhankintamenetelmiä. (Hirsjärvi ym. 1997, 232 - 233.)

Olen omassa opinnäytetyössäni käyttänyt haastattelujen lisäksi asiakirja-aineistoa, luokitellut niitä sekä käyttänyt haastatteluista suoria lainauksia. Asiakirja-aineistoni oli käsitykseni mukaan opinnäytetyötä ajatellen kattava ($n = 58$). Koska asiakirja-aineistoni ei näyttänyt tuottavan enää lisää uutta tietoa (kylläntyminen, saturaatio), päätin, että aineistoa oli riittävästi. Kenties enemmän tutkimusmaailmaan perehtyneenä olisin toiminut toisin, nyt tulkitsin aineistoni riittäväksi. Sovittelusopimuksista keräämäni tiedot olivat luotettavat. Opinnäytetyöni esittelee sen mitä sovittelusopimuksiin on kirjattu tai jätetty kirjaamatta. En tiedä onko sovitteluissa silti käsitelty näitä aiheita. Olen tulkinnut aineistoani omalla tavallani, mikä tietysti vaikuttaa jonkun verran analysoinnin tuloksiin.

Olen pohtinut sitä miten paljon haastateltavieni vastauksiin on vaikuttanut se, että haastattelija on myös sovittelija. Näkisin, että toiselle sovittelijalle on helpompi kertoa tunteita ja ajatuksia, kun tietää, että toinen tuntee aiheen. Mikäli haastateltava ja haastattelija ovat toisilleen liian tutut voi haastateltava antaa sellaisia vastauksia mitä olettaa haastattelijan haluavan kuulla. Omissa haastatteluissani painotin sitä, että haluan kuulla rehellisiä mielipiteitä ja ajatuksia, en kiiltokuva-tarinaa asioista. Molemmat

haastateltavani olivat mielestäni rentoja ja suhtautuivat aiheeseen avoimesti. Sain mielestäni realistisia vastauksia.

Opinnäytetyöprosessin ajan olen toiminut vaitiolovelvollisuutta ja eettisiä säännöksiä rikkomatta. Perustelin haastateltaville vaitiolovelvollisuuteni ja kerroin käyttäväni tietoja vain siltä osin, mitä katson työni kannalta tarpeellisiksi. Missään vaiheessa heidän anonymiteettinsä ei ole ollut vaarassa. Myös asiakirjojen osalta olen toiminut eettisesti. Olen huolehtinut siitä, että ne eivät ole olleet kenenkään nähtävillä. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen tulen hävittämään koko aineiston sovittelutoimistossa. Itselleni tutkimuksen eettisyyteen liittyvät asiat ovat itsestään selviä asioita. Toteutan salassapitosäännöksiä sekä vaitiolovelvollisuutta myös toimiessani omassa työssäni sekä vapaaehtoisena sovittelijana.

Lopuksi muutama sana siitä miten opinnäytetyöni soveltuu sosiaalialan koulutusohjelman sosionomin koulutuksen yhteisö- ja perusturvatyön opinnäytetyöksi. Sovittelutoiminta on vahvasti sosiaalialan työtä. Sen yksilölliset sekä yhteiskunnalliset tavoitteet ovat sosiaalialan auttamistyön mukaisia. Pyrkimyksenä on saada sovittelun molemmat osapuolet takaisin sosiaalisten yhteisöjen piiriin. Sosionomin (AMK) osaamisen kompetensseista (Opinto-opas 2008 - 2009, 7) eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen ovat sellaisia taitoja, joita tarvitaan myös sovittelutoiminnassa.

Näkisin sovittelutoiminnassa yhteyksiä sosiaalipedagogiikkaan. Sosiaalipedagogiikan näkemyksen mukaan jokaista yksilöä pidetään arvokkaana ja uskotaan ihmisen kykyyn parantaa omaa ongelmallista tilannettaan (Hämäläinen & Kurki 1997, 46). Sosiaalipedagogisessa työtavassa toiminnan pohjana on aina ihmisten välinen vuorovaikutus (Hämäläinen & Kurki 1997, 49). Keskeinen tavoite on saada ihminen kasvattamaan itseään (Hämäläinen & Kurki 1997, 18). Myös sovittelussa lähtökohtana on vastuunottaminen ja vuorovaikutuksellisen dialogin kehittäminen osapuolten ja myös sovittelijoiden välille. Vapaaehtoiset sovittelijat voidaan nähdä yhteisöön kasvattajina. Sovittelija ja sovittelun osapuolet ovat sovittelussa tasa-arvoisia. Sovittelijat ovat ihmisiä, eräänlaisia kanssakulkijoita. Kuten haastattelemani sovittelijat totesivat:

Sovittelijan tehtävähän on olla kanssakulkija. Tasapuolinen kanssakulkija, joka ei syyllistä eikä tuota tuomitse... (Sovittelija 1.)

...että minäkin voisin olla tuossa tilanteessa. Jos huonosti käy, niin määkin voisin istua uhrina tai sitten epäiltynäkin. (Sovittelija 2.)

Opinnäyteprosessi on ollut erittäin opettava ja kasvattava matka, ei pelkästään sosionomiksi valmistumisen takia vaan myös ihmisenä, kanssakulkijana ja sovittelijana. Sosiaalipedagogiikan tunneilta on jäänyt mieleeni Paulo Freiren (2005, 99) ajatus, joka sopii niin sovitteluun kuin muuhunkin sosionomin työn kenttään:

Miten voin päästä dialogiin, jos ylennän itseni erikoistapaukseksi verrattuna muihin, joita pidän vain ”niinä” toisina kykenemättä tunnistamaan heissä toista ”minää”? Kohtaamisessa kukaan ei ole täysin tietämätön eikä kukaan täysin viisas. On vain ihmisiä, jotka pyrkivät yhdessä oppimaan enemmän kuin sillä hetkellä tietävät.

LÄHTEET

Braithwaite, John 1996. Restorative Justice and a Better Future. Article Detail. Australian National University. Luettu 9.4.2012 osoitteessa http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NDk4

Brunila, Teuri 2010. Sovittelu - tie tulevaisuuteen. Teoksessa Poikela, Esa (toim.). Sovittelu Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. PS-kustannus, Jyväskylä. 23 - 43.

Curtis-Fawley, Sarah & Daly, Kathleen 2005. Gendered violence and restorative justice: the views of victim advocates. Violence Against Women 11 (5). Luettu 4.3.2012 osoitteessa http://www.griffith.edu.au/_data/assets/pdf_file/0005/50279/vaw_paper.pdf

Elonheimo, Henrik 2004. Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu. Oikeus 33 (2), 179 - 199. Tulostettu 1.2.2012 osoitteesta Edilex <http://www.edilex.fi.ez.tokem.fi/lakikirjasto/3690.pdf>

Elonheimo, Henrik 2010. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Väitöskirja, Turun yliopiston julkaisuja. Turun yliopisto, Turku. Luettu osoitteessa <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1>

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus nro R (99) 19 rikosasioiden sovittelusta 1999. Luettu 24.2.2012 osoitteessa <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/68BDA573-DAB4-4D35-B0C9-37E6ACD5B471/0/Euroopan-neuvoston-suositus.pdf>

Flinck, Aune 2006. Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemmenmarja. Akateeminen väitöskirja 1169, Tampereen yliopisto, Tampere.

Flinck, Aune & Elonheimo, Henrik 2010. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu - mahdollisuuksia ja rajoituksia. Teoksessa Poikela, Esa (toim.). Sovittelu Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. PS-kustannus, Jyväskylä. 109 - 131.

Flinck, Aune & Iivari, Juhani 2004. Lähisuhdeväkivalta sovittelussa Tutkimus- ja kehittämishankkeen realistinen arviointi. Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 5/2004, Helsinki.

Flinck, Aune & Säkkinen, Salla & Kuoppala, Tuula 2011. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2010. Tilastoraportti 19/2011. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Luettu 29.2.2012 osoitteessa
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr19_11.pdf

Freire, Paulo 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Vastapaino, Tampere.

Hallintolaki 2003. 6.6.2003/434. Luettu 21.2.2012 osoitteessa
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta. Hallituksen esitys 93/2005. Luettu 24.2.2012 osoitteessa
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050093>

Helsingin Sanomat, HS Digilehti, Arkisto. Luettu 2.3.2012 osoitteessa
<http://www.hs.fi/arkisto/haku?free=L%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivalta&date=1990>

Henkilötietolaki 1999. 22.4.1999/523. Luettu 12.4.2012 osoitteessa
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1988. Teemahaastattelu. Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Kirjayhtymä Oy, Jyväskylä.

Husso, Marita 2003. Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino, Tampere.

Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Wsoy, Helsinki.

Iivari, Juhani 2001. Rikossovittelu - oikeuden vaihtoehto, täydentäjä vai roskakori? Oikeus 30 (4), 472 - 482. Tulostettu 1.2.2012 osoitteesta
<http://www.edilex.fi.ez.tokem.fi/lakikirjasto/3526.pdf>

Iivari, Juhani (toim.) 2008 uudistettu painos. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, Helsinki.

Iivari, Juhani 2010a. Oikeutta oikeuden varjossa - restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa Poikela, Esa (toim.). Sovittelu Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. PS-kustannus, Jyväskylä. 45 - 65.

Iivari, Juhani 2010b. Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti Nro 5/2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Luettu 21.2.2012 osoitteessa <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/35c0e944-54ee-45b2-9c51-9e3f732ecd88>

Järvinen, Saija 1993. Rikosten sovittelu Suomessa. Sovittelukäytännöt ja vaihtoehtoisuuden arviointi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 116. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES, Helsinki.

Kjällman, Petra (toim.) 2004. Rikoksella loukattu. Rikoksen uhrin käsikirja. Rikosuhripäivystys ja Suomen Mielenterveysseura, Vantaa.

Koskela, Annukka 2011. Lopettaako sovittelu väkivallan vai horjuttaako se uhrin asemaa? Kotimaa Verkkouutiset 10.10.2011. Luettu 11.10.2011 osoitteessa http://www.verkkouutiset.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=64188:1opettaako-sovittelu-vaekivallan-vai-horjuttaako-se-uhrin-asemaa&catid=29:kotimaa&Itemid=31

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999. 21.5.1999/621. Luettu 21.2.2012 osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 2005. 9.12.2005/1015.

Lakivaliokunnan mietintö 13/2005 vp. Hallituksen esitys laiksi rikosasioiden sovittelusta. Luettu 24.2.2012 osoitteessa [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=utpvm&\\${BASE}=faktautpvm&\\${THWIDS}=0.36/1330070496_431709&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=utpvm&${BASE}=faktautpvm&${THWIDS}=0.36/1330070496_431709&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)

Lakivaliokunnan mietintö 13/2005 vp. Hallituksen esitys laiksi rikosasioiden sovittelusta. Luettu 19.3.2012 osoitteessa http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/lavm_13_2005_p.shtml

Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutusmateriaali. Valtakunnallinen koulutus Helsinki, Jyväskylä, Rovaniemi. Luettu 22.2.2012 Pohjois-Suomen sovittelutoimiston Koillismaan aluetoimistossa.

Maksniemi, Jarkko 2009. Sovittelun vaikutus rikosprosessin lopputulokseen. Pro gradu - tutkielma, Lapin yliopisto, Oikeustieteiden tiedekunta.

Mielityinen, Ida 1999. Rikos ja sovittelu. Valikoituminen, merkitys ja uusintarikollisuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 167. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Mikkola, Heikki & Tasanto, Tapani 2011. Lähisuhdesovittelu on toimiva työkalu. Kaleva 21.9.2011, Lukijalta - palsta Kansan Kaikuja Pohjois-Suomesta. Luettu 21.9.2011.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2004. Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Wsoy, Helsinki.

Oikeusministeriö 2010. Lievät pahoinpitelyt virallisen syytteen alaisiksi vuoden 2011 alusta. Luettu 27.2.2012 osoitteessa

<http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Uutiset/1290609475737>

Opinto-opas 2008 - 2009. Kemi - Tornion ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Pelikan, Christa 2000. Victim-offender mediation in domestic violence cases - a research report. Luettu 2.4.2012 osoitteessa

<http://www.restorativejustice.org/10fulltext/pelikan-christa.-victim-offender-mediation-in-domestic-violence-cases-a-research-report>

Perustuslaki 1999. 11.6.1999/731. Luettu 29.2.2012 osoitteessa

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search\[type\]=pika&search\[pika\]=perustuslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search[type]=pika&search[pika]=perustuslaki)

Piispa, Minna 2004. Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa. Tilastokeskus, Helsinki.

Poliisi. Virallisen syytteen alaiset rikokset ja asianomistajarikokset. Luettu 28.2.2012 osoitteessa

<http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/55A4688283395A67C2256B980043A39C?opendocument>

Rikoksentorjuntaneuvosto, väkivallan vähentäminen, lähisuhdeväkivalta. Tulostettu 16.2.2012 osoitteesta <http://www.vakivalta.rikoksentorjunta.fi/49022.htm>

Rikoslaki 1889. 19.12.1889/39. Luettu 21.2.2012 osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Rikosuhripäivystys, tilastot 17.2.2012. Luettu 27.2.2012 osoitteessa <http://www.riku.fi/fi/organisaatio/tilastot/>

Sambou, Saija & Uotila, Erika 2010. Lähisuhdeväkivallan sovittelun haasteet. Tutkimus lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tehdyistä sopimuksista sekä syyttäjien ja sovittelijoiden näkemyksistä lähisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovitteluun. Oikeus 39 (2), 167 - 176.

Soininen, Marjaana 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 43. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Turku.

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Arki, arvot, elämä, etiikka 2005. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta, Helsinki. Luettu 12.4.2012 osoitteessa http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1_.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö 2008. Mitä on lähisuhde- ja perheväkivalta? Luettu 27.2.2012 osoitteessa <http://info.stakes.fi/vakivalta/FI/perustietoa.htm>

Sosiaaliportin Hyvä Käytäntö. Lähisuhdeväkivallan sovittelussa käsitellään tapahtunutta rikosta sekä väkivallatonta tulevaisuutta. Tulostettu 16.2.2012 osoitteesta <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanto/kuvaus/?PracticeId=40b4e2f8-ff2f-4124-99df-cf4599d3506f>

Takala, Jukka-Pekka 1998. Moraalitunteet rikosten sovittelussa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 151. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Takala, Jukka-Pekka & Mielityinen, Ida 2001. Rikosten sovittelu ja parisuhdeväkivalta: sovinnon aika? Teoksessa Pohjonen, Soile (toim.). Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät. Werner Söderström Lakitieto Oy, Helsinki. 283 - 327.

Tihinen, Kalle 2012. Sovitteluohjaaja, Pohjois-Suomen Sovittelutoimisto, Koillismaan aluetoimisto, Pudasjärvi 2.5.2012.

Tilastokeskus 2006. Perheväkivalta 1997 - 2005. Luettu 28.2.2012 osoitteessa http://www.stat.fi/til/polrik/2005/polrik_2005_2006-04-04_tie_001.html

Tilastokeskus 2012. Pahoinpitelyt ja moottoriajoneuvoihin kohdistuneet anastusrikokset lisääntyivät tammi-joulukuussa 2011. Luettu 29.2.2012 osoitteessa http://www.stat.fi/til/polrik/2011/04/polrik_2011_04_2012-01-20_tie_001.fi.html

Toimintakertomus v. 2010. Pohjois-Suomen Sovittelutoimisto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8., uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Uusitalo, Hannu 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 1. - 7. painos. Wsoy, Helsinki.

1. TAUSTATIEDOT

- Milloin olet aloittanut sovittelijana?
- Entä lähisuhdeväkivaltasovittelijana?
- Miten sinusta tuli lähisuhdeväkivallan sovittelija?

2. LÄHISUHDEVÄKIVALTASOVITTELIJAN KOULUTUS

- Mitä ajattelet koulutuksen sisällöstä?

3. SOVITTELUN TARKOITUS JA PÄÄMÄÄRÄ

- Miksi mielestäsi parisuhdeväkivaltatapauksia sovitellaan?
- Miksi niitä mielestäsi pitää sovitella vai pitääkö?
- Ketä varten sovitellaan?
- Mikä on sovinnon merkitys asianosaisille?
- Mikä on sovittelusopimuksen merkitys?
- Mikä on näkemyksesi mukaan sovittelun merkitys asianosaisten tulevaisuuden kannalta?

4. SOVITTELUN SOVELTUVUUS PARISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELUUN

- Millaiset tapaukset mielestäsi soveltuvat soviteltaviksi? Miksi?
- Millaiset tapaukset eivät sovellu mielestäsi soviteltaviksi? Miksi?
- Mitkä asiat nousevat mielestäsi keskeisiksi asioiksi parisuhdeväkivaltasovittelussa?
 - sen onnistumisen kannalta
 - sen epäonnistumisen kannalta

- Voitko kertoa jonkun esimerkkitapauksen sekä onnistuneesta että epäonnistuneesta parisuhdeväkivaltasovittelusta?
- Mitkä asiat mielestäsi näyttäisivät johtaneet näissä esimerkeissä onnistumiseen? Entä epäonnistumiseen?

5. SOVITTELIJAN ROOLI PARISUHDEVÄKIVALTASOVITTELUSSA

- Mitkä ovat tehtäväsi sovittelijana?
- Minkälaisia kykyjä, kokemusta, taitoja ja tietoja sinulla on, jotta voit toimia parisuhdeväkivaltatapausten sovittelijana?
- Miten mielestäsi takaat sovittelussa molemmille osapuolille
 - puolueettomuuden
 - tasapuolisuuden
 - luottamuksellisuuden
 - kunnioituksen
- Miten mielestäsi otat uhrin tarpeet huomioon?
- Miten mielestäsi otat epäillyn tarpeet huomioon?
- Mitä merkitystä on mielestäsi sovittelijan omalla persoonalla? Saako mielestäsi sovittelija toimia persoonallisella tavalla?
- Mitä teet, jos....
 - osapuolet eivät puhu, tilanne kärjistyy, asia ei etene jne.
- Mitä muita esteitä voi mielestäsi tulla?
- Mistä saat tukea sovittelijan työhösi?

6. SOVITTELUTAPAAMISEEN LIITTYVÄÄ

- Mitä mieltä olet parisuhdeväkivaltasovittelujen erillistapaamisten tarpeellisuudesta?
- Mitä asioita erillistapaamisissa on mielestäsi hyvä käsitellä?
- Mikä erillistapaamisten merkitys käsityksesi mukaan on?
- Mitä mieltä olet tukihenkilöiden käytöstä parisuhdeväkivallan sovitteluissa?
- Mitä asioita yhteistapaamisessa käsitellään?

- Millä tavalla pelko, häpeä, vapaaehtoisuus, vastuu, katumus jne. näyttäytyvät tai tulevat keskustelussa esille?
- Kokemuksesi mukaan mikä on käsityksesi sovittelun päättymisestä. Ilmeneekö helpotus tms. tunne jollain tavalla osapuolista? Millä tavalla se ilmenee? ”Tuulettavatko” osapuolet sopimukselle helpottuneena, lähtevätkö ystävinä pois? Kerrotko näistä joitain esimerkkejä?
- Mikä on oma näkemyksesi parisuhdeväkivallansovittelussa olleiden ihmisten tulevaisuudesta?
- Mitä ajattelet, voiko sovittelulla ehkäistä rikoksen uusimista parisuhdeväkivallan suhteen?

Tuloskth 23.2.12
Sosiaalipartti
Hyvä
Käytännö

HAASTATTELURUNKO LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELUKOULUTUKSEEN

Haastattelurunko on tarkoitettu rekrytoinnin tueksi ja yhtenäistämiseksi.

Haastatteluissa kirjatut tiedot on hävitettävä valintaprosessin päätyttyä.

1. Millaisia sovitteluja olet hoitanut, kuinka paljon ja usein?
2. Mikä sovittelussa erityisesti kiinnostaa ja innostaa sinua? Entä mikä on saanut sinut kiinnostumaan lähisuhdeväkivallan sovittelusta?
3. Millaiset sovittelut ja mitkä asiat ovat mietityttäneet sinua jälkikäteen?
4. Mitä vaikutuksia sovittelulla voi olla sovittelun osapuolille?
5. Miten olet mielestäsi onnistunut sovittelijana? Mitkä tekijät ovat auttaneet sinua onnistumaan ja missä tarvitset kehittymistä?
6. Millaista ohjausta ja tukea olet saanut sovitteluohjaajalta? Miten haluat, että sinua ohjataan ja tuetaan?
7. Arvioi suullista ja kirjallista ilmaisuasi sekä atk-taitojasi.
8. Miten olet ottanut sovitteluissa puheeksi a) väkivallan, b) päihteiden käytön, c) väkivallalle altistavat tekijät?
9. Miten oma ajatusmaailmasi on muuttunut sovittelutoiminnan myötä?
10. Millaisia näkemyseroja sinulla on ollut sovitteluohjaajan tai sovitteluparin kanssa? Miten käsittelet niitä?
11. Millainen on mielestäsi hyvä ihmissuhde?
12. Onko sinulla omakohtaista tai lähipiirin kautta saatua kokemusta lähisuhdeväkivallasta tai muusta väkivallasta?
13. Oletko kohdannut elämässäsi vastoinkäymisiä? Miten olet käsitellyt niitä? Mistä ja miten olet saanut tukea ja apua?
14. Millaiset asiat rasittavat sinua? Miten huolehdit omasta jaksamisestasi?
15. Arveluttaako tai mietityttääkö sinua jokin lähisuhdeväkivallan sovittelussa?
16. Miten toimit sovittelussa ihmisten kanssa, joilla on erilaiset arvot ja vakaumus kuin itselläsi?
17. Lähisuhdeväkivallan sovittelu edellyttää sitoutumista työohjaukseen ja jatkokoulutukseen. Lisäksi on hyvä sovitella myös muunlaisia juttuja. Onko sinulla tähän riittävästi aikaa ja arveletko pystyväsi sitoutumaan tällaiseen?